

**T.C.
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI POLİTİK EKONOMİ ANABİLİM DALI**

**ARAP BAHARI’NIN SURİYE’YE ETKİSİ VE CUMHURİYET HALK
PARTİSİ’NİN ULUSLARARASI SURİYE KONFERANSI: “BARIŞA
AÇILAN KAPI” EKSENİNDE SURİYE POLİTİKASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**HAZIRLAYAN
VELİ CAN ÇALIKUŞU**

**DANIŞMAN
DR. ÖĞR. ÜYESİ ERKAN AFŞAR**

VAN-2021

KABUL VE ONAY SAYFASI

Veli Can ÇALIKUŞU tarafından hazırlanan “Arap Baharı’nın Suriye’ye Etkisi ve Chp’nin Uluslararası Suriye Konferansı: “Barışa Açılan Kapı” Ekseninde Suriye Politikası” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Uluslar arası Politik Ekonomi Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.	
Danışman:Dr. Öğr. Üyesi Erkan AFŞAR Uluslararası Politik Ekonomi Anabilim Dalı, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.	
Başkan :Prof. Dr. Ahmet ÖZALP Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Hitit Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.	
Üye :Dr. Öğr. Üyesi Hakan KARAASLAN Uluslararası Politik Ekonomi Anabilim Dalı, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.	
Üye : Unvanı Adı SOYADI Anabilim Dalı,Üniversite Adı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Yedek Üye : Unvanı Adı SOYADI Anabilim Dalı,Üniversite Adı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Yedek Üye : Unvanı Adı SOYADI Anabilim Dalı, Üniversite Adı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Tez Savunma Tarihi:	24/06/2021
Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini ve imzaların sahiplerine ait olduğunu onaylıyorum. Prof. Dr. Bekir KOÇLAR Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü	

ETİK BEYAN

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü **Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;**

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. (24/06/2021)

(İmza)

Veli Can ÇALIKUŞU

Yüksek Lisans Tezi

Veli Can ÇALIKUŞU

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Haziran, 2021

ARAP BAHARI'NIN ORTA DOĞUYA ETKİSİ VE CHP'NİN ULUSLARARASI SURİYE KONFERANSI: “BARIŞA AÇILAN KAPI” EKSENİNDE SURİYE POLİTİKASI

ÖZET

Orta Doğu bölgesinde bulunan devletler 2010 yılına kadar baskıcı ve anti demokratik yapılar tarafından yönetilmiştir. Yönetim tarzlarından kaynaklanan işsizlik, gelir adaletsizliği, yoksulluk, düşünce özgürlüğünün bulunmaması gibi durumlar Orta Doğu halkının mevcut yönetimlere karşı itiraz etmesine neden olmuştur. 2010 yılı sonu itibariyle ilk olarak Tunus'ta başlayan halk ayaklanmaları domino etkisiyle Mısır, Libya ve Suriye gibi diğer Orta Doğu ülkelerine de sıçramıştır. Mevcut yönetimlerin görevi bırakmasıyla bölgeye barış ve huzurun geleceği düşünülmüştür. Bu sebeple Orta Doğu'da başlayan değişim talepleri Arap Baharı olarak ifade edilmiştir. Fakat düşünüldüğü gibi bir "bahar" yaşanmamıştır. Suriye'de 2011 yılı itibariyle başlayan halk ayaklanmaları kısa bir süre sonra iç savaşa dönüşmüştür. Yaşanan iç savaştan kaçan Suriyeliler ise Türkiye'ye sığınmıştır. Türkiye, Suriye iç savaşından en fazla etkilenen ülkelerden biri olmuştur. Türkiye, 2021 yılı itibariyle yaklaşık olarak 4 milyon Suriyeliye ev sahipliği yapar duruma gelmiştir. Türkiye'nin Suriye politikasına ana muhalefet partisi olan Cumhuriyet Halk Partisi katkılar ve eleştiriler sunmuştur. CHP, Suriye'deki iç savaş ortamının sona ermesi ve Türkiye'ye sığınan Suriyelilerin durumlarıyla alakalı olarak çeşitli politikalar geliştirmiştir. 2019 yılında CHP tarafından İstanbul'da Suriye'de barış ortamının sağlanması amacıyla "Barışa Açılan Kapı" konferansı düzenlenmiştir. CHP, bu konferansın sonuçlarından yola çıkarak Suriye'nin normalleşmesinin nasıl olacağına dair parti politikasını kamuoyuyla paylaşmıştır. Bu tez çalışması Türkiye'nin ana muhalefet partisi olan CHP'nin Suriye krizinin çözümü adına ortaya koyduğu politikaları bütünsel bir çerçevede değerlendirmeyi ve Barışa Açılan Kapı konferansı neticesinde açıklanan parti politikasını analiz etmeyi amaçlamıştır.

Anahtar Kelimeler :Arap Baharı, Suriye, CHP, Barışa Açılan Kapı, Göçmen

Sayfa Sayısı :viii+106

Tez Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Erkan AFŞAR

M.Sc. Thesis

Veli Can ÇALIKUŞU

VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES

June, 2021

**THE EFFECT OF THE ARAB SPRING ON SYRIA AND THE
INTERNATIONAL CONFERENCE OF THE REPUBLICAN PEOPLE'S
PARTY ON SYRIA: SYRIA POLICY ON THE AXIS OF "THE DOOR TO
PEACE"**

ABSTRACT

The states in the Middle East region were ruled by oppressive and anti-democratic structures until 2010. Conditions such as unemployment, income inequality, poverty, lack of freedom of thought caused by the management styles led to the people of the Middle East to object to the current administrations. As of the end of 2010, the popular uprisings, which first started in Tunisia, spread to other Middle Eastern countries such as Egypt, Libya and Syria with the domino effect. It was thought that peace and tranquility would come to the region after the current administrations resigned. For this reason, the demands for change that started in the Middle East were expressed as the Arab Spring. But there was no "spring" as it was thought. The popular uprisings that started in Syria in 2011 turned into a civil war after a short time. Syrians fleeing the civil war took refuge in Turkey. Turkey is one of the countries most affected by the Syrian civil war. As of 2021, Turkey hosted approximately 4 million Syrians. The Republican People's Party, the main opposition party to Turkey's Syria policy, made contributions and criticisms on the subject. CHP developed various policies regarding the end of the civil war in Syria and the situation of Syrians who took refuge in Turkey. In 2019, the "Door to Peace" conference was held in Istanbul by the CHP to ensure peace in Syria. Based on the results of this conference, the CHP shared its party policy with the public on how the normalization of Syria would be. This thesis aimed to evaluate the policies put forward by CHP, Turkey's main opposition party, for the solution of the Syrian crisis in a holistic framework and to analyze the party policy announced as a result of the Door to Peace conference.

KeyWords :Arab Spring, Syria, Turkey, CHP, Door to Peace, Immigrant

Quantity of Page :viii+106

Supervisor : Asst. Prof. Dr. Erkan AFŞAR

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	vii
ÖN SÖZ.....	viii
GİRİŞ	1
1. ARAP BAHARI VE TARİHSEL ARKA PLANI.....	5
1.1. Arap Baharı'nın Oluşumuna Neden Olan Siyasi, Sosyal ve Ekonomik Etkenler.....	7
1.2. Arap Baharı'nın Başlangıcı ve Bölge Devletlerdeki Gelişim Süreci	8
1.2.1. Arap Baharı'nın Fıtilini Ateşleyen Ülke: Tunus.....	8
1.2.2. Arap Baharı Etkisiyle 30 Yıllık Diktatörlüğün Yıkılışı: Mısır	10
1.2.3. Arap Baharı'nın Beklenmeyen Sonucu: Libya İç Savaşı	12
1.3. Suriye'nin Tarihsel Süreci ve Arap Baharı'na Giden Politik Yol	14
1.3.1. Fransız Manda Dönemi.....	14
1.3.2. Askeri Darbeler Dönemi'nde Suriye	16
1.3.3. Hafız Esad Dönemi'nde Suriye	19
1.3.4. Beşar Esad Dönemi'nde Suriye.....	22
1.4. Suriye'de Arap Baharı Süreciyle Birlikte Ortaya Çıkan İç Savaş	25
1.5. Suriye Halkının Talepleri ve Ortaya Çıkan Gruplar	30
1.6. Suriye İç Savaşının Uluslararası Boyutu	34
2. CUMHURİYET HALK PARTİSİ'NİN ORTA DOĞU POLİTİKASI.....	40
2.1. Arap Dünyası Özel Komite Toplantısı	41
2.2. Değişen Mevsimler: Arap Halklarının Demokrasi ve Özgürlük için Yürüyüşü Konferansı	44
2.3. CHP'nin Suriye Ziyareti ve Tepkiler Sonrası Yazılan BM Mektubu	49
2.4. CHP'den Göçmen Raporu : "Türkiye'deki Suriyeli Göçmenlerin Toplumsal Kabul ve Uyumlarına İlişkin Rapor"	52
2.5. Türkiye'nin Göçmen Politikasının CHP Tarafından Değerlendirilmesi : "Sarayın Yanlış Göçmen Politikasının Faturasını Vatandaş Ödüyor" Raporu.....	55
2.6. Ensar ve Muhacir Söylemi Suriyeli Sığınmacıya Derman Olmuyor.....	67

3. CUMHURİYET HALK PARTİSİ'NİN "BARIŞA AÇILAN KAPI"	
KONFERANSI EKSENİNDE SURİYE POLİTİKASI.....	70
3.1. Suriye Sorununun Uluslararası Boyutları Paneli.....	76
3.2. Suriyeli Sığınmacıların Karşılaştıkları Sorunlar Paneli	76
3.3. Toplumsal Yaşam ve Uyum Paneli	78
3.4. Bölgedeki Aktörlerin Stratejik Konumları: Suriye'deki Güncel Duruma Askeri ve Hukuki Açıdan Bakış Paneli	78
3.5. Yerel Yönetimlerin Rolü: Sorunlar ve Öneriler Paneli	79
3.6. Uluslararası Suriye Konferansı: Barışa Açılan Kapı Özet Raporu ve Bu Çerçeve de CHP'nin Suriye Politikası	79
SONUÇ.....	94
KAYNAKÇA.....	97
EKLER	102
ÖZGEÇMİŞ	
TEZ ORJİNALLİK RAPORU	

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
MKÖ	Müslüman Kardeşler
AB	Avrupa Birliği
BM	Birleşmiş Milletler
BMGK	Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
UGK	Ulusal Geçiş Konseyi
NATO	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
BAC	Mısır Birleşik Arap Cumhuriyetleri
UİC	Ulusal İlerici Cephe
PYD	Demokratik Birlik Partisi
HDP	Halkların Demokratik Partisi
YPG	Halk Savunma Birlikleri
ÖSO	Özgür Suriye Ordusu
DAEŞ	Irak Şam İslam Devleti
İİD	Irak İslam Devleti
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TSK	Türk Silahlı Kuvvetleri
USAİD	Uluslararası Yardım Ajansı
MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
GEM	Geçici Eğitim Merkezleri
OBİT	Orta Doğu Barış ve İşbirliği Teşkilatı
SGD	Suriye Demokratik Güçleri

ÖNSÖZ

Tez çalışmamın en zor aşamasında desteğini hiçbir şekilde esirgemeyen, yönlendirmeleri ve katkılarını sürekli olarak benimle paylaşarak doğru bir yol izlememi sağlayan çok değerli tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Erkan Afşar'a teşekkürü borç bilirim. Tez jürimde bulunan Dr. Öğr. Üyesi Hakan Karaaslan'a ve hayatımın en önemli aşamalarında yanımda olan, bilgi birikiminden fazlasıyla istifade ettiğim Prof. Dr. Ahmet Özalp'e katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Tez dönemim boyunca verdiği destek ve gösterdiği fedakarlıkla her daim yanımda olduğunu hissettiren hayat arkadaşım, yoldaşım, eşim Sevda Özdemir Çalikuşu'ya ve ışıyla bana hayat veren oğlum Çağan Ege'ye teşekkür ederim.

Her zaman yanımda olan, maddi ve manevi desteklerini benden hiçbir zaman esirgemeyen, beni yetiştiren, bugünlere emin adımlarla ulaşmamı sağlayan anne ve babama bana emek verdikleri ve güvendikleri için teşekkür ederim.

GİRİŞ

Orta Doğu insanlığın ortaya çıkışından bugüne kadar sürekli mücadelenin yaşandığı bir bölge olmuştur. Petrol gibi bir kaynağın bulunması Orta Doğu'yu cazibe merkezi haline getirmiştir. Uluslararası aktörlerde burada elde edeceği otorite ile hem maddi kaynak elde edebilmenin hem de stratejik açıdan güçlü olmanın hesabını yapmışlardır. Bölgenin çok uzun yıllar süren anti demokratik yönetim yapıları ise uluslararası aktörlerin çıkarlarını gerçekleştirmek adına istediklerini almalarının önünü açan bir etken olmuştur.

Orta Doğu bölgesinde bulunan yönetimlerin ortak özellikleri anti demokratik ve baskıcı olmalarıdır. Genellikle meşruiyetlerini askeri darbelere veya darbe sonucunda oluşan devlet kurumlarına dayandırmışlardır. 2010 yılı itibariyle bu yönetim tarzlarından kaynaklı ortaya çıkan işsizlik, gelir adaletsizliği, ifade özgürlüğünün bulunmaması, fahiş fiyatlar ve başarısız ekonomik politikalara Orta Doğu bölgesinde yaşayan halklar isyan etmiştir.

Arap Baharı diye adlandırılan bu süreci başlatan olay 2010 yılı sonunda Tunus'ta seyyar satıcılık yapan üniversite mezunu Muhammed Buazizi isimli gencin polise rüşvet vermediği gerekçesiyle tezgâhına el konulmuş ve polis tarafından şiddete maruz kalmıştır. Bunun üzerine Sisi Buzid şehrinin valilik binası önünde kendisini ateşe vermiştir. Bu olay üzerine Muhammed Buazizi ve daha çok özgürlük isteyen gencin bir araya gelerek protesto gösterileri düzenlemesiyle Arap Baharı resmen başlamıştır. Tunus'taki gençler sosyal medya platformları üzerinden örgütlenmiş ve protesto gösterileri kısa sürede tüm ülkeye yayılmıştır. 23 yıldır ülkeyi yöneten Zeynel Abidin bin Ali çıkan protesto gösterilerini bastırmak üzere orduyu göreve davet etmiş ama halkla karşı karşıya gelmek istemeyen Genelkurmay Başkanından olumsuz yanıt almıştır. Bunun üzerine ülkede çeşitli reformlar gerçekleştireceğini açıklayan Zeynel Abidin bin Ali'nin açıklamaları halkta karşılık bulmayınca ülkeden kaçmak zorunda kalmıştır. Böylelikle 23 yıllık Zeynel Abidin bin Ali yönetimi Tunus'ta son bulmuştur.

Tunus'ta başlayan protesto gösterileri kısa sürede bir başka Orta Doğu ülkesi Mısır'a sıçramıştır. Mısır'da polisle uyuşturucu satıcıları arasında gerçekleşen bir

diyalogu kameraya çekerek internette yayınlayan bir gencin şüpheli ölümü sonucu ülkedeki gençler başta olmak üzere yerel halk protesto gösterilerinde bulunmuştur. Hüsnü Mübarek görevden ayrılınca kadar protesto gösterilerini bitirmeyeceğini açıklayan halka direnemeyen Hüsnü Mübarek görevini orduya devrederek 30 yıllık iktidarından ayrılmıştır.

Libya, Arap Baharı sürecinden en fazla etkilenen ülkelerden biri olmuştur. İnsan hakları savunucusu olan avukat Fethi Terbil'in tutuklanması üzerine Libya'da başlayan protesto gösterileri Tunus ve Mısır'da olduğu gibi kısa sürede büyüyerek tüm ülkeye yayılmıştır. 42 yıldır yönetimde bulunan Muammer Kaddafi ise protesto gösterilerini şiddetle bastırmak istemiştir. Fakat bu ters etki yapmış ülke bir iç savaş ortamına sürüklenmiştir. Kaddafi'nin muhalifler tarafından katledilmesiyle birlikte 42 yıllık iktidarı sona ermiştir.

Suriye'de de Arap Baharı etkisiyle Beşar Esad yönetimine karşı halk protesto gösterilerinde bulunmuştur. Dera kentinde duvara yazı yazan gençlerin tutuklanmaları üzerine başlayan gösteriler kısa süre sonra tüm ülkeye yayılmıştır. Beşar Esad, Suriye'de gösterilere katılan halkı dış güçlerin yönlendirdiğini açıklamış bunun üzerine kendi taraftarları ile protesto gösterilerine katılan halk karşı karşıya gelmiştir. Esad, birçok reform yapmasına karşın kendisinin görevden ayrılmasını isteyen halktan herhangi olumlu bir dönüş alamamıştır. Diğer ülkelerde protestolar karşısında mevcut rejimler yıkılırken Suriye'de durum öyle olmamıştır. Rusya ve Çin'in desteğini alan Esad, yönetimini devam ettirmesine rağmen Suriye'nin iç savaşa sürüklenmesine engel olamamıştır.

Türkiye, Suriye'de meydana gelen iç savaş ortamından en fazla etkilenen ülke konumundadır. Sınır komşusu olmasından dolayı ülkedeki savaş ortamından etkilenen Suriyeliler Türkiye'ye göç etmek durumunda kalmışlardır. 2021 Nisan ayı itibarıyla Türkiye yaklaşık 4 milyon Suriyeliye ev sahipliği yapmaktadır.

Türkiye'nin ana muhalefet partisi olan Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Arap Baharı'nın başlangıcından itibaren bu konuda politikalar üretmek iktidara yardımcı olmaya çalışmıştır, yanlış gördüğü politikaları ise eleştirmiştir. CHP, 2012 yılında bir Arap Baharı konferansı düzenleyerek süreci değerlendirmiş ve Suriye'nin durumunu

ele almıştır. Ayrıca Suriye'deki durumun düzelmesi adına olayların başlangıcından itibaren inisiyatif almış, Şam yönetimiyle ve Suriye muhalefetiyle zaman zaman görüşmeler gerçekleştirmiştir.

Arap Baharı ve Arap Baharı'nın Suriye'ye etkisini inceleyip, CHP'nin Suriye politikasını incelediğimiz bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Arap Baharı'nın Orta Doğu ülkelerine etkisi ve sonuçları, Arap Baharı ile Suriye'de iç savaşa giden süreç, CHP'nin Arap Baharı'na bakışı ve CHP'nin Suriye politikasını net bir şekilde ifade ettiği "Barışa Açılan Kapı" konferansı bölümler halinde ele alınmıştır.

Bu çalışma Türkiye'nin ana muhalefet partisi olan CHP'nin Orta Doğu ve Suriye konusunda nasıl bir politika ortaya koyduğunu bir bütün halinde inceleyip, kapsamlı bir değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu değerlendirme yapılırken, tez "CHP'nin Orta Doğu ve Suriye meselesinde çözüm önerilerinedir ?" sorusuna odaklanmaktadır.

CHP'nin Orta Doğu ve Suriye politikasını analiz eden bu çalışma nitel araştırma yöntemlerine dayanmaktadır. Bu bağlamda, konu ile ilgili kitaplar, makaleler, haberler, devlet yetkililerinin söylemleri, CHP'nin hazırlamış olduğu raporlar kullanılmıştır. Kullanılan istatistikî veriler ise Göç İdaresi'nin raporlarından elde edilmiştir.

Arap Baharı, Arap Baharı'nın Orta Doğu'ya etkisi ve Suriye iç savaşı Türkiye'de çok defa çalışılmıştır. Fakat Türkiye'nin ana muhalefet partisi CHP'nin Orta Doğu ve Suriye politikası üzerine herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Bu çalışma CHP'nin Orta Doğu ve Suriye politikasını inceleyip, Suriye meselesinin çözümü üzerine ortaya koyduğu politikaları bütüncül bir şekilde ele alması itibarıyla literatüre katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Birinci bölümde Arap Baharı'nı meydana getiren siyasi, ekonomik ve toplumsal etkenler ele alınarak Orta Doğu ülkelerindeki sonuçları incelenmiştir. Suriye'nin politik tarihi incelendikten sonra Arap Baharı ile meydana gelen iç savaş ortamı ele alınmıştır.

İkinci bölümde CHP'nin Arap Baharı sürecine bakışı, izlediği politikalar ve Suriye konusunda attığı adımlar incelenmiştir. Arap Baharı konferansı ile başlayan ve Suriye'de iç savaşın etkisinin artmasının üzerine Türkiye'ye göç etmek zorunda kalan göçmenlerin durumuyla ilgili yayınlanan raporlar incelenmiştir.

Üçüncü bölümde ise CHP'nin Suriye krizinin çözümünde son derece önem verdiği Uluslararası Suriye Konferansı: "Barışa Açılan Kapı" incelenmiş, panellerde ortaya çıkan sonuçlar değerlendirilmiş ve konferans sonunda hazırlanan sonuç raporu üzerinden CHP'nin iktidar olduğu takdirde uygulayacağı Suriye politikası anlatılmıştır.

1. ARAP BAHARI VE TARİHSEL ARKA PLANI

Arap Baharı kavramı, 2010 yılı sonunda Kuzey Afrika ve Orta Doğu'da mevcut yönetimlerin baskıcı politikalarına, işsizliğe, gelir adaletsizliğine, ifade özgürlüğünün bulunmamasına, adam kayırmalara, yüksek fiyatlara ve başarısız ekonomi politikalarına karşı ortaya çıkan halk isyanlarını tarif etmek için kullanılmıştır.

Kavram ilk olarak Foreign Policy dergisinde Amerikalı siyaset bilimci Marc Lynch tarafından kullanılmıştır¹. Arap Baharı kavramı Orta Doğu'da olaylar ilk başladığında olumlu bir süreç öngörüldüğünden ötürü Bahar olarak ifade edilmiş ve büyük bir çoğunluk tarafından kabul görmüştür. Fakat daha sonra ortaya çıkan tablodan ötürü "Arap Uyanışı", "Arap Dönüşümü", "Arap İsyanı" ve "Arap Devrimi" gibi farklı kavramlarla da yaşanan süreç tarif edilmiştir².

Orta Doğu bölgesinin Arap Baharı öncesi en temel özelliği bölgedeki yönetim tarzlarının neredeyse tamamının temsili demokrasiyle yönetilmesi ve anti demokratik yönetim biçimlerinin var olmasıydı. İktidarda bulunan yönetimlerin birçoğu meşruiyetlerini askeri darbe veya darbe sonucunda oluşan baskın devlet kurumlarına dayandırmaktaydı. Bir kısmı ise geçmişten gelen kraliyet bağlarının yanında monarşik tecrübeleriyle meşruiyetlerini sağlamaktaydılar. Türkiye ve İsrail'i dışarıda tutarak diğer bölge devletlerinin meşruiyetlerini sağlarken mevcut doğal zenginliklerini ulufe dağıtır gibi halka dağıtması, çok baskın devlet kurumlarının bulunması ve hayali dış düşmanların yaratılması iktidarlarını korumak için kullandıkları argümanlar olarak gösterilebilir.

Arap Baharı öncesi Orta Doğu bölgesinin bir diğer özelliği ise bölge devletlerinin uluslararası siyasette pasif ve etkisiz kalmasıdır. Genel çerçeveden bakıldığında bölge dışı aktörlerin Orta Doğu'daki amaçlarını gerçekleştirmede bölge devletlerini araç olarak kullanmışlardır. Orta Doğu'nun dinamiklerini sırasıyla

¹Yusuf Sayın, "Arap Baharı ve Tunus'un Yasemin Devrimi'ni Yeniden Anlamak", *International Journal of Politics and Security*, 1(2), (2019), 104.

²Oktay Bingöl, "Arap Baharı ve Orta Doğu: Çok Eksenli Güç Mücadelesinde Denge Arayışları", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, XIII (2), (2013), 26.

Osmanlı İmparatorluğu sonrasında Britanya ve uzun yıllardır da Amerika Birleşik Devletleri (ABD) belirlemektedir.

Bölgenin Arap Baharı öncesi bir başka özelliği ise bölge siyasetinin ABD eksenli olmasıdır. ABD ile kurdukları ilişkiyle alakalı olarak yönetimler devamlılıklarını ve meşruiyetlerini sağlamaktaydı. ABD, Arap Baharı öncesi Orta Doğu'da İsrail'in toprak bütünlüğüne son derece önem vermiştir. İsrail ile iyi ilişkiler kuran ülkeleri desteklemiştir. Diğer taraftan ABD petrolün Batı'ya akış yollarının garanti altına alınması ve makul fiyatlarla erişimin sağlanmasını hedeflemiştir. Kendi egemenliğine zarar verecek ve bölgedeki siyasi yapıya müdahil olacak aktörlerin önüne geçilmesini amaçlamıştır. ABD, İran'ı nükleer silahlara ilgisinden, dini yönetim tarzını yayma hevesinden, körfezde ABD ile iş birliği yapan krallık ve emirliklere gözdağı vermesinden, İsrail'in meşruiyetini sorgulamasından ve Irak'ta Saddam Hüseyin sonrası Şii eksenli nüfuz politikası izlemesinden dolayı çok önemli bir tehdit olarak görmüştür. ABD, bölgede demokrasiden daha çok istikrarı korumayı yeğlemiştir. Yönetimler anti demokratik olsa dahi ABD çıkarlarına hizmet ettiği sürece desteğini esirgememiştir. Örneğin Mısır'ı, İsrail'in varlığını sorgulamaması, İran'ın politikalarına engel olması ve 1979 Camp David anlaşmasına sadık kalmasına karşılık olarak ekonomik ve askeri olarak desteklemiştir³.

ABD'nin bölgedeki paradoksal ilişkileri bölge halkı tarafından tepkiyle karşılanmıştır. ABD çıkarına hizmet eden yönetimler ise halklarının istediğini yerine getiremeyecek duruma gelmiştir. Bölgedeki bazı kesimlerin ABD ile yakın ilişkiler kurması bölgede El-Kaide ve Radikal İslamcı akımların da güçlenmesine neden olmuştur. Bu da bölgedeki geri kalmışlığın nedeni olarak ABD'nin görülmesine yol açmıştır. ABD bu algıdan rahatsız olmuş, algının değişmesi için çeşitli demokratikleşme girişimlerinde bulunmuş fakat daha fazla artan tepkiler sonucu bu politikasından geri adım atmak zorunda kalmıştır. Fakat bu geri adım atmanın pek faydası olduğu da söylenemez. Çünkü bölge halkı geline bu süreçte ABD'yi en önemli etken olarak görmektedir.

³Tarık Oğuzlu, "Arap Baharı ve Yansımaları", *Orta Doğu Analiz*, 3 (36), (2011), 11.

1.1.Arap Baharı'nın Oluşumuna Neden Olan Siyasi, Sosyal ve Ekonomik Etkenler

Orta Doğu coğrafyasındaki ülkelerin yönetim biçimlerine bakıldığında genellikle yönetim anlayışları, temsili veya anti demokratik yapıdadır. Siyaset kurumları belli bir aileye, dini veya etnik ayrıcalığa dayanmaktadır. Politik tercihler evrensel kurallardan çok farklı işlemektedir. Birçok ülkede demokratik katılım yok denecek kadar azdır.

Orta Doğu'daki bu siyasal yapılar halk üzerinde son derece baskı kurmakta, yönetsel açıdan da istikrarsızlık ve düzensizlikleri beraberinde getirmektedir. Siyasal yapı birçok yolsuzluğun kol gezmesine de neden olmuştur. Bu durum halk nezdinde son derece büyük bir rahatsızlığa yol açmıştır. Siyasi iktidarlar bu sebeplerden ötürü meşruiyetlerini sağlamada güçlükler çekmişler, büyük oranda da meşruiyetlerini sağlayamamışlardır.

Arap Baharı'na neden olan sosyal etkenlerin başında Orta Doğu'da bulunan genç nüfusun sosyal medya ve gelişen teknolojik haberleşme araçları ile dünyaya entegre olması geliyor diyebiliriz. Sosyal medya ve internet sayesinde dünyadaki diğer ülkelerin durumlarını tespit edebilmeleri, yaşatlarının elinde bulunan imkânları görebilmeleri ve kendi ülke şartlarıyla karşılaştırmaları çok kolay hale gelmiştir. Bölgedeki ekonomik problemler, üniversiteyi bitiren gençlerin iş bulamaması ve bu yüzden umutsuz bir halde bulunması, artan işsizlikle birlikte yaşanan maddi ve manevi problemler Arap Baharı sürecini hazırlamıştır. Ayrıca ABD'nin 11 Eylül 2001 saldırıları sonrası izlediği Orta Doğu politikası ile sivil toplum hareketlerinin ortaya çıkması, özgürlük söyleminin fazlasıyla dillendirilmesi ve Radikal İslam'ı ılımlı hale getirmek için insan hakları eğitimi vermesi gibi politikalar izlemesi bölgedeki genç nüfus üzerinde etkili olmuştur⁴. Arap Baharı olaylarının çıkış noktalarına bakıldığında protesto gösterilerinin başrollerinde bulunan gençlerin sivil örgütlenmelerden geldiği görülmektedir.

⁴Ali Özbek, "Arap Baharı Nedir? Arap Baharı'nın Ekonomik Nedenleri", *3rd International EUREFE Congress*, M. Özçağ (Ed.), 57, Aydın, (2019).

Arap Baharı'nı başlatan en önemli sebeplerin başında ekonomik problemler gelmektedir. Orta Doğu ülkelerinde yüksek fiyatlar, işsizlik, gelir adaletsizliği, yolsuzluk, konut sorunu, kaynakların doğru kullanılmaması ve yüksek enflasyon gibi birçok problem baş göstermiştir⁵. Ülkelerin ekonomik reformlar yapmaması veya yapıyor gibi gözükmesi de Arap Baharı'nın başlangıç sürecini hızlandıran etkenlerdendir.

Bölgede isyanların ve değişim taleplerinin yüksek sesle dile getirilmesinin nedenleri arasında kuşkusuz kişi başına düşen gelirin az olması, gençlerin yüksek işsizlikle karşı karşıya kalması, haksız ve adaletsiz bir sermaye dağılımı, teknolojik gerileme veya ilerleyememe ve gün yüzüne çıkan büyük rüşvet skandalları etkilidir⁶. Bölgenin en önemli kaynağı petroldür ve ülkeler geçimlerini petrol sayesinde gerçekleştirmektedirler. Buna rağmen ekonomik problemlerin yaşanıyor olması ise petrolden mahrum olan ülkelerin durumlarının çok daha vahim olduğuna işaret etmektedir. Kötü olan ekonomik tablo petrolün çıkmadığı ülkeleri de göz önünde tutarak değerlendirildiğinde ülkeler arası ekonomik uçurumun derinleşerek arttığını gösterir. Arap Baharı'nı ortaya çıkaran ekonomik sebeplerden bir diğeri de 2008 yılında yaşanan ekonomik kriz olduğu söylenebilir. Yaşanan bu kriz 1929 yılında yaşanan Büyük Ekonomik Buhran'la kıyaslanabilecek kadar büyüktür. 2008 kriziyle birlikte Orta Doğu ülkeleri son derece olumsuz etkilenmiş ve dar gelirli kesimlerin kriz sürecinde daha da yoksullaşmasından ötürü isyan hareketlerinin tetiklenmesine sebep olduğu ileri sürülebilir⁷.

1.2.Arap Baharı'nın Başlangıcı ve Bölge Devletlerdeki Gelişim Süreci

1.2.1. Arap Baharı'nın Fitilini Ateşleyen Ülke: Tunus

Tunus, Kuzey Afrika ve Orta Doğu bölgesinin kavşak noktası olan jeopolitik ve jeostratejik bakımdan önemli bir konuma sahiptir. Tunus, uzun yıllar Fransız sömürgesi altında kalmış, Fransız kültürü ve dili etkisinde bir toplum yapısına sahip olmuş, özellikle din-siyaset çerçevesinde laiklik tartışmalarını yoğun bir şekilde

⁵Özbek, "Arap Baharı'nı Nedir? Arap Baharı'nın Ekonomik Nedenleri", 57.

⁶Özbek, "Arap Baharı'nı Nedir? Arap Baharı'nın Ekonomik Nedenleri", 57.

⁷Sinem Yüksek Çendek, Armağan Örkü, "Arap Baharı Sürecinde Libya, Suriye ve Yemen'de Yaşanan İç Savaşlar : Karşılaştırmalı Bir Çözümleme", *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 10 (1), (2019), 44.

yaşamıştır⁸. Yer altı zenginlikleri açısından zengin bir ülkedir. Siyasi sistemi açısından incelendiğinde ise istikrar arayışı uzun yıllar sürmüştür. Bu istikrar arayışına Arap Baharı sürecinin Tunus'ta başlamasının da bir sonucudur denebilir.

Arap Bahar'ının fitilini ateşleyen olay Tunus'ta seyyar satıcılık yaparak geçimini sağlayan üniversite mezunu işsiz Muhammed Buazizi'nin polise rüşvet vermemesi gerekçesiyle defalarca tezgâhına el konulmuş, polis tarafından şiddete maruz kalmış, akabinde derdini anlatmak için gittiği belediye binasında hiç kimse tarafından muhatap alınmaması üzerine 17 Aralık 2010 tarihinde Sisi Buzid şehrinin valilik binası önünde kendisini ateşe vermiştir. Bu olay üzerine akrabalarının öncülüğünde daha çok özgürlük isteyen gencin bir araya gelmesiyle protesto gösterileri yaygınlaşmış ve Arap Baharı süreci böylelikle resmen başlamıştır⁹.

Tunus'taki olaylar gençlerin sosyal medya üzerinden örgütlenmesi ile onların öncülüğünde başlamıştır. Zeynel Abidin bin Ali yönetiminin baskıcı politikalarını, işsizliği ve gıda fiyatlarındaki yaşanan aşırı yükselişleri protesto eden binlerce Tunuslu protesto eylemlerine katılmıştır. Zeynel Abidin bin Ali yönetimi ise bu protesto gösterilerini başlangıçta önemsememiştir. Zamanla artan protesto eylemlerinin diğer şehirlere de yayılması ve adı rüşvet iddialarıyla gündemde olan Zeynel Abidin bin Ali'nin hedef gösterilmesi sonucu Zeynel Abidin bin Ali halka basın üzerindeki sınırlamaları kaldıracağına, ekonomik ve siyasal reformlar gerçekleştireceğine dair söz vermiştir. Ayrıca yapılacak olan bir sonraki seçimlerde ise aday olmayacağını açıklamıştır. Fakat bu açıklamalarda olayların yatışmasını sağlamamıştır. Polisin olayları yatıştırmada yetersiz kalması üzerine Zeynel Abidin bin Ali orduyu göreve çağırmıştır. Halka ateş etmek istemeyen ordu Zeynel Abidin bin Ali'nin bu istediğini kabul etmemiştir. Genelkurmay Başkanı'nın kendisini koruyamayacaklarını belirtmesi üzerine Cumhurbaşkanı Zeynel Abidin bin Ali 14 Ocak 2011 tarihinden ülkeyi terk ederek Suudi Arabistan'a kaçmıştır¹⁰.

⁸Sayın, "Arap Baharı ve Tunus'un Yasemin Devrimi'ni Yeniden Anlamak", 106.

⁹Birol Başkan, "Buazizi'nin Yaktığı Ateş: 21. yy. Başında Arap İsyanları", *Akademik Orta Doğu*, 6(1), (2011), 2-3.

¹⁰<http://www.aljazeera.com.tr/haber/bingazide-roket-saldirisi-7si-cocuk-8-sivil-oldu> (Erişim Tarihi: 18.12.2020)

Zeynel Abidin bin Ali'nin ülkeyi terk etmesiyle birlikte 23 yıllık iktidarı sona ermiştir. Zeynel Abidin bin Ali'nin iktidardan ayrılması ve ülkeyi terk edilmesi sonrası bu süreç Yasemin Devrimi olarak adlandırılmıştır. Cumhurbaşkanı'nın ülkeyi terk etmesi sonucu ülkede siyasi bir kargaşa ortamı oluşmuştur. Tunus'ta yasalar gereği Başbakan Muhamed Gannuşi devlet başkanı olmuş, ardından görevi Meclis Başkanı Fuad Mabeza'ya devretmiş ve başbakanlık görevine geri dönerek yeni bir hükümet kurmuştur. Yeni oluşturulan hükümette Zeynel Abidin bin Ali döneminden kalma bakanların olması ise halk tarafından tepkiyle karşılanmıştır¹¹.

Tunus'ta yönetimin değişmesi tepkileri dindirmemiş, ülkedeki kaos ortamı devam etmiştir. Bundan dolayı kurulan yeni hükümette istifa etmek zorunda kalmıştır. İstifa eden Başbakan Gannuşi görevini Beji Said Essebsi'ye devretmiş, o da ülkeyi 23 Ekim 2011'de yapılan seçimlere götürmüştür. 23 Ekimdeki seçimlerden önce ülkedeki siyasi yasaklıların yasağı kaldırılmış, siyasi mahkûmlar serbest bırakılmış ve 145 partinin seçimlere girebileceği bir ortam hazırlanmıştır¹². Yapılan bu seçimlerde %37 oy alan El Nahda partisi birinci parti olmuştur ve partinin genel sekreteri Hammadı Cibali başbakanlık görevini üstlenmiştir¹³.

Tunus'ta başlayan ve kısa sürede başarıya ulaşan Arap Baharı bir domino etkisiyle diğer Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkelerine de yayılmıştır. Birçok ülkede köklü değişimler yaşanmış, neredeyse yarım asır süren diktatörlük rejimleri yıkılmıştır.

1.2.2. Arap Baharı Etkisiyle 30 Yıllık Diktatörlüğün Yıkılışı: Mısır

Tunus'ta başlayan protesto gösterileri ilk olarak Mısır'a sıçramıştır. İki ülkenin birbirine benzer yönetim şekillerine sahip olması bu etkilenmenin en önemli nedenidir diyebiliriz. Polis müdürlerinin uyuşturucu tüccarlarıyla hâsılat paylaştığı görüntüleri internette paylaşılan Halid Said adlı genç, iddialara göre polislerden tarafından öldürülmüştür. İddiaları reddeden Mısır polisi ise Halid Said'in fazla

¹¹İbrahim Toraman, “Arap Baharı ve Suriye”, (Yüksek Lisans Tezi), Yalova Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yalova, (2015), 57.

¹² Nebahat Tanrıverdi Yaşar, “Tunus'ta Demokratikleşme Sürecinin Kavramsal Değerlendirilmesi”, *Akademik Orta Doğu*, 6 (2), (2012), 107.

¹³Veysel Ayhan, “Türkiye ve Suriye Muhalefeti: Şam'a Siyasi, Diplomatik, Ekonomik ve Askeri Yaptırımlar”, *ORSAM Dış Politika Analizi*, (5 Ekim 2011).

uyuşturucu kullanımı sonucu boğularak öldüğünü ifade etmiştir. Fakat bu olay sonucunda ülkenin çeşitli yerlerinde protesto gösterileri başlamıştır¹⁴.

Mısır'da başlayan protesto gösterileri Arap dünyasında meydana gelen en büyük halk ayaklanması olarak tarihe geçmiştir. Sosyal medya platformları üzerinden örgütlenen halk 30 yıldır iktidarda bulunan Hüsnü Mübarek'in iktidardan ayrılıncaya kadar protesto gösterilerine devam edileceğini ifade etmiştir. Mısır'da Hüsnü Mübarek'in baskıcı tavrı, mevcut ekonomik sıkıntılar, yolsuzluk, yoksulluk ve adam kayırmaların ayyuka çıkması bu isyanların büyümesinde son derece önemli olmuştur¹⁵.

Mısır'da Arap Baharı'nın kısa sürede başarıya ulaşmasındaki en önemli etken muhalefetin birlikte hareket etmiş olmasıdır. Muhalefetin önde gelen isimlerinden olan Muhammed el-Baradei'nin ölüm tehditleri alıyor olmasına rağmen ülkeye dönmesi ve Tahrir meydanında protestocuları ziyaret etmesi son derece önemlidir¹⁶. Mısır siyasetindeki önemli mihenk taşlarından biri olan Müslüman Kardeşler'in Baradei ile birlikte hareket ederek protestocuları desteklemesi ise başarının sağlamasında önemli bir hareket olmuştur. 25 Ocak'ta başlayan gösterilerin Tahrir Meydanı'na taşınmasıyla Mübarek bu protesto gösterilerini engellemek istemiştir. Fakat ordunun da desteğini alamayan Mübarek yılsonunda yapılacak olan seçimlerde aday olmayacağını ifade ederek bir süre daha iktidarda kalmaya çalışsa da başarılı olamamıştır. 11 Şubat tarihinde Hüsnü Mübarek görevini orduya devretmiş ve 30 yıllık iktidarı böylelikle sonlanmıştır.

Hüsnü Mübarek'in devrilmesiyle birlikte Mısır'da seçim sürecine girilmiştir. Gerçekleştirilen Halk Meclisi Seçimleri'nde Müslüman Kardeşler tarafından kurulan Hürriyet ve Adalet Partisi %37,5 oy alarak birinci parti olmuştur. Ardından gerçekleştirilen Şura Meclisi seçimlerinde ise Hürriyet ve Adalet Partisi 180 sandalyenin 105'ini alarak birinci parti olmuştur. Hürriyet ve Adalet Partisi'nin lideri Muhammed Mursi 16-17 Haziran 2012 tarihinde ilk kez gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı seçiminde %51,3 oy alarak Mısır'ın Cumhurbaşkanı olarak

¹⁴Toraman, "Arap Baharı ve Suriye", 141.

¹⁵Özbek, "Arap Baharı'ı Nedir? Arap Baharı'nın Ekonomik Nedenleri", 62.

¹⁶Toraman, "Arap Baharı ve Suriye", 143.

seçilmiştir. Mısır'da yapılan seçimler ile demokrasi yoluna giriş Arap Baharı'nın önemli bir sonucudur diyebiliriz. Fakat Mısır'da 3 Temmuz 2013'de askeri darbe yapılarak Cumhurbaşkanı Muhammed Mursi idam edilmek üzere görevden uzaklaştırılmıştır. İşte bu durum Arap Baharı ile amaçlanan noktanın dışına çıkılmasına neden olmuştur. Yapılan askeri darbeye karşı çıkan Mısır halkının bir bölümü Kahire'nin Rabia Meydanı'nda günlerce protesto gösterilerinde bulunmuşlardır. Yapılan bu gösteriler ile Orta Doğu'da ilk kez halk darbenin karşısında durarak demokrasiye sahip çıkmış ve cunta rejimine direnmiştir denilebilir¹⁷.

Mısır'da yaşanan bu darbe ve darbe sonrası ortaya çıkan durum Arap Baharı'nın amaçları arasında yer almamakla birlikte öngördüğü sonuçlardan da değildir. Demokrasi arayışının askeri darbe ile kesilmesi olumlu giden süreci tersine çevirmiştir. Bütün bu gelişmelerin Arap Baharı süreci devam ederken oluşu da Arap Baharı açısından olumsuz bir durum olmuştur.

1.2.3. Arap Baharı'nın Beklenmeyen Sonucu: Libya İç Savaşı

Tunus ve Mısır'da yaşanan değişimlerden sonra Libya içinde beklentiler oluşmuş ve beklentilerin sonucu olarak da diğer ülkelere benzer protesto gösterileriyle birlikte Arap Baharı süreci başlamıştır. Libya 1969 yılından Arap Baharı başlangıç sürecine kadar 42 yıl Muammer Kaddafi tarafından yönetilmiştir. Libya'da da protestoların başlangıcı Tunus ve Mısır ile benzerlik göstermektedir. 1996 yılında cezaevlerinde katledilen insanların savunucusu olan Avukat Fethi Terbil'in tutuklanması üzerine 15 Şubat 2011'de belli bir grubun Bingazi polis karakolu önünde eylem yapmaları sonucu Libya'da Arap Baharı süreci resmen başlamıştır. Protesto gösterilerine 1996 yılında Ebu Silm Hapishanesi'nde öldürülenlerin yakınlarının katılmasıyla gösteriler büyümüş el Bayda ve ez Zintan gibi şehirlere sıçramıştır¹⁸.

Kaddafi büyüyen olayları şiddet kullanarak bastırmak istemiştir. Fakat bu ters etki yaparak olayların daha fazla büyümesine yol açmıştır. Kaddafi yönetimin şiddet

¹⁷Ahmet Hüsrev Çelik , “Buazizi’den Rabia’ya, Trablus’tan Şam’a Arap Baharının Sonuçları Üzerine Bir Değerlendirme”, *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 6 (2), (2015), 43.

¹⁸Toraman, “Arap Baharı ve Suriye”, 61.

yanlısı tutumu karşısında muhalefetin çağrısıyla ülkede 17 Şubat "öfke günü" ilan edilmiştir. Mısır ve Tunus'ta olduğu gibi halk sosyal medya üzerinden örgütlenerek protesto gösterilerini büyötmüştür¹⁹. Büyöyen olaylar karşısında Kaddafi yanlıları Trablus'ta örgötlenerek Kaddafi'ye sahip çıkmışlardır. Ayrıca Kaddafi'ye bağılı özel birlikler ve Afrika'dan özel olarak getirttiğı paralı askerler olaylara müdahale etmiş, bununla birlikte Libya'da iç savaş patlak vermiştir.

Libya'da yaşanan bu gelişmelere uluslararası camia sessiz kalmamış, birçok ülke taraflar için itidal çağrısında bulunmuştur. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) de şiddete acil olarak son verilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca BMGK tarafından Kaddafi'nin mal varlığının dondurulması kararını onaylamıştır²⁰. Libya'da 27 Şubat 2011'de muhalifler bir araya gelerek Libya Ulusal Geçiş Konseyi (UGK)'ni kurmuştur. Kurulan bu örgüt Libya'daki halkın meşru temsilcisi olduğunu ifade etmiştir.

Libya'daki süren çatışmaların bir türlü yatışmaması üzerine uluslararası toplum harekete geçmiştir. 12 Mart'ta Arap Ligi BMGK'ye Libya'da uçuşa yasak bölge oluşturulması teklifinde bulunmuştur. Bunun üzerine BMGK 17 Mart'ta Libya'yı uçuşa yasak bölge ilan etmiştir. Uçuşa yasak bölge ilan ederek sivilleri koruyan bir tutum sergilenmesi askeri müdahalenin de önünü açmıştır²¹. 29 Mart'ta 40 ülkenin Dışışleri Bakanının bir araya gelmesiyle Libya'ya müdahale başlamış ve hava müdahalesinin komutası NATO'ya devredilmiştir. NATO güçlerinin desteğıyle UGK öncölüğünde muhalifler Libya'yı ele geçirmişlerdir. Kaddafi taraftarlarıyla yaşanan çatışmalarda ise yüzlerce yurttaş hayatını kaybetmiştir. Kaddafi, Sitre kentinde ele geçirilmiş ve muhalifler tarafından linç edilerek öldürölmüştür. Böylece 42 yıl boyunca Libya'da devam eden Kaddafi yönetimi dramatik bir şekilde son bulmuştur.

Libya'da Kaddafi sonrası UGK'nın da girişimleri sonucunda serbest seçimlerin yapılması sağlanmıştır. Fakat ülkedeki kaos ortamı son bulmamış, istikrar ve güven ortamı sağlanamamıştır. Seçimler yapılırken Kaddafi döneminde siyasi

¹⁹Toraman, "Arap Baharı ve Suriye", 147.

²⁰Toraman, "Arap Baharı ve Suriye", 150.

²¹Toraman, "Arap Baharı ve Suriye", 152.

partilerin yasak olması ve bundan dolayı yaşanan tecrübesizliğin başarısız bir demokrasi girişimine neden olması şaşırtıcı değildir. Kabilelerin fazla olması, petrolden dolayı dış müdahaleye açık bir yapının varoluşu Libya'nın demokrasiye geçiş sürecinin sancılı olmasının çeşitli etkenlerindendir²².

1.3.Suriye'nin Tarihsel Süreci ve Arap Baharı'na Giden Politik Yol

İslamiyet öncesi dönemde yani 20.yy başlarına kadar Suriye denildiğinde bugünkü Suriye ile birlikte İsrail, Filistin, Lübnan ve Ürdün'ü de içinde olduğu bir bölge akla gelmekteydi. Bu bölgeye değişik zamanlarda Araplar tarafından çeşitli isimler verilmiş olsa da genellikle Bilad eş-Şam (Şam Bölgesi) olarak anılmıştır²³. Suriye toprakları insanlığın ilk aşamasından bu yana çok önemli bir bölge olmuştur. Suriye başkenti olan Şam ise tarihin ilk yerleşim yerlerindendir.

Suriye tam 400 boyunca Osmanlı İmparatorluğu'nun himayesi altındadır. Bu dönemde oldukça sorunsuz, huzurlu bir süreç yaşamıştır. Pax- Ottomana (Osmanlı Barışı) olarak da adlandırılan bu dönem 1800'lerin sonu itibariyle bu huzur ortamı bozulmaya başlamış ve 1918'de İngiliz desteğiyle Emir Faysal'ın yönettiği orduların Şam'a girmesiyle son bulmuştur²⁴. Emir Faysal'ın Şam'a girmesiyle birlikte Suriye tarihinde yeni bir dönem başlamıştır. Suriye toprakları için huzur ortamı sona ererken çok uzun yıllar hâkim olacak otokratik yönetimlerin başlangıcı bu olayla başlamıştır.

1.3.1. Fransız Manda Dönemi

Osmanlı İmparatorluğu'nun 19. yy başlarıyla birlikte güç kaybetmesi sonucu dünya siyaset sahnesine yeni aktörler çıkmaya başlamıştır. Bu aktörlerin başında İngiltere ve Fransa gelmektedir. Osmanlı'nın Avrupa'daki toprak kayıplarına ek olarak Orda Doğu ve Kuzey Afrika'daki topraklarını da kaybetmesiyle birlikte 1. Dünya Savaşı'ndan sonra bölgede hâkim olan Fransa ve İngiltere Osmanlı'nın Bilad eş-Şam olarak ifade ettiği Suriye topraklarını parçalara ayırmıştır. Böylece "böl-

²²Gürkan Doğan, Bülent Durgun, "Arap Baharı ve Libya: Tarihsel Süreç ve Demokratikleşme Kavramı Çerçevesinde Bir Değerlendirme", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (15), (2012), 83-84.

²³Toraman, "Arap Baharı ve Suriye", 4.

²⁴Çağatay Özdemir, "Suriye'de İç Savaş'ın Nedenleri: Otokratik Yönetim mi, Bölgesel ve Küresel Güçler mi?", *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, (2), (2016), 83.

yönet" stratejisiyle bölgedeki yönetimlerini kolaylaştırmak istemişlerdir²⁵. Böl-yönet stratejisi ile birlikte Suriye'nin kuzeyi Fransızlara, güneyi ise İngilizlere bırakılmıştır. Daha sonra ise İngilizlerin girişimleriyle güneydeki kısımda İsrail devleti kurulmuştur. Bu gelişme Filistin sorununu ortaya çıkarmıştır. Güneyin geri kalan kısmında Osmanlı devletine karşı İngilizlerle iş birliği yapan Haşimi sülalesinin yönetimine bırakılan Ürdün devleti kurulmuştur. Kuzeyde ise Fransızların girişimleri sonucu Lübnan, geri kalan kısmında ise bugünkü Suriye devleti kurulmuştur²⁶.

Suriye'nin bağımsızlığına giden yolda en önemli etken uyanan Arap Milliyetçiliği fikridir. Arap Milliyetçiliğinin fikri zemini Avrupa ve ABD'deki üniversitelerde atılmıştır. Buradaki derslerde verilen Arap tarihi, dili ve edebiyatı gibi derslerdeki milliyetçilik üzerine yapılan çalışmalar Arap Milliyetçiliği fikrini yeşertmiştir²⁷. Suriye'nin geçici bağımsızlığını sağlayacak adımlar ise İngilizler tarafından başlatılmıştır. Hicaz Emiri Şerif Hüseyin'e Arapların bütünü temsil ettiği ifade edilerek Osmanlı devletine karşı isyan ettikleri takdirde bağımsızlık sözü verilmiştir. Bu çağrıyı kabul eden Şerif Hüseyin 5 Haziran 1918'de Osmanlı'ya karşı isyan etmiştir. 1918'de Faysal'ın başında olduğu Suriye kuvvetleri Şam'a girerek geçici bir bağımsızlık elde etmişlerdir²⁸.

1920 yılında Büyük Suriye Konferansı toplanmış ve Faysal Suriye Kralı ilan edilmiştir. Faysal'ın Kral olmasıyla birlikte ülkede yeni bir inşa süreci başlamıştır. Arapça resmi dil olarak ilan edilmiş, kamuya çok sayıda memur alınmış, üniversite düzeyinde okullar açılmış ve bir komisyon oluşturulup anayasa çalışmalarına başlanmıştır²⁹. Suriye'de yeni bir inşa süreci devam ederken İngilizler, Şerif Hüseyin'e verdikleri bağımsızlık sözünden, altı oy sonra Sykos-Picot Antlaşması ile Suriye ve Lübnan'ı Fransa'ya bırakarak vazgeçmişlerdir. 18-26 Nisan 1920 yılında Osmanlı ile imzalanacak olan Sevr Antlaşmasının şartlarının hazırlanması üzere San Remo Konferansı gerçekleştirilmiştir. Bu konferansta alınan kararlardan biri de Suriye'nin manda sistemi kurularak Fransa'ya bırakılması olmuştur. Suriye'nin Fransa'ya bırakılmasından sonra Fransızlar Suriye'ye girmişlerdir. Bu olay üzerine

²⁵Toraman, "Arap Baharı ve Suriye", 10.

²⁶Toraman, "Arap Baharı ve Suriye", 10.

²⁷Mehmet Akif Okur, "Emperyalizmin Orta Doğu Tecrübesinden Bir Kesit: Suriye'de Fransız Mandası", *Bilig*, (48), (2009), 138.

²⁸Okur, "Emperyalizmin Orta Doğu Tecrübesinden Bir Kesit: Suriye'de Fransız Mandası", 139.

²⁹Toraman, "Arap Baharı ve Suriye", 14.

Kral Faysal Avrupa'ya kaçmış ve Suriye'de resmen Fransız manda yönetimi başlamıştır.³⁰.

Fransızlar dönemin yükselen ideolojilerinden olan Arap Milliyetçiliği fikrinden oldukça çekinmişlerdir. Bu yüzden dini ve etkinlik milliyetçilik duygularını azaltmak üzerine kurulu bir politika izlemiştir. Kuzeyde bir Nusayri Alevi, merkezde Sünni ve Güneyde ise Dürzî devleti kurarak mezheplere dayalı federe devlet yapısı oluşturmuşlardır. Oluşturduğu yapı ile milliyetçiliğin önüne geçmeyi amaçlayan Fransız yönetimi baskıcı bir anlayışla ülkeyi yönetmiştir. Suriye halkı bu baskıcı yönetim anlayışına karşı çeşitli isyanlarda bulunmuşlardır. 1925 ve 1927 yılında büyük isyanlar yaşanmış ve bu isyanlar sonucu yaklaşık 6000 Suriyeli hayatını kaybetmiştir³¹.

İkinci Dünya Savaşı sonrası Fransa güçsüz düşmüş ve direnişlerin etkisiyle Fransızlar ülkeyi terk etmiştir. Suriye 1943 yılı itibariyle bağımsız bir ülke kimliğine bürünmüştür. Suriye, 1944 yılında ABD ve Sovyetler Birliği, 1945 yılında ise İngilizler tarafından bağımsız bir devlet olarak tanınmıştır. Suriye Hükümeti, yılında kendi ordusunu kurma kararı almış, akabinde kurucu üye sıfatıyla Birleşmiş Milletler'e katılmıştır. 1945 yılının Nisan ayında ise Arap Ligi antlaşmasını imzalamıştır. Fransızlar 17 Nisan 1946 itibariyle tüm askeri birlikleriyle birlikte Suriye'den çekilmişlerdir. Böylelikle 25 yıl süren Fransız mandası son bulmuş, Suriye tam bağımsız bir ülke haline gelmiştir.

1.3.2. Askeri Darbeler Dönemi'nde Suriye

Suriye, tam bağımsız ülke olmasıyla birlikte çalkantılı bir siyasi döneme girmiştir. Suriye dış politikasının birinci ana gündem maddesi 1948 yılında kurulan İsrail meselesi olmuştur. İsrail'in kurulmasından hemen sonra Arap-İsrail savaşı yaşanmış ve bu savaş sonucu Araplar yenilgiye uğramıştır. Bu yenilgiyle birlikte Suriye'de istikrarsızlığın sıradanlaşacağı bir dönem başlamıştır. Bağımsızlık elde edilinceye kadar olan süreçte toplumun görüş ve grup fark etmeksizin bir arada olması Fransa'nın ülkeyi tam anlamıyla terk etmesinden sonra son bulmuştur. İsrail yenilgisi sonrası da askeri darbelerin yaşandığı bir dönem başlamıştır.

³⁰Okur, "Emperyalizmin Orta Doğu Tecrübesinden Bir Kesit: Suriye'de Fransız Mandası", 140.

³¹Toraman, "Arap Baharı ve Suriye", 15.

Suriye'de gerçekleşen ilk askeri darbe 30 Mart 1949 yılında Sünni bir general olan Albay Hüsnü Zaim tarafından gerçekleştirilmiştir. Amerikan destekli olduğu bilinen darbe sonucu Albay Hüsnü Zaim parlamentoyu feshedip, kendisini Cumhurbaşkanı olarak ilan etmiştir³².

Gerçekleşen bu darbenin üzerinden bir yıl geçmeden üst üste iki darbe daha yaşanmıştır. Bunlardan ilki 14 Ağustos 1949'da Albay Sami Hinhavi gerçekleşmiş ve Albay Hüsnü Zaim idam ettirilmiştir. Ardından Büyük Suriye fikrinin bir ilkesi olarak Irak'la birleşme adımlarının atıldığı bir dönemde Albay Edip Çiçekli tarafından gerçekleştirilmiştir. Albay Edip Çiçekli Albay Sami Hinhavi'nin ülkenin çıkarlarını zedeleyerek Irak'la işbirliği yaptığını iddia ederek yönetime el koymuştur³³. Darbenin başarılı olması sonucu Edip Çiçekli tüm siyasi partileri yasaklamış ve askeri bir diktatörlük kurmuştur. Edip Çiçekli, 1951 yılında Genel Kurmay Başkanı olmuş daha sonra devlet başkanı seçilmiştir. Suriye yönetim sistemini 1953 yılı itibariyle başkanlık sistemini kaldırarak Cumhuriyet'i ilan etmiştir. 10 Temmuz 1953 yılında gerçekleşen referandum sonucu ise Cumhurbaşkanı seçilmiştir³⁴.

Suriye siyaseti açısından 25 Şubat 1954'te gerçekleşen darbe önemli sonuçlar doğurmuştur. Albay Faysal El-Atasi'nin gerçekleştirdiği darbe sonucu yönetim sivilere devredilmiştir. Darbenin ardından seçimler yapılmış, Millet ve Halk Partileri koalisyon kurarak iktidara gelmişlerdir. Tam bu aşamada Suriye'nin geleceğinde etkili olacak yeni bir aktör ortaya çıkmıştır; Baas Partisi. Yapılan seçimle birlikte 16 milletvekili çıkararak ülke yönetiminde söz söylemeye başlamıştır.

Suriye ile Mısır 1955 yılında askeri ittifak anlaşması imzalamıştır. Batı'nın tehdidinden çekinen Suriye, 1954 yılları sonuna doğru Sovyetler Birliği ile yakınlaşmış ve Sovyetler Birliği tarafından ciddi şekilde silahlandırılmaya başlamıştır³⁵. 1958 yılında Suriye ile Mısır Birleşik Arap Cumhuriyetleri(BAC)'ı

³²Salih Akdemir, "Suriye'deki Etnik ve Dini Yapının Siyasi Yapının Oluşmasındaki Rolü", *Avrasya Dosyası (Arap Özel)*, 6 (1), (2000), Asam Yayınları, 211-213

³³Kamel Abu Jaber, *Arap Baas Sosyalist Partisi*, (Çev. Ahmet Ersoy), Ankara: Altınok Matbaası, 1970, s.38.

³⁴Tayyar Arı, *Geçmişten Günümüze ORTA DOĞU (Siyaset, Savaş ve Diplomasi)*, Cilt 1, İstanbul: Mkm Yay. 2012, s.139

³⁵Arı, 140.

kurmuştur. BAC'ın kurulmasında Baas partisinin rolü büyüktür. Mısır'ın izlediği dış politika dolayısıyla bu birliktelik uzun sürmemiştir. 1961 yılında Albay Kerim el-Nahlavi'nin yapmış olduğu darbe sonucu ise Birleşik Arap Cumhuriyeti ortadan kalkmıştır.

Albay Kerim el-Nahlevi'nin yapmış olduğu darbe sonucunda Suriye'de sağ siyasete bir kayış yaşanmıştır. 1961 yılında Kurucu Meclis'i oluşturmak için yapılan seçime Baas Partisi ve Cemal Abdurnasır yanlıları katılmamıştır. Seçim sonuçlarına göre Nazım el-Kudsi devlet başkanı olmuş fakat 28 Mart 1962 tarihinde yeni bir darbe gerçekleştirilerek yönetim istifa ettirilmiştir. Suriye halkı bu darbe girişimine direnmiş, direnme sonucu 7 subay sürgün edilerek Nazım el-Kudsi tekrar devlet başkanı olmuştur.

Suriye'de Birleşik Arap Cumhuriyeti'nin dağılmasıyla birlikte Nasır yanlısı ve karşıtlarının çatışmaları siyasal istikrarın sağlanamamasına yol açmıştır. 8 Mart 1963 tarihinde Suriye'de Baascılar öncülüğünde yeni bir darbe yaşanmıştır. Darbe sonrası Baas Partisi'nin kurucularından olan Salah Bitar Başbakan olmuştur. Göreve gelen yeni iktidar kamu ve ordudaki Nasır yanlılarının etkinliğini azaltmış ve görevden uzaklaştırmıştır³⁶. 8 Mart 1963 darbesi sonucu Suriye artık Baascıların etkisi altına girmiştir.

Darbeler bağımsızlığını kazanan Suriye'de yönetimi değiştirme metodu haline gelmiştir. 1966 yılında Salah Cedid öncülüğünde yeni bir darbe gerçekleşmiştir. Sünni Emin Hafız bu darbe ile görevden uzaklaştırılmış, Baas Partisi'nin kurucuları olan Salah Bitar ve Mişel Eflak tutuklanmıştır³⁷. Tutuklamalar ile Baas partisi içerisindeki dengeler değişmiş, parti yönetimi radikal solcuların eline geçmiştir. Devlet başkanı Nurettin Attasi olurken, Havva Kuvvetleri Komutanı ve Savunma Bakanı olan Hafız Esad Suriye'nin en güçlü aktörlerinden biri haline gelmiştir³⁸.

1967 yılında yaşanan Arap-İsrail savaşı sonrası Golan Tepeleri'nin İsrail'e kaptırılması Baas Partisi içerisinde yeniden bir ayrışmaya yol açmıştır. Hafız Esad. 16 Kasım 1970 yılında yeni bir darbe gerçekleştirmiştir. Darbe sonrası Salah Cedid

³⁶ Muhittin Ataman, “Suriye’de İktidar Mücadelesi: Baas Rejimi, Toplumsal Talepler ve Uluslararası Toplum”, SETA RAPOR, www.setav.org Nisan 2012, s.9, (Erişim tarihi: 15.02.2021)

³⁷Toraman, “Arap Baharı ve Suriye”, 19.

³⁸Ahmet Kıymaz, *Arap Baharında Kışta Açan Çiçek SURİYE*, Ankara, Sarkaç Yayınları, 2012, s.23

ve birçok hükümet üyesi tutuklanmıştır. Baas partisi içerisindeki komünist kesimler ise partiden tasfiye edilmiştir. Darbeyle birlikte hükümetin devrilmesi sonucu Ahmet Habib devlet başkanı olmuş, Hafız Esad ise Başbakanlık ve partinin önemli bir görev yeri olan genel sekreterliğe getirilmiştir³⁹. 1971 yılında ise referandum yapılmış, referandum sonucunda oyların %99,2'sini alan Hafız Esad devlet başkanı seçilmiştir.

1.3.3. Hafız Esad Dönemi'nde Suriye

Hafız Esad'ın ülkenin başına geçmesiyle birlikte mensubu olduğu Baas Partisi Suriye'nin tek karar vericisi durumuna gelmiştir. Suriye içindeki muhalefeti etkisiz hale getirerek rejimi güçlendirmek isteyen Hafız Esad, 7 Mart 1992 tarihinde Ulusal İlerici Cephe'yi kurmuştur⁴⁰. Ulusal İlerici Cephe içerisinde Baas partisi dışındaki Sosyalist Birlik Hareketi, Arap Sosyalist Partisi, Arap Sosyalist Birliği ve Nasırcılar yer alıyordu.

Suriye'de 1973 yılında yapılan halk oylamasıyla birlikte daimi anayasa kabul edildi. Kabul edilen bu anayasa ile birlikte mevcut rejim hukuki bir boyut kazanmış, Hafız Esad'ın otoritesi daha da güçlenmiştir. Halk oylaması sonucu kabul edilen anayasa gereği ülkedeki tek siyasi otorite ve parti Baas Partisi olarak kabul edilmiştir. Başka bir siyasi partinin kurulmasına izin verilmeyen bir yapı oluşmuştur.

Hafız Esad, gerçekleştirdiği düzenlemelerle ülkedeki bütün kurumları kendisine bağlamıştır. Önceleri sosyalizme ve sosyalist değerlere bağlı kalarak devletleştirme ve millileştirmeye yönelik politik adımlar atmıştır. Sosyal devlet olmanın gereği olan eğitim, sağlık ve sosyal hizmetler devlet tarafından verilmeye başlanmıştır. Suriye'de okuma yazma oranının artmasını sağlamış, kırsal alanlara hizmet götürmüştür. Örneğin; 1963 yılında kırsal %2 olan elektrik, 1992 yılına geldiğinde %95'lere kadar çıkmıştır.

Suriye'de rejim Hafız Esad öncesi istikrarsız bir yapıdaydı. Esad, istikrarı sağlamak ve otoritesini daha da güçlendirmek adına ülkedeki tüm yönetim kadrolarına yakın akrabalarını ve güvendiği kişileri getirmiştir. Osmanlı'dan bu yana Suriye'de orduda Sünni Araplar görev yaparken Nusayri Alevilere devlet memurluğu

³⁹ Arı, 143.

⁴⁰ Alan George, *Syria: Neither Bread nor Freedom*, Londra, ZedBooks, 2003, s. 87.

hakkı dahi tanınmazdı⁴¹. Hafız Esad ile bu anlayış değişmiş Kürtler ve Türkmenler ülke yönetiminden hızla uzaklaştırılmışlardır. Bürokrasi, istihbarat ve askeriye gibi kritik pozisyonların hepsine Nusayriler yani Nusayri Aleviler getirilmiştir. Bu politikalarla birlikte Suriye küçük bir Nusayri Alevi azınlık tarafından yönetilir duruma gelmiştir⁴².

Suriye dış politikası Hafız Esad ile birlikte İsrail karşıtlığı üzerine oturtulmuştur. Bu durum bölgede aktif bir rol oynama fırsatı da vermiştir. 1973 yılında İsrail'e karşı alınan göreceli zafer ise Hafız Esad'ın otoritesini güçlendirmesine katkı sağlamış, 1978 yılında yapılan seçimlerde tekrar devlet başkanı olma imkânını vermiştir. Suriye için Mısır'ın müttefikliği son derece önemlidir. Mısır'ın 1978 yılında Suriye ile görüşmesi ve görüşme sonucunda anlaşması önemli bir müttefikin kaybına yol açmıştır. Fakat Suriye için bu kayıp başka bir kapı açmıştır diyebiliriz. Arap dünyasına liderlik etmek için önemli bir fırsat doğmuştur. Suriye, Mısır'ın Arap Birliği'nden çıkarılmasında öncülük eden devlet olmuştur. Dış politikada İsrail ile mücadelesinde yalnız kalmamak adına Lübnan, Filistin Kurtuluş Örgütü ve Ürdün üzerinde etkili olmaya çalışmıştır⁴³.

1980 yılları itibarıyla Hafız Esad hem iç politikada hem de dış politikada etkili bir konuma gelmiştir. 1980 yılında Sovyetler Birliği ile 20 yıllık "Dostluk ve Birliktelik Antlaşması" imzalanmıştır. İmzalanan bu antlaşma ile Suriye, Sovyetler Birliği tarafından ciddi şekilde silahlandırılmıştır. Silahlanan Suriye'de politika Arap Milliyetçiliğinden "Büyük Suriye" hedefine doğru kaymıştır⁴⁴.

Hafız Esad'ın Suriye'de tek güç olması, ülkeyi yakınları ve Suriye'de azınlıkta bulunan Nusayri Alevileri ile birlikte yönetiyor olması ülke nüfusunun %68.7'sini oluşturan Sünni Müslümanlar tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Suriye'deki bu muhalefetin başını 1946 yılında kurulan Müslüman Kardeşler örgütü çekmektedir⁴⁵. Rejimin baskıcı uygulamaları nedeniyle örgüt faaliyetlerini gizli bir şekilde

⁴¹Abdullah Kıran, "Arap Baharı, Suriye ve Demokratik Dönüşüm Beklentileri", *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (1), (2014), 101.

⁴²Toraman, "Arap Baharı ve Suriye", 21.

⁴³Arı, 149

⁴⁴Caner Cantürk, "Suriye Baas Partisi: İdeoloji, Örgüt, İktidar". *Emperyalizmin Oyununda İkinci Perde ARAP BAHARI VE SURİYE*, Ed. Barış Adıbelli, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık. 2012, s.38

⁴⁵Çağatay Özdemir, "Suriye'de İç Savaş'ın Nedenleri: Otokratik Yönetim mi, Bölgesel ve Küresel Güçler mi?", 87.

yürütmüştür. Müslüman Kardeşler 1970 yılı itibariyle bölgede artan İslami tutumdan faydalanarak dağınık olan muhalefeti birleştirmiştir. Yönetime karşı ilk tepkiyi ise 1973 yılında Hama ve Humus'ta gerçekleştirilen gösterilerle ortaya koymuşlardır. 1976 yılında ise Suriye'de mezhepsel bir gerginlik yaşanmıştır. Gergin sonucu Sünni ve Nusayri Aleviler karşı karşıya gelmiştir. Sünniler, Nusayri Alevilere karşı ayaklanma başlatmış, Nusayri Aleviler ise bu ayaklanmadan dolayı Hafız Esad etrafında daha da kenetlenmişlerdir. 1976 yılındaki isyan ordu tarafından bastırılmıştır. Müslüman Kardeşler 1979 yılında Halep'te askeri eğitim gören silahsız haldeki 80'den fazla askeri öğrenciyi öldürmüştür. Bu olay üzerine ise Hafız Esad bir kanun çıkartmış, Müslüman Kardeşler üyesi olmayı büyük suçlar kapsamına almıştır⁴⁶. 1976 yılında başlayan isyan bastırılmasına rağmen ülkedeki gerginlik 6 yıl sürmüştür. Süren gerginlik 1982 yılında yine Müslüman Kardeşler öncülüğünde yeni bir isyan hareketi başlatmıştır. İsyen Hafız Esad'ın kardeşi olan Rıfat Esad tarafından kanlı bir şekilde bastırılmıştır. Bastırılan bu isyan sonucu yaklaşık olarak 25.000 Suriyeli hayatını kaybetmiştir. Binlerce insan tutuklanmış ve 80.000 kadar Suriyeli ise ülkeyi terk etmek zorunda kalmıştır. Ülkeyi terk edenlerin başında ise Müslüman Kardeşler örgütü gelmiştir. Müslüman Kardeşler'in ülkeyi terk etmesiyle birlikte Hafız Esad Suriye'de tek güç olarak kalmıştır. 1985'te yapılan referandumda kullanılan oyların %99,9'unu alarak tekrar devlet başkanı seçilmiştir⁴⁷. Hafız Esad, 1985 sonrası Orta Doğu'da etkin olmanın yollarını diplomatik yollarla aramış, mevcut bölge sorunların çözmek için çaba sarf etmiştir. Bu sebeple dış politikada Batı'ya karşı daha ılımlı adımlar atmıştır. Sovyetlerden ciddi manada askeri yardım alan Suriye yönetimi 1987 yılı itibariyle bu yardımların artık tatmin edici düzeyde olmadığını belirtmiş ve Suriye'de yeni bir üs kurmak isteyen Sovyetler'e yardımcı olmamıştır. Bunun üzerine ilişkiler bitme noktasına gelmiş, Suriye topraklarında bulunan Sovyet danışman ve uzman sayısı 13.000'den 3000'e kadar düşmüştür⁴⁸. Sovyetler Birliği'nin dağılması sonucu Soğuk Savaş dönemi bitmiştir. Sovyetler Birliği'nin de dağılmasıyla Suriye dış politikası Batı'ya yaklaşmıştır. Körfez Savaşı'nda Suriye'nin ABD tarafında yer alması dış politikasının Batı'ya

⁴⁶ Çağatay Özdemir, “Suriye’de İç Savaş’ın Nedenleri: Otokratik Yönetim mi, Bölgesel ve Küresel Güçler mi?”, 87.

⁴⁷ Sabahattin Şen, *Orta Doğu'da İdeolojik Bunalım: Suriye Baas Partisi ve İdeolojisi*, Bir Yay., İstanbul, 2004, s.279

⁴⁸ Arı, 152.

yakınlaştığının en güzel örneğidir. Körfez Savaşı sonrası da Suriye dış politikası değişmemiş, Batı eksenli devam etmiştir.

Orta Doğu bölgesinin en büyük problemi İsrail-Arap çekişmesidir. Hafız Esad bu çekişmeyi çözmek adına adımlar atmıştır. 1994 yılında İsrail-Suriye çekişmesinin son bulması adına dönemin ABD Başkanı Clinton'la görüşmüştür. Bu girişim 2000'li yılların başlarına kadar sürecek barış sürecinin başlangıcı olmuştur. Girişim başarıya ulaşamamış olmasına rağmen Hafız Esad Clinton tarafından görüşmelerin başarıya ulaşamamasının sebebi olarak İsrail yönetiminin gösterilmesini sağlamıştır⁴⁹.

Suriye, bağımsızlığını kazandığı andan itibaren yaşanan darbeler nedeniyle Hafız Esad dönemine kadar istikrarsız bir dönemden geçmiştir. Hafız Esad'ın yönetimi ele almasıyla birlikte Suriye'de tek söz sahibi kendisi olmuştur. Esad, izlediği politikalarla Suriye'yi Orta Doğu bölgesinde bölgesel bir güç konumuna getirmiştir. Hafız Esad, 10 Haziran 2000 tarihinde geçirdiği kalp krizi sonucu hayatını kaybetmiştir. Böylece Suriye'de 30 yıldır devam eden Hafız Esad dönemi son bulmuştur.

1.3.4. Beşar Esad Dönemi'nde Suriye

Hafız Esad, kendisinden sonra devletin başına geçecek oğlunun Basil olmasını istiyor ve bu konuda kendisini hazırlıyordu. Fakat 1994'te geçirdiği trafik kazası üzerine Babil'in hayatını kaybetmiştir. Babil'in hayatını kaybetmesi üzerine Hafız Esad, Londra'da göz ihtisası yapmakta olan oğlu Beşar Esad'ı Suriye'ye getirtmiş ve yerine hazırlamıştır. Beşar Esad, Suriye'ye dönmesinin ardından orduda görev alarak abisinin yürütmekte olduğu Muhafız Alayı Komutanlığı'na atanmıştır. Hafız Esad, politikayı öğretmek ve devlet yönetiminin inceliklerini göstermek adına oğlu Beşar Esad'ı yanından ayırmamıştır. Kendisini geliştirmeyi sürdüren, gençlerle yakın ilişki kuran ve politikanın inceliklerini hızla öğrenen Beşar Esad kısa sürede toplum tarafından tanınmıştır⁵⁰. Suriye Devlet Başkanı Hafız Esad'ın 10 Haziran 2010 tarihinde hayatını kaybetmesi üzerine yerine hazırladığı oğlu Beşar Esad 34 yaşında olmasından kaynaklı yasalar gereği Cumhurbaşkanı seçilemiyordu. Meclis,

⁴⁹Toraman, "Arap Baharı ve Suriye", 23.

⁵⁰Hüsnü Mahalli, *Diren Suriye*, (2. Baskı), Destek Yayınları, İstanbul, 2014, s.129

Cumhurbaşkanı seçilme yaşını 40 yaştan 34 yaşa çeken yasal düzenlemeyi yaparak Beşar Esad'ın adaylığının önünü açmıştır. Bu düzenlemenin ardından Beşar Esad Baas Partisi'nin Cumhurbaşkanı olarak gösterilmiştir. Aynı zamanda Beşar Esad, Suriye Silahlı Kuvvetleri tarafından albaylık rütbesinden korgenerallik rütbesine yükseltilmiş ve Silahlı Kuvvetler Komutanlığına getirilmiştir. 10 Temmuz 2000 yılında yapılan seçimlerde oyların %97'sini alan Beşar Esad Suriye Devlet Başkanı seçilmiştir⁵¹

Beşar Esad, Batı'da eğitim görmüş ve Batı kültürünü iyi bilen, iyi derecede yabancı dil bilmektedir. Genç yaşı, demokratik ve reformist duruşu Suriye halkı tarafından hızlı bir şekilde kabul görmesini sağlamıştır. Suriye'de bulunan aydınlar da Beşar Esad'ın devlet yönetimine geçmesiyle birlikte bir reform beklentisi oluşmuştur. Oluşan reform beklentisini de "Sivil Toplumun Canlanması" adında bir oluşum kurarak ortaya koymuşlar, bu vesileyle de taleplerini Beşar Esad iktidarına iletmışlerdir. Aydınların istekleri çiçeği burnunda Devlet Başkanı olan Beşar Esad tarafında kabul görmüş ve çeşitli reformlar yapılmıştır. Ekonomide dövizin serbest bırakılması, yabancı sermayenin ülkeye girişine izin verilmesi ve yurt dışına çıkış yasağının kaldırılması gibi ciddi adımlar atılmıştır. Muhalif gazetelerin çıkarılmasına izin verilmesi, cezaevlerindeki siyasi tutukluların serbest bırakılması ise toplumsal ve siyasal anlamda atılan önemli adımlardandır. Yapılan reformların Suriye halkı tarafından memnuniyetle karşılandığı bu dönem uluslararası mecrada "Şam Baharı" olarak adlandırılmıştır.

Ülke içinde reformist bir siyaset izleyen Beşar Esad, dış siyasette de önemli adımlar atmıştır. Batılı ülkeler ve ABD ile ilişkilerini düzeltmeye yönelik bir yol izlemiş bu doğrultuda da 11 Eylül saldırıları sonrası ABD'nin "terörle Küresel mücadele" stratejine destek vermiştir⁵². Esad, sadece Batı ve ABD ile ilişkilerini düzeltmeye çalışmamış aynı zamanda Rusya ve Çin ile de görüşmeler gerçekleştirerek tek ayaklı bir dış politika izlemediğini dünyaya göstermiştir. İran ile ilişkilerini ise Hizbullah'ı destekleyerek iyi tutmuş, İsrail'e karşı ise İslami Cihat gruplarına ve Hamas'a destek vererek onları dengeleyici unsur olarak kullanmıştır.

⁵¹Toraman, "Arap Baharı ve Suriye", 23.

⁵²Toraman, "Arap Baharı ve Suriye", 23.

Beşar Esad ile geçen kısa süreli bahar ortamı maalesef çok uzun sürmemiştir. İç ve dış siyasette yaşananlar bu sürecin kısa sürede bitmesine neden olmuştur. Yapılan reformlar Suriye muhalefeti tarafından yeterli bulunmamıştır. Esad, yükselen muhalefetin sesini 2002 yılı ortalarından itibaren yasaklar ve tutuklamalarla tekrar kesmiştir⁵³. Dış politikadaki durumun terse dönüşünün nedenini ise Irak Savaşı olarak gösterebiliriz. ABD'nin Irak'ı işgal etmesine güvenlik gerekçesiyle karşı çıkan Esad, ABD yönetimi ile karşı karşıya gelmiştir. ABD ise bu gelişmenin üzerine Suriye'yi şer cephesine eklemiş ve ıslah edilmesi gereken ülkeler listesine dâhil etmiştir.

Suriye için 2005 yılında yaşanan Lübnan eski başbakanı Refik Hariri suikastı Batı ile ilişkilerin kopmasına neden olan bir gelişme olarak görülmektedir. Suikastın sorumlusu olarak Suriye'yi gören uluslararası güçler ve ABD, Suriye'ye karşı uluslararası siyasette ciddi bir baskı kurmuştur. Lübnan'daki askeri güçlerinin derhal çekilmesinin istenmesine karşı oluşan baskılara dayanamayan Suriye 29 yıl boyunca askeri birliklerini konuşlandığı Lübnan'dan geri çekilmiştir. Gerçekleşen suikast Suriye'yi batı karşısında yalnızlaştırmış ve bazı Arap ülkelerinin tepkisini almasına neden olmuştur.

Hariri suikastı sonrası yalnızlaşan Suriye, Türkiye ile ilişkilerini güçlendirmiştir. 1998'de atılan adımlarla normalleşmeye başlayan Suriye-Türkiye ilişkileri bu dönemde daha da iyi duruma gelmiştir. Hariri suikastı üzerine dönemin Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı olan Ahmet Necdet Sezer'in Suriye'yi ziyaret etmesi Suriye'nin dış politikası açısından son derece önemlidir. Ziyaret Türkiye açısından ise Orta Doğu ve Arap dünyasına yakınlaşma adına büyük önem arz ederken, Suriye de Türkiye aracılığıyla Batı'ya tekrar yakınlaşmıştır. Bu minvalde değerlendirildiğinde Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in Suriye ziyareti iki ülke açısından da önemli kazanımlar sağlamıştır.

⁵³Mayınlı Arazide Yürümenin Adı: Suriye’de Değişimi Zorlamak, USAK Orta Doğu ve Afrika Araştırmaları Merkezi, USAK Rapor No: 11-04, 2011, s.36

1.4.Suriye'de Arap Baharı Süreciyle Birlikte Ortaya Çıkan İç Savaş

2010 yılı sonu itibariyle Tunus'ta başlayan halk ayaklanmaları kısa süre sonra Orta Doğu'daki diğer ülkelere de sıçramıştır. Arap Baharı süreci başladığında Esad yönetimi endişelenmiş olsa da olayların Suriye'ye sıçramayacağını düşünmüş ve Suriye'nin diğer bölge devletlerinden farklı bir yapıda olduğunu belirtmiştir. Beşar Esad uluslararası arenadaki duruşunun halkı tarafından benimsendiğini, ülkesinin ekonomik zorlukla mücadele etse bile halkın buna dayanma gücü olduğunu büyük bir kararlılıkla belirtmiş, Suriye'de herhangi bir ayaklanma olmasının mümkün olmadığını dile getirmiştir⁵⁴. Fakat Beşar Esad'ın bu görüşlerini belirtmesinin üzerinden birkaç ay geçmeden 17 Mart 2011 tarihinde Dera kentinde olaylar baş göstermiştir.

Suriye'de Arap Baharı süreci diğer Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkelerindekilere benzer şekilde gelişmiştir. Suriyeli genç bir grubun Dera kentinin duvarlarına rejim karşıtı yazılar yazması üzerine tutuklanmasıyla Suriye'de Arap Baharı süreci resmen başlamıştır. Gençlerin aileleri polis merkezine giderek çocuklarını almak istemiş fakat içeri alınmayan ailelere polis mücadelede bulunmuştur. Aileler ile polis arasında yaşanan gerilim Dera kentinde protestoların başlamasına neden olmuştur. Suriyeli muhaliflerin de protesto gösterilerini benimsemesiyle protestolar birçok kente yayılmıştır. Muhalifler 15 Mart gününü "öfke günü" ilan etmiş ve Suriye'nin birçok kentinde büyük çaplı protesto gösterileri düzenlemişlerdir. 18 Mart tarihi ise Suriye açısından bir dönüm noktası olmuştur. Cuma namazı çıkışı başkent Şam, Halep, Banyas, Lazkiye, Hama ve Humus'ta gibi birçok kentte Suriye tarihinin en büyük protesto gösterilerinden biri yaşanmıştır. Yaşanan gösterilerde Suriye polisinin orantısız müdahalesi üzerine birçok sivil hayatını kaybetmiştir. Hayatını kaybeden siviller için düzenlenen cenaze törenlerinde ise çatışmalar çıkmış ve Suriye'de başlayan Arap Baharı süreci kısa sürede bir iç savaş halini almıştır.

Beşar Esad yönetimi yaşanan bu olayları çok fazla önemsememiş ve protestocuları "*Emperyalist güçlerin kuklası teröristler*" olarak nitelendirmiştir⁵⁵.

⁵⁴Yağmur Şen, "Suriye'de Arap Baharı", *Yasama Dergisi*, (23), (2013), 59.

⁵⁵Toraman, "Arap Baharı ve Suriye", 63.

Ayrıca 10 Ocak 2012 tarihinde Şam Üniversitesi'nde gerçekleştirdiği konuşmada ise yaşanan olayları büyük bir talihsizlik olarak değerlendirmiş, yaşanan süreci halkın sadakatının ölçüldüğü bir test olarak görmüştür. Halkın talep ve istekleri Esad tarafından göz ardı edilmiş, protesto gösterilerinin dış güçler tarafından organize edildiğini ifade etmiştir⁵⁶.

Suriye'de olayların büyümesi üzerine ise bu protesto gösterilerinin önüne geçmek için Esad yönetimi çeşitli reformlar yapmıştır. Bu reformlar ise şunlardır; Dera'da göstericilere sert müdahalede bulunulmasının sorumlusu olarak gösterilen vali görevden alınmıştır, askerlik süresi 21 aydan 18 aya indirilmiştir, kısmi af yasası kabul edilmiştir, Esad devlet yönetimindeki kadroların yenileceğini bildirmiştir. Suriye'de 1963 tarihinden itibaren yürürlükte olağanüstü hal uygulamalarının son bulacağını belirterek yeni bir anayasa yapılacağını söylemiştir. Ülkenin en büyük problemlerinden biri olan yolsuzlukla mücadele edileceğini ifade etmiş, siyasi partileri içeren yasal düzenleme yapılacağını açıklamıştır. Ayrıca keyfi tutuklamaların önüne geçileceğini açıklamış, büyüyen olayları yatıştırmak adına 260 tutukluyu serbest bırakmıştır. Son olarak da yıllardır vatandaşlık alamayan Suriyeli Kürtlere vatandaşlık hakkını tanımıştır⁵⁷.

Yapılan reformlar Suriyeli muhalifler tarafından yeterli bulunmamış ve Suriye'de olayların yatışmasına çare olmamıştır. Protestoların daha da büyümesi üzerine Beşar Esad yönetimi göstericilere karşı sert bir tutum sergilemiştir. Gösteriler şiddet kullanılarak bastırılmaya çalışılmıştır. Fakat artan şiddetin neden olduğu sivil ölümler nedeniyle Suriye'de olaylar daha da alevlenmiştir. Suriyeli muhalifler 25 Mart gününü "kararlılık cuması" ilan etmişler Dera başta olmak üzere Humus, Rakka, Lazkiye, Şam ve Deyr-ez Zor'da Esad ve rejimi protesto etmişlerdir. Yaşanan protesto gösterilerine ise Esad yanlıları birçok kentte destek yürüyüşü yaparak karşılık vermişlerdir. Birleşmiş Milletler'in açıkladığı resmi rakamlara göre Mart ayında Suriye'de 850'den fazla insan hayatını kaybetmiştir⁵⁸.

⁵⁶HialKhashan, "TheViewfromSyriaandLebanon", *Middle East Quarterly*, 18 (3), (2011).

⁵⁷Toraman, "Arap Baharı ve Suriye", 64.

⁵⁸ <http://www.21yyte.org/arastirma/suriye-krizi-izlememerkezi/2013/09/02/7192/suriye-krizinin-kronolojisi> (Erişim tarihi: 20.05.2021)

Suriye'de gerilimin günden güne tırmanması üzerine uluslararası tepkiler gelmiştir. Avrupa Birliği başta olmak üzere İsrail, Fransa ve Türkiye gibi devletler rejime karşı tepkilerini dile getirmiş ve Suriye'nin biran önce normalleşmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu süreçte Suriye rejimini destekleyen ülkeler de vardır. Kuveyt, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Irak ve Rusya gibi devletler ise Beşar Esad'ı desteklediklerini belirtmişlerdir.

Suriye'de yaşanan Arap Baharı sürecinde en etkin rol alan devletlerin başında Türkiye gelmektedir. Dönemin Dışışleri Bakanı Ahmet Davutoğlu Suriye'ye birtakım ziyaretler gerçekleştirmiş ve bu sürecin şiddet kullanmadan reformların artarak devam etmesi gerektiğini belirterek Suriye'nin bu iç savaş ortamından kurtulması için çeşitli girişimlerde bulunmuştur.

Uluslararası boyutta gelişen tepkiler ve uyarılara Esad yönetimi kayıtsız kalmış, protestoculara karşı sert tutumunu değiştirmemiştir. Suriyeli muhalifler 22 Nisan tarihini "Büyük Cuma" ilan etmişler ve Arap Baharı sürecindeki en büyük protesto gösterisini gerçekleştirmişlerdir. Bu gösterilerde rejim tarafından göstericilere karşı gerçek mermi kullanılmış ve birçok sivil hayatını kaybetmiştir. Bunun üzerine AB yaşananlara tepki göstererek Suriyeli muhaliflere destek vermişlerdir. 28 Nisan tarihinde BM toplanmış ve Suriye'yi kınayan bir açıklama yapmak istemiştir. Fakat Rusya'nın bu açıklamaya muhalefet etmesi üzerine BM tarafından herhangi bir açıklama yapılamamıştır.

Suriye'de olaylar günden güne daha da şiddetlenirken ülke içinden komşu ülkelere bir göç dalgası başlamıştır. 3 Haziran tarihinde yaşanan protestolarda güvenlik güçlerinin müdahale etmesi sonucu 63 Suriyeli muhalif hayatını kaybetmiştir. Bu olaydan sonra 6 Haziran tarihinde ise Cirz El-Şuğur kasabasında Suriye güvenlik güçleri pusuya düşürülerek, 120'nin üzerinde Suriyeli asker öldürülmüştür. Yaşananlar sonrası Suriye Ordusu şehre girerek Cirz El-Şuğur'u tekrar kontrol altına almıştır. Bu olaydan sonra Suriyeli halk Türkiye'ye sığınmıştır.

Beşar Esad, yaşananlar üzerine reform planı için ulusal bir diyalog grubu oluşturulduğunu belirtmiş ve 20 Haziran'a kadar işlenen suçları af kapsamına alarak reform sürecinin devam ettiğini belirtmiştir. Fakat Esad diğer taraftan Suriyeli

muhaliflere "*mikroplar*" ifadesini kullanmıştır. Ülkesinin devlet televizyonuna verdiği röportajda ise "*ülkemiz mikroplardan temizlenmeli*" diyerek kendi kitlesini konsolide etmiştir. Esad'ın bu sözleri üzerine kendisine destek verenler Şam'da bir gösteri düzenlemiş "*Canımız sana feda olsun Beşar*" sloganları atmışlardır. Suriye'de devrim yapmak isteyen muhalifler bu devrimi örgütlemek adına bir Ulusal Konsey kurmaya karar vermişlerdir. Suriyeli muhalifler 2011 yılının Temmuz ayında İstanbul'da "Ulusal Kurtuluş Konferansı" düzenleyerek Esad rejimine karşı birlik olma çağrısında bulunmuşlardır. Rejimin yıkılması halinde ise bir geçiş hükümetinin kurulması amacıyla 25 üyeden oluşan konsey kurulması kararlaştırılmıştır⁵⁹. Suriye'de sivil direnişin sonuç vermemesi ve Esad'ın sert tutumunu arttırması üzerine Suriyeli muhalifler silahlı mücadeleye karar vermişlerdir. Bu fikrin ön plana çıkması üzerine Özgür Suriye Ordusu adında bir ordu oluşturmuşlar ve başına rejimin ordusundan ayrılan Albay Riyad al Assad'ı getirmişlerdir⁶⁰.

Beşar Esad yönetimi Ramazan ayında gösterilerin artması üzerine 30 Temmuz tarihinde Hama'ya bir saldırı gerçekleştirmiştir. Tankların da desteklediği müdahale sonucunda ortaya resmen bir katliam tablosu çıkmıştır. Gerçekleşen operasyon sonucu 95 sivil hayatını kaybetmiştir. Müdahalenin Ramazanın ayında gerçekleşmesi ise büyük bir tepkiye yol açmış olsa da bu tepkilerde yine sert bir şekilde bastırılmıştır. Esad rejimi Hama'dan sonra ise Deir el Zor kentinde yine çok sert bir müdahale gerçekleştirmiştir. 7 Ağustos tarihinde gerçekleşen müdahale sonucu 50 sivil rejim güçleri tarafından öldürülmüştür. Bu olayın ardından Arap Birliği ilk defa Suriye rejimini kınamıştır.

Türkiye, komşusu Suriye'de yaşananlara sessiz kalmamak adına girişimlerde bulunmaya devam etmiştir. 7 Ağustos tarihinde yaşanan olaylar üzerine dönemin Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu bir kere daha Suriye'ye gidip Beşar Esad'la görüşerek olayların yatışması adına girişimlerde bulunmuştur. Gerçekleşen görüşme sonrası Esad, Suriye'deki reformların devam edeceğini belirtmiş ve Suriye ordusunun Hama'dan çekildiğini açıklamıştır. Fakat Suriye ordusu Türkiye sınırındaki

⁵⁹<http://www.hurriyet.com.tr/planet/18273730.asp> (Erişim tarihi: 22.03.2021)

⁶⁰<http://www.aktuel.com.tr/Dunya/2012/11/21/ilk-saniyesinden-bugune-suriye-ic-savasinin-takvimi> (Erişim tarihi: 24.03.2021)

operasyonlarını genişletmiştir. Esad rejimi 14 Ağustos'ta Lazkiye'ye ve 15 Ağustos'ta ise Humus'a yeni bir operasyon düzenlemiştir. 17 Ağustos tarihinde ise Suriye ordusunun Lazkiye ve Humus'tan çekildiğini açıklaması üzerine Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı bu olayı yalanlamıştır. Bunun üzerine Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ve Dışışleri Bakanı Ahmet Davutoğlu Suriye'de yaşananlara sessiz kalamayacaklarını açıklamışlardır. ABD, Fransa, Kanada, Almanya ve İngiltere yönetimleri ise Beşar Esad'a buralardan çekilmesi konusunda çağrı yapmışlardır.

Suriye'de yaşananlardan dolayı Beşar Esad'a uluslararası kamuoyunda büyük bir tepki ve baskı oluşmuştur. Eylül ayında düzenlenen BM Genel Kurulu'nun en önemli gündem konusu Suriye'de yaşananlar olmuştur. Toplantı öncesi T.C. Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan ile ABD Başkanı Barack Obama arasında bir görüşme gerçekleştirilmiş ve Suriye'ye karşı bir yaptırım uygulanması noktasında anlaşmaya varılmıştır. Fakat Rusya ve Çin'in uygulanmak istenen bu yaptırım kararını veto etmesi üzerine Suriye'ye karşı yine yaptırım kararı alınamamıştır. Bunun üzerine Türkiye Suriye'ye karşı BMGK'den bağımsız olarak yaptırım uygulama kararı almıştır. AB ise Avrupalı şirketlerin Suriye'ye yaptırım uygulayacağını bildirerek, Suriye'de petrol ile ilgili yeni yapılacak yaptırımları yasaklamıştır. Ayrıca Avrupa Birliği, Suriye'deki belirli kişilerin mal varlıklarını dondurarak seyahat yasağı getirmiştir. Böylelikle Esad rejimini ekonomik yollarla da yıpratmak amaçlanmıştır⁶¹.

Beşar Esad, kendisine destek olan Çin, İran, Rusya ve Hizbullah'ın desteğini olayların başladığı andan itibaren hissetmiş ve bu verilen desteği iktidarda kalmak adına çok iyi bir şekilde kullanmıştır. Aldığı destekle ülke içinde gücünü arttırmış ve gerçekleştirdiği operasyonlarla protestoları bastırmıştır. Sivil protestoların bitmesi ise Suriye'de birçok silahlı grubun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Terör gruplarının ve radikallerin de işin içine girmesiyle birlikte Suriye'de durum çok daha karmaşık hale gelmiştir. Suriye'de olayların bu denli büyümesinin en önemli sebebi ise sivil ve askeri muhalefetin bir türlü birleşip ortak hareket edememesinden kaynaklanmıştır.

⁶¹<http://www.hurriyet.com.tr/planet/18792954.asp> (Erişim tarihi: 01.03.1021)

1.5.Suriye Halkının Talepleri ve Ortaya Çıkan Gruplar

Arap Baharı ile birlikte Suriye toplumu tarafından dile getirilen istek ve talepler Beşar Esad rejimi tarafından çok fazla dikkate alınmamıştır. Esad, toplumun taleplerini dile getirmek için gerçekleştirdiği gösterileri dış güçlerin komplosu olarak değerlendirmiştir. Suriye muhalefeti ise bu gösterileri bir devrim olarak nitelendirmiştir. Suriye'de uzun yıllardır süregelen otoriter rejim halkın demokratik taleplerini görmezden gelinmesine ve bu kadar sert bir şekilde değişime kapalı durmaya neden olmuştur.

Suriye'de muhalefet tek ses olarak taleplerini dile getirememiş, ortak bir paydada buluşamamıştır. Diğer yandan ülkede ciddi bir kitle de rejimin devam etmesi gerektiğini ifade etmiş, uygulanan politikalara ses çıkarmamış ve hatta Esad yanlısı eylemler rejime destek olmuştur. Suriye'de yaşayan ekonomik anlamda orta sınıf diye tabir edebileceğimiz bu kitle Beşar Esad'ı reformcu olarak görmekte olup, ülkenin yumuşak bir demokratikleşme yaşamasını tercih etmektedir. Ayrıca yaşanan olayların büyüyerek kontrolden çıkması sonucunda sahip oldukları laik ve modern hayat biçimini de kaybetmekten korkmaktadırlar. Bu grup Arap Baharı sürecinde bekle-gör politikası izlemiştir⁶².

Beşar Esad yönetimine muhalif olan Suriyelilerin olaylar başladığında rejimden talepleri şu şekildeydi; tutuklu halde bulunan siyasi tutsakların serbest bırakılması, yeni siyasi partilerin kurulmasının önü açılması, adil ve serbest bir seçim yapılması, demokratik ve katılımcı bir anayasa yapılması, Baas Partisi'nin anayasadaki öncü rolünün kaldırılması gibi talepleri bulunmaktaydı. Tabi bu taleplere Suriye'deki muhalefetin tamamının ortak bir şekilde aldığı kararlar denilemez. Suriye muhalefeti devrimini gerçekleştirip Esad'ı görevden uzaklaştırma konusunda da net bir ortak fikre sahip değildi. Bu parçalı yapı neticesinde ortaya çok fazla oluşum ve grup çıkmıştır. Suriye'de öne çıkan bazı muhalif yapılar şunlardır; Yerel Komisyon Komiteleri, Demokratik Değişim Koordinasyon Komitesi, Suriye Devrim Genel Komisyonu, Özgür Suriye Ordusu (ÖSO), Suriye Ulusal Konseyi (SUK), Ulusal Eşgüdüm Komitesi, Kürt Yüksek Komitesi, Suriye Devrimi ve

⁶²Yağmur Şen, "Suriye'de Arap Baharı", 65.

Muhalefet Güçleri Ulusal Konseyi, Irak Şam İslam Devleti (DAEŞ), Suriye Vatanseverler Grubu.

Suriye'de ortaya çıkan ilk ve en çok göze çarpan muhalif yapısı Suriye Ulusal Konseyi (SUK) olmuştur. Konsey İstanbul'da yapılan toplantılar sonucunda 23 Ağustos 2011 tarihinde kurulmuş, yapısı ise 2 Ekim 2011 tarihinde açıklanmıştır. Konseyin kuruluş amacı Esad rejimine karşı olan muhalifleri bir arada tutmak ve Esad sonrası yapının nasıl olacağını ayrıntılı biçimde planlamaktır. Suriye Ulusal Konseyi'nin hedefi ise çoğulcu ve demokratik yapının hâkim olduğu, hukukun üstünlüğünü temel alan bir devlet meydana getirmektir. Konsey, hükümet ile herhangi bir diyalog kurulmasına karşı olup Esad'ın en kısa sürede görevden ayrılmasını talep etmektedir.

Suriye Ulusal Konseyi, Suriye'deki eylemleri planlayan Yerel Koordinasyon Komiteleri ve Suriye Devrimi Genel Koordinasyonu'nu kendisi çatısı altında birleştirerek çok güçlü bir muhalif yapı haline dönüşmüştür. Konseyin içinde çok fazla çeşitlilik hâkimdir. Müslüman Kardeşler ve Şam Deklarasyonu Grubu da Suriye Ulusal Konseyi'nin önde gelenlerindendir. Ayrıca konsey içerisinde Kürt ve Süryanilerin yanı sıra birçok genç muhalif de bulunmaktadır. Bu çok çeşitlilik sayesinde uluslararası siyasette Suriye muhalefetinin temsilcisi olarak görülmüştür. Suriye Ulusal Konseyi başta Körfez İşbirliği Teşkilatı'na üye olan ülkeler tarafından, ardından ise Türkiye, İngiltere, ABD, Fransa gibi ülkelerden tarafından tanınmıştır⁶³. Fakat Suriye Ulusal Konseyi'nin güçlü olmasını sağlayan çok çeşitli yapısı aynı zamanda konseyin içinde farklı görüşler olmasından dolayı zayıflayarak muhalif gücünü kaybetmesine neden olmuştur.

Ulusal Eşgüdüm Komitesi, 30 Haziran 2011 tarihinde demokratik değişim için Baas rejimine karşı olan 16 sol eğilimli parti, üç Kürt partisi ve bağımsız eylemciler tarafından kurulmuştur. Ulusal Eşgüdüm Komitesi, hükümetle müzakere ve dış müdahale konularında Suriye Ulusal Konseyi'nden farklı bir düşünceye sahiptir. Eşgüdüm Komitesi, Suriye ordusunun kesinlikle sokaklardan çekilmesi gerektiğini savunmaktadır. Barışçıl gösterilere müdahale edilmemesinin yanında tüm siyasi tutsaklar serbest bırakıldığı takdirde hükümetle diyalog kurabileceklerini

⁶³Yağmur Şen, "Suriye'de Arap Baharı", 66.

açıklamışlardır. Ayrıca Eşgüdüm Komitesi, dışarıdan müdahaleye karşıdır ve Esad üzerindeki baskının ekonomik yaptırımlarla arttırılması gerektiğini savunmaktadır. Eşgüdüm Komitesi şiddeti kesinlikle reddetmekle birlikte, bazı koşullar sunsa da hükümetle diyalog kurmayı teklif eden Suriye içerisindeki tek muhalif yapıdır.

Arap Baharı ile başlayan olayların Suriye'ye sıçraması üzerine Beşar Esad yönetimi bu olayları bastırmak ve engellemek adına çeşitli reformlar yapmıştır. Bu reformlar arasında son derece önemli olan bir reform ise Suriye'deki Kürtler ile ilgiliydi. Kürtler daha önce Suriye yönetimi tarafından önemsenmezken Arap Baharı süreci ile birlikte bir güç olarak görülmüş ve bu nedenle kendilerine vatandaşlık verilmiştir. Esad böylece Suriyeli Kürtleri yanına çekerek ülke içerisinde güçlenmeyi planlamıştır. Suriye'nin en büyük etnik azınlığı olan Kürtler tıpkı Suriye muhalefeti gibi bölünmüş durumdadır. Suriyeli Kürtler birlik olmak adına çeşitli girişimlerde bulunmuşlar fakat başarılı olamamışlardır. Çünkü aralarındaki en belirgin sorun Esad rejimine karşı alınacak tavidir. Kimi Kürtler rejimin devam etmesi gerektiğine inanırken kimisi ise kesinlikle Esad'ın karşısında muhalifler ile birlikte hareket edilmesi gerektiğine inanmıştır. Kürtlerin kalabalık olmalarına rağmen bu bölünmüşlük hali ise Suriye'de etkili olmalarının önüne geçmiştir. Bu durumu değiştirmek adına Temmuz 2012 tarihinde Demokratik Birlik Partisi (PYD) ve Irak Bölgesel Başkanı olan Mesut Barzani'nin inisiyatifiyle 13 Kürt Partisi ile birlikte Kürt Yüksek Komitesi kurulmuştur. Komite kurulurken Kürtler arasındaki birliği sağlamanın yanında Suriye'nin kuzey doğusundan rejim güçlerinin çekilmesi üzerine bu bölgenin kontrolünü sağlamakta hedeflenmiştir. Fakat komite kendi içinde ihtilafa düşmüş, hedeflerini gerçekleştirememiştir.

Kürt gruplar arasında önde gelen yapılanmalardan biri Demokratik Birlik Partisi (PYD)'dir. PYD, 2003 yılında kurulmuş ve liderliği Salih Müslim tarafından yapılmaktadır. Türkiye içerisinde yıllardır faaliyet gösteren PKK ile yakın ilişkiler içerisinde olup, Türkiye'deki HDP ile benzer özellikler içeren bir yapıdır. PYD, Adana Mutabakatı ile PKK'nın Suriye'den çıkarılması noktasında Suriye ve Türkiye'nin anlaşmasının üzerine gerçekleşen olaylar neticesinde kurulmuştur. İdeolojik olarak ise diğer Kürt gruplardan farklı olup Marksist-Leninist bir ideolojiye

sahiptir⁶⁴. PYD, Suriye'de demokratik özerlik isteyen gruplardan biri durumundadır. PYD içerisinde bulunun Halk Savunma Komiteleri ise silahlı bir şekilde mücadele etmektedirler. Bu silahlı unsurlar Temmuz 2012'de Kobani'yi, aynı tarihler Afrin'i ve ardından Malikiye kasabalarında yönetimi ele geçirmişlerdir. Bölgelerin ele geçmesiyle birlikte silahlı unsurlar adını Halk Savunma Birlikleri (YPG) adı almış ve PYD'nin silahlı kolu haline gelmişlerdir. Suriye'deki Kürtler etnik kimlikleri çerçevesinde örgütlenmek yerine kendilerine daha barışçıl bir hedef koymaları durumunda Suriye'nin normalleşme sürecine önemli bir mihenk taşı olacaklardır.

Suriye'de Arap Baharı sürecinde ortaya çıkan muhalif yapılar arasında öne çıkan ilk silahlı yapılanma, Suriye ordusundan ayrılanlar tarafından kurulan Özgür Suriye Ordusu (ÖSO)'dur. Özgür Suriye Ordusu, 2011 yılının Ağustos ayında Türkiye'de kurulmuştur. Tamamı Sünni savaşçılardan oluşan ÖSO'nun yaklaşık olarak 40-50'in silahlı gücü bulunmaktadır. Esad rejiminin siyasi yollarla devrilemeyeceğine inanan ÖSO'nun temel amacı rejimi yıkmaktır. Silahlı bir yapılanma olmasına rağmen cihadist bir tarafı bulunmamaktadır. Bundan dolayı Avrupa ve ABD tarafından desteklenmektedir. Körfez ülkeleri ise askeri, siyasi ve maddi olarak ÖSO'ya destek vermişlerdir⁶⁵. Özgür Suriye Ordusu, Esad rejimine ağır kayıplar verdirerek bazı bölgelerin denetimini eline alsa da Esad güçleri buralarda tekrar hâkimiyetini sağlamıştır.

Irak Şam İslam Devleti (DAEŞ), Ebu Musa el Zerkavi tarafından "Cemaat et-Tevhid ve 'lCihad" ismiyle kurulmuştur. ABD'in Irak'ı işgali sırasında bu işgale direnen en büyük gruplardan biri olmuştur. 2004 yılında ise El Kaide'ye bağlılıklarını bildirmişler ve ismini Irak İslam Devleti (İİD) olarak değiştirmiştir. Arap Baharı süreci ile Suriye'de etkili olmaya başlayan örgüt ismini Irak Şam İslam Devleti olarak değiştirmiştir.

DAEŞ, Arap Baharı sürecinin başlaması üzerine Suriye'ye geçmesiyle birlikte çok fazla öne çıkan bir örgüt olmuştur. Sünni bir oluşum olan DAEŞ, Suriye'de Sünnilerin baskı görmesinden kaynaklı bazı çevrelerce meşru olarak görülmüştür.

⁶⁴Suriye'de Aktörle; Rejim, Muhalefet, Dini Yapı ve Medya, SETA, Şubat 2012, www.setav.org (Erişim tarihi: 10.03.2021)

⁶⁵<http://www.odatv.com/n.php?n=isim-isim-suriyedesavasana-orgutlerin-listesi-30909141200> (Erişim tarihi: 10.03.2021)

DAEŞ, canice yöntemlerle insanların hayatlarını kaybetmesine yol açmasından dolayı Sünni kesimin önemli bir bölümü tarafından eleştirilmiştir. Sünni inancını karalamak için bile kurulduğuna inanan Sünni gruplar bulunmaktadır. Hatta kimilerince ABD tarafından kurdurulduğu iddia edilmekte ve Sünniliği dünyada kötü göstermek için bir piyon görevi gördüğü düşünülmektedir.

Suriye'de başlarda sadece Esad rejimine karşı savaşan DAEŞ, daha sonra muhaliflerle de savaşmaya başlamıştır. Şii'leri özellikle katlederek, katliam görüntülerini internet ortamında dünyaya izletmektedir. Ayrıca DAEŞ birçok gazeteci ve askeri de katletmiştir. 29 Haziran 2014 tarihinde DAEŞ tarafından hilafet edilmiş ve lideri el Bağdadi halife olarak bul edilmiştir. Hilafet kararı üzerine diğer grupları da kendi yanında olmaya, ortak bir savaş vermeye davet etmiştir. Suriye'de birçok petrol kuyusunun, enerji kaynaklarının olduğu bölgeyi ele geçirerek katliamlar gerçekleştirmiştir.

Suriye'de ortaya çıkan başka bir muhalif yapı ise Suriye Vatanseverler Grubu'dur. Suriye Ulusal Konsey içindeki Müslüman Kardeşler'den rahatsızlık duymaları gerekçesiyle konseyden ayrılarak yeni bir oluşuma gitmek istemeleri sonucu ortaya çıkmıştır. Grubun liderliğini bir dönem SUK yürütme kurulu üyesi olan Haysem Malih yapmaktadır. Suriye Vatanseverler Grubu, Suriye Ulusal Konseyi'nin içerisinde herhangi bir muhalif yapı barındırmamasına tepki gösteren, Özgür Suriye Ordusu'na gerekli yardımların yapılmadığına kanaat getiren ve artık sokakta Suriyelilerin sesi olamadığını düşünen muhaliflerce kurulmuştur⁶⁶.

1.6.Suriye İç Savaşının Uluslararası Boyutu

Suriye, uluslararası sistemde yer aldığı pozisyon ve konumu gereği içerideki ayaklanmalara karşı sağlam durmayı başarmıştır. Beşar Esad, ülkesindeki potansiyel ve jeostratejik konumu gereği Suriye'nin elinin güçlü olduğunu düşünmüştür. Suriye, uluslararası siyasette konumunu İsrail'in varlığı ve rejimin İsrail'e karşı uyguladığı politika üzerinden şekillendirmiştir. Aslında 1967'de yaşanan Arap-İsrail savaşının sonucunda Golan Tepelerinin İsrail'e kaptırılması sonucu Suriye'nin iç politikasının

⁶⁶<https://21yyte.org/tr/merkezler/bolgesel-arastirma-merkezleri/orta-dogu-ve-afrika-arastirmalari-merkezi/suriye-muhalefetinin-aktoreri> (Erişim tarihi: 15.02.2021)

en önemli meselesi de İsrail'in varlığı ve politikası olmuştur. Rejim yaşanan bu kayıptan sonra kendisini Arap onurunun, Filistin haklarının ve Suriye egemenliğinin yegâne koruyucusu olarak belirlemiştir⁶⁷.

Dış politikada Suriye, İran ile yakın ilişkiler kurmasının olumlu ve olumsuz yönleri bulunmaktadır. İran, Suriye'nin bir izolasyona maruz kalmasına neden olurken, olumlu yürüyen ilişkiler sayesinde Lübnan'da Hizbullah ve Filistin'de Hamas ile iyi bir denge politikası kurmasını sağlamıştır. Kurulan bu ilişkiler Suriye'nin dışarıdan gelecek müdahalelere karşı kendini güvende hissetmesine neden olmuştur.

Arap Baharı ile başlayan Suriye'deki iç savaş ortamı çeşitli dünya devletlerinin yaşanan olaylarla alakalı olarak farklı bakış açılarına sahip olduklarını göstermiş ve Suriye ile ilgili bir takım hesaplarının olduğunu da su yüzüne çıkarmıştır. Meydana gelen olaylardan sonra uluslararası toplumda Beşar Esad karşıtı bir grup meydana gelmiştir. ABD'nin geriden desteklediği bu gurubun içerisinde Suudi Arabistan, Katar, Türkiye ve Fransa'dır. Ayrıca Lübnan'da Hariri önderliğindeki grup ve yeni Libya yönetimi de Esad karşıtı bir duruş sergilemektedirler. Yaşanan iç savaş ortamında Katar ve Suudi Arabistan muhaliflere para ve silah yardımı yapmışlardır. Aynı zamanda bu iki ülke Arap Birliği'nin Suriye'ye karşı tecrit politikası uygulamasında önemli bir rol almışlardır⁶⁸. Türkiye, ABD ve Avrupa Birliği ise yaptırım uygulamanın yanında Esad rejimini meşru olarak görmemektedir.

Suriye yönetimi bu ülkeler tarafından baskı altına alınmaya çalışırken uluslararası politikada yalnız değildir. Rusya uzun yıllardır Suriye'ye destek olurken, bu baskı karşısında da Suriye'yi yalnız bırakmamıştır. Rusya'nın yanında Birleşmiş Milletler'in daimi üyesi olan Çin'de Suriye'ye destek olan bir başka ülkedir. Bu iki ülke sayesinde BM'de Libya'ya karşı alınan dış müdahale kararı Suriye'ye karşı alınamamıştır. Suriye rejimi bölgede ise Lübnan'daki Hizbullah, İran ve Irak tarafından desteklenmiştir.

⁶⁷Yağmur Şen, "Suriye'de Arap Baharı", 72.

⁶⁸Veysel Ayhan, "Türkiye ve Arap Birliği'nin Suriye'ye Yaptırım Kararları ve Olası Sonuçları", ORSAM, (2011).

Birleşmiş Milletler'de Suriye rejimine karşı müdahale kararı alınamamasına karşı 16 Şubat 2012'de gerçekleştirilen oturumda şiddeti kınayan ve biran evvel şiddetin durdurulmasını talep eden bir karar alınmıştır. Fakat alınan bu kararın hiçbir bağlayıcılığı bulunmamaktadır. Birleşmiş Milletler ve Arap Birliği Suriye'ye ortak bir temsilci atamıştır. İlk olarak bu göreve dönemin BM Genel Sekreteri olan Kofi Annan getirilmiştir. Suriye'ye temsilci atanmanın amacı Suriye'de rejim ve muhalifler arasında görüşmeler gerçekleştirerek gerginliğin ortadan kaldırılmasıdır. Fakat bu temsilcilik oluşturulurken planlanan ve arzulanan senaryo gerçekleşmemiştir.

Artan şiddet ve iç savaş ortamının son bulmasını sağlamak amacıyla Suriye Halkının Dostları Grubu oluşturulmuştur. Bu grup, rejime karşı Suriye muhalefetine yanında yer almıştır. Yapılan toplantılarda Suriye'ye uygulanan yaptırımların sıklaştırılması, muhalefete daha fazla destek verme, yaptırımları uygulayan devlet sayısını artırma ve Suriye halkının kendisini korumak için başvurduğu meşru tedbirleri destekleme kararı alınmıştır⁶⁹. 12 Aralık 2012 tarihinde gerçekleştirilen toplantıda ise Suriye halkına olan destek tekrar vurgulanmış ve Esad rejimine karşı Suriye Ulusal Koalisyonu meşru temsilci olarak tanınmıştır.

Suriye'de yaşananlara sessiz kalmayan bir başka örgüt ise İslam İşbirliği Teşkilatı'dır. Teşkilat 14-15 Ağustos tarihinde yaptığı 4.Olağanüstü İslam Zirvesi'nde Suriye'nin teşkilat üyeliğini askıya almıştır. Arap Birliği de çeşitli çözüm önerilerinde bulunduğu Suriye'den hiçbir olumlu dönüt alamamasından ötürü üyeliğini askıya alarak karşılık vermiştir. Aynı zamanda bu kararla yetinmemiş bazı Suriyeli yetkililere seyahat yasağı getirmiş ve Suriye Merkez Bankası ile olan tüm işlemlerini durdurma kararı almıştır. Rusya'nın tavsiyesiyle Arap Birliği ile Suriye arasında 19 Aralık 2011 tarihinde bir protokol imzalanmış ve Arap Birliği'nin gözlemci heyetinin Suriye'ye giderek bir rapor hazırlaması kararlaştırılmıştır. Hazırlanan raporda Esad'ın görevi yardımcılarından birine bırakması tavsiye edilmiş ve Suriye'de Ulusal Birlik Hükümeti kurulması yönünde çağrı yapılmıştır. Bu çağrı Suriye rejimi tarafından reddedilmiştir. Suriye'de giderek artan şiddet olayları dolayısıyla güvenlik tehdidi dolayısıyla Arap Birliği gözlemci heyetinin görevini askıya almıştır. Arap Birliği 1 Eylül 2013 tarihinde Kahire'de toplanmıştır. Suriye

⁶⁹<http://www.mfa.gov.tr/turki-ye-suriye-siyasi-iliskileri-.tr.mfa> (Erişim tarihi: 06.01.2021)

rejiminin eylemcilere karşı kimyasal silah kullandığını belirterek uluslararası toplumu sorumluluk almaya davet etmiştir. Bu çağrı bir askeri müdahale çağrısı olarak da anlaşılsa da beklenen düzeyde bir etki yaratmamıştır⁷⁰.

Suriye iç savaşı Türkiye açısından komşu ülke olması dolayısıyla ekstra önemlidir. Türkiye yaşananlara ilk dakikadan itibaren sessiz kalmamış, en şiddetli tepkiyi gösteren ülkelerden bir tanesi olmuştur. Türkiye, Suriye merkez bankası ile olan tüm ilişkilerini sonlandırmıştır. Suriye hükümetiyle diyalog kuran ve halkla diyalog kurmaya teşvik eden, talep edilen reform yapılmasını öneren bir tutum sergilemiştir. Fakat bu önerilerin gerçekleşmemesi üzerine Suriye'yle olan kredi anlaşmasını askıya almış, silah alım satımını durdurmuş ve Suriye hükümetinin Türkiye'deki tüm mal varlığına el koymuştur. Ayrıca Esad ve ekibinin Türkiye'ye girişi yasaklanmıştır. Suriye ise bu gelişmeler karşısında Türkiye ile olan Serbest Ticaret Anlaşmasını askıya aldığını kamuoyuyla paylaşmıştır⁷¹.

Türkiye ve Suriye ilişkileri Arap Baharı sürecine kadar çok iyi bir şekilde devam etmiştir. Fakat Arap Baharı ile başlayan Suriye'deki iç karışıklıklar, rejimin bu karışıklıkları şiddetle bastırması ve Türkiye tarafından gelen hiçbir öneriye, girişime aynı doğrultuda cevap vermemesi iki ülke arasındaki bağların kopmasına neden olmuştur. Türkiye, uluslararası siyasette Suriye rejimi karşıtı bir rol almış ve çeşitli yaptırımların uygulanması adına büyük uğraşlar vermiştir. En önemli nokta ise Türkiye, yaşanan iç savaşın etkisiyle ülkesinden ayrılarak kendi topraklarına sığınan milyonlarca Suriyeliye kapılarını açmıştır. Göçmen kavramı uluslararası ölçekte genel kabul görmüş bir tanıma sahip olmasa da genel anlamda kendi menşe ülkesinden birçok nedenden ötürü başka bir ülkeye göç eden insanlar topluluğu anlamına gelmektedir. Türkiye'nin göçmenlerin can güvenliğini sağlaması, göçmenlere karşı açık kapı politikası izlemesi ve yaşadıkları sıkıntıları uluslararası politikaya taşıması son derece önemlidir. Suriye'de yaşanan iç savaş ortamı Türkiye'yi direkt olarak etkilemiştir. Olaylar Türkiye sınırına kadar gelmiştir. 22 Haziran 2012 tarihinde keşif yapan Türk uçağı Suriye tarafından düşürülmüştür. Bu olay iki ülke arasında yüksek olan tansiyonu daha da yükseltmiştir. Bu olay sonraki

⁷⁰Yağmur Şen, "Suriye'de Arap Baharı", 74.

⁷¹<http://www.bloomberg.com/news/2011-12-01/eu-u-s-toughen-syria-sanctions-as-un-says-crackdown-death-toll-increase.html> (Erişim tarihi: 16.01.2021)

Türkiye angajman kurallarını değiştirmiş, Suriye sınırından Türk hava sahasına yaklaşan her askeri uçağın tehdit olarak değerlendirileceği belirtilmiştir. 3 Ekim tarihinde ise Suriye'nin Tel Abyad ilçesinden ateşlenen iki top mermisi Türkiye'nin Akçakale ilçesine düşmüştür. Yaşanan olayda 5 Türk vatandaşı hayatını kaybetmiştir. Bu olay üzerine Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) acil olarak toplanmış ve Türkiye'ye karşı yöneltilecek tehditlere karşı hızlı karar verebilmek adına hazırlanan tezkereyi kabul etmiştir⁷².

11 Mayıs 2013 tarihinde ise Türkiye'nin Hatay ilinin Reyhanlı ilçesine bombalı saldırı gerçekleşmiştir. Saldırı sonrası 51 Türk vatandaşı hayatını kaybetmiştir. Türk hükümeti saldırıyı Suriye rejiminin yaptığını iddia etmiş, Suriye rejimi ise bu iddiayı yalanlayarak saldırıyı Irak Şam İslam Devleti (DAEŞ)'in yaptığını öne sürmüştür. Türkiye'ye yapılan bu saldırı Türkiye Cumhuriyeti tarihinde yapılan en ağır bombalı terörist saldırı olarak tarihe geçmiştir.

16 Eylül 2013 tarihinde ise Suriye devletine ait bir uçağın angajman kurallarını ihlal etmesi üzerine Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) tarafından düşürülmüştür. Suriye devleti angajman kurallarının kısa bir süreliğine ihmal edildiğini belirtmiş, uçağın hemen düşürülmesinin ise Türkiye'nin Suriye rejimine karşı beslediği kindar tutumdan dolayı olduğunu ifade etmiştir. 23 Mart 2014 yılında ise yine Suriye devletine ait bir savaş uçağı Türkiye tarafından angajman kurallarını ihlal ettiği gerekçesiyle düşürülmüştür. Türkiye uçak düşürülmeden önce dört kez sınırı ihmal etmemesi yönünde uyarılarda bulunulduğunu belirtmiş fakat uyarılara kulak verilmemesi üzerine uçağın düşürüldüğünü açıklamıştır.

Suriye'de iç savaş ortamının oluşmasıyla Türkiye'nin izlediği ve Suriye rejiminin içeride sürdürdüğü baskıcı tutum iki ülke arasındaki bağları koparmış ve bu tarz gerginliklerin yaşanmasına neden olmuştur. Bu süreçte sınırlarında yaşamış olduğu tehlikeler dışında asıl olarak Türkiye, Nisan 2021 itibarıyla ülkesinde yaklaşık olarak 3,5 milyon Suriyeliye ev sahipliği yapmanın getirdiği sorunlarla uğraşmaktadır. Türkiye, misafir etmekte Suriyeli göçmenlerin barınma, sağlık, eğitim ve sosyal yaşamdaki karşılaştığı tüm problemleri çözmeye çalışmaktadır.

⁷²<http://www.mfa.gov.tr/turki-ye-suriye-siyasi-iliskileri-.tr.mfa> (Erişim tarihi: 18.04.2021)

Türkiye'nin izlemiş olduğu Suriye ve göçmen politikası, dünya ülkeleri tarafından takdir edilse de iç siyasette çok fazla tartışılmaktadır.

2. CUMHURİYET HALK PARTİSİ'NİN ORTA DOĞU POLİTİKASI

Türkiye, Orta Doğu bölgesinde yer alması nedeniyle Arap Baharı'ndan dolayı yaşanan olaylardan en fazla etkilenen ve politika üreten ülkelerden biri olmuştur. Suriye ile sınır komşusu olması ise Arap Baharı nedeniyle Suriye'de bir iç savaş ortamının oluşması Türkiye'yi de içine alan bir sürecin oluşmasına neden olmuştur. Bu noktada Türkiye Cumhuriyeti devletinin politikalarını belirleyen hükümete dış politikada olumlu ve olumsuz eleştiriler getiren, Türkiye'nin dış politikasının nasıl olmasına gerektiğine dair katkı sunan ve yaşanan süreçte kendisi iktidarda olsaydı eğer nasıl bir dış politika izleyeceğini belirten ana muhalefet partisi CHP'nin parti politikası oldukça önemlidir.

Türkiye'de yaklaşık olarak bir milyon üyesi olması, neredeyse bir asırdır siyasi hayatını devam ettirmesi ve uzun yıllardır Türkiye'nin ana muhalefeti olması parti politikalarının dikkatle incelenmesi noktasında son derece büyük öneme sahiptir. Bu bölümde Türkiye'nin ana muhalefet partisi olan CHP'nin Orta Doğu'da yaşanan Arap Baharı sürecine bakış açısını ve Arap Baharı'nın etkisiyle bir iç savaş ortamı oluşan komşu Suriye'deki yaşananlara dair geliştirdiği parti politikasını inceleyeceğiz.

Orta Doğu'da 2010 yılı sonu itibariyle başlayan Arap Baharı süreci kısa sürede tüm Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkelerinde karşılık bulmuştur. Yaşanan değişim talepleri ve halk ayaklanmaları bölgenin önemli bir ülkesi olan Türkiye'yi de yakından ilgilendirmektedir. Türkiye, Orta Doğu'da yaşanan bu değişim taleplerine sessiz kalmamıştır. Sürecin başından itibaren gelişmelere müdahil olmuş ve görüşlerini belirtmiştir. Türkiye'de ana muhalefet görevi üstlenen CHP'de parti olarak hükümete fikirlerini sunmuş ve atılması gereken adımlar noktasında bilgi paylaşımında bulunmuştur.

CHP, Arap Baharı sürecinin başlamasıyla birlikte Türkiye'nin komşu ülkesi olan Suriye'de yaşananları yerinde görmek adına Eylül 2011'de milletvekili Faruk Loğoğlu başkanlığındaki heyeti Suriye'ye göndermiştir. Heyet, ilk olarak Lazkiye kentinde vali ile görüşmüş ardından bölgede incelemeler yapmıştır. Daha sonra ise Şam'a geçerek Suriye Cumhurbaşkanı Beşar Esad ile bir görüşme gerçekleştirmiştir.

Yapılan görüşmenin ardından Loğoğlu tarafından yapılan açıklamada Suriye ziyaretinin amacının ülke rejimini kötülemek olmadığı Suriye'de olan bitenleri yerinde incelemek olduğu belirtilmiştir. Suriye devletinin toprak bütünlüğüne duyulan saygı da belirtilmiştir.⁷³. Ziyaret Suriye'deki başlayan olayların yerinde incelenerek fikir sahibi olunması adına önemlidir diyebiliriz.

2.1. Arap Dünyası Özel Komite Toplantısı

CHP, Arap Baharı sürecinin başlamasıyla birlikte hem ülke içinde hem de bulunduğu uluslararası topluluklarda sürece dair önemli adımlar atmıştır. Bunlardan ilki de üyesi olduğu sosyal demokrat, demokrat ve işçi sınıfı partilerinin ortak olduğu bir organizasyon olan Sosyalist Enternasyonal'in Arap Dünyası Özel Komite Toplantısı CHP ev sahipliğinde İstanbul'da gerçekleştirilmiştir. Sosyalist Enternasyonal, uluslararası siyasette önemli bir organizasyon olması bakımından böyle bir toplantısının Türkiye'de yapılması ve 120'yi aşkın üyeden biri olan CHP ev sahipliğinde yapılması Türkiye açısından önemli bir ayrıntıdır.

Sosyalist Enternasyonal Arap Dünyası Özel Komite Toplantısı 23-24 Mart 2012 tarihinde İstanbul'da gerçekleştirilmiştir. Toplantıya Sosyalist Enternasyonal Genel Başkanı Yorgo Papandreu, Sosyalist Enternasyonal Genel Sekreteri Luis Ayala, CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu, Mısır, Irak, Suriye, Fransa ve Libya'nın bulunduğu 18 ülkenin temsilcisi katılmıştır⁷⁴. Toplantının ana gündem maddeleri ise Arap Baharı ve Suriye olmuştur. Toplantının açılış konuşmasını CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu yapmıştır. Kemal Kılıçdaroğlu konuşmasının bir bölümünde, *"Batı'dan Doğu'ya doğru esen, devrim rüzgârı bir yandan içimizi ısıtıyor, ama bir yandan da değişimin yaratabileceği belirsizlikler bizi endişelendiriyor. Konuşmaz, sesini yükseltmez denilen Orta Doğu halkları, bir yıldan beri özgürlükleri için savaşıyor, tek adam hakimiyetine dayalı baskı rejimlerine karşı, hak ve özgürlük mücadelesi veriyorlar. Bizi ilk gününden beri heyecanlandıran ve umutlandıran bu durum, maalesef son aylarda renk değiştirmeye başladı"*⁷⁵ diyerek CHP'nin Orta Doğu'da Arap Baharı'nın başlangıcında oluşan

⁷³<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/chp-heyeti-esad-ile-gorustu/414215> (Erişim tarihi: 03.04.2021)

⁷⁴<https://m.bianet.org/bianet/print/137208-sosyalist-enternasyonal-suriye-yi-kinadi> (Erişim tarihi: 26.01.2021)

⁷⁵<https://www.haberler.com/kilicdaroglu-sosyalist-enternasyonal-uyelerine-3473991-haberi/> (Erişim tarihi: 16.01.2021)

değişim talebine olumlu baktığını belirtmiş fakat diğer devletler gibi değişen koşullardan ötürü oluşan kaos ortamından ise endişe duyduğunu dile getirmiştir.

CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu konuşmasının ilerleyen bölümünde ise Arap dünyasındaki emekçilerin yeni bir sömürüyle karşı karşıya kalabileceğini vurgulamıştır. Kılıçdaroğlu: *"Egemen güçler çıkarlarının uygun olduğunu düşündükleri her zeminde, demokrasiyi savunur gözükmekle, Arap Dünyası'nda ekonomik çıkar bağlarıyla bağlı oldukları diktatörlüklerin ve tiranların varlığından ve uygulamalarından hiç rahatsızlık duymadılar. Onlarla ve rejimleriyle çok yönlü işbirlikleri kurdular ve geliştirdiler. Dün Zeynel Abidin Bin Ali, Muammer Kaddafi ve Hüsnü Mübarek'le kol kola olan güç odakları, bugün milyonların yükselen sesi karşısında taraf değiştirmiş gözükmektedirler. Bu arada Arap devrimi, biraz toplumların kendi iç dinamiklerinden, biraz da dış müdahalelerden kaynaklanan nedenlerden dolayı bahar havasını kaybetmeye, çoğu yerde bir Arap Sonbaharı haline gelmeye başladı. Bu durum, Arap Devriminin sonu belirsiz bir istikamete yönelmesi tehlikesini de beraberinde getirmektedir. Batılı ülkeler, kendileri için korkulu bir rüya gibi gördükleri radikal İslam'a karşı bir çeşit 'İlmli İslam' modeli ve bu modelde bir ülkeler kuşağı yaratma çabası içinde gözükmüyorlar. Belki bu yolla aynı zamanda Arap halkları üzerinde yeni bir siyasi ve ekonomik üstünlük elde edebileceklerini de hesaplıyorlar. Arap aleminin zenginliklerinin sömürüsü söz konusu olacağı zaman, bu yeni yönetimlerin demokratik olup olmaması eminim hiçbir kapitalist yönetimin fazla umurunda olmayacak"*⁷⁶. Kılıçdaroğlu, Batı'nın söz konusu kendi çıkarları olduğunda demokrasiyi savunur gibi görüldüğünü ifade etmiş fakat ekonomik çıkarlarının bozulmaması adına da diktatörlerin yanında yer alabildiklerini belirtmiştir. Egemen güçlerin Orta Doğu'da oluşan güçlü değişim talebinden dolayı şuan Orta Doğu halkıyla birlikte hareket ediyormuş gibi gözükseler de dışarıdan ülkeler içindeki gidişata müdahil olduklarını belirtmiştir. Ayrıca Kılıçdaroğlu egemen güçlerin radikal İslam'a karşı "İlmli İsyan" modelini hayata geçirerek yeni bir kuşak yaratmak istediğini de dile getirmiştir. Kılıçdaroğlu'nun bunun arkasında yine ekonomik bir planın olabileceğini ve bu ekonomik plan dâhilinde yine Arap coğrafyasındaki halkların sömürüye maruz kalabileceğini açıklaması ise önemli bir anekdottur.

Kılıçdaroğlu, demokrasiyi ve özgürlükleri destekleyenlerin kendi çıkarlarıyla ters düşmesi üzerine mevcut diktatörlerin uygulamalarına herhangi bir tepki vermediklerini de belirtmiştir. Kılıçdaroğlu, *"Arap dünyasındaki yeni iktidarların, demokrasi için sokaklara dökülen insanlara neler vaat ettiğini şimdiden görebilmek mümkün değildir. Libya'da*

⁷⁶<https://www.haberler.com/kilicdaroglu-sosyalist-enternasyonal-uyelerine-3473991-haberi/> (Erişim tarihi: 16.01.2021)

eski rejim yanlılarını temizleme bahanesiyle çoktan hak ihlallerine başlandı. Mısır'da radikalizmin yükselişinin, ülkenin Hristiyan ve Yahudi azınlıkları yanında, sol ideolojiye sahip Müslümanlar için de büyük bir tehdit oluşturduğu ileri sürülüyor. Suriye'deki hak mücadelesi, dışarıdan olaya müdahil olan güçlerin de etkisiyle kanlı bir iç savaşa dönüşmekte. Kısacası bahar yerini soğuk rüzgarlara ve belirsizliklere bıraktı. Suriye'deki olaylar, gerçekten yürek yakan olaylar. Binlerce insan yaşamını yitiriyor. Suriye halkı demokrasi istiyor, özgürlük istiyor, kadın-erkek eşitliği istiyor. Bütün bu taleplere destek veriyoruz. Bütün bu talepleri saygıyla karşılıyoruz. Fakat, Suriye'ye dışarıdan müdahaleler, Suriye'de bir kaosun yaratılması, bir iç savaşın yaratılması, kabul edilemez bir durumdur. BM'nin bu durumda daha tutarlı, daha kararlı bir tavır takınmasını yürekten talep ediyoruz"⁷⁷. Kılıçdaroğlu bu noktada ise Arap Baharı'nın ucu açık bir noktaya gitmesinden kaynaklı olarak bir Sonbahar durumuna evrilebileceğine işaret etmiştir. Libya'daki hak ihlalleri ve Mısır'daki radikalizm ortamı ise istenilen "Bahar" ile ters düşen bir tablodur. Kılıçdaroğlu, Suriye konusunda halkın taleplerini desteklediklerini açıkça ifade etmiştir. Oluşan iç savaş ortamından duyduğu rahatsızlığı da ortaya koymuş ve BM'ye tutarlı davranmasını istemiştir. Kılıçdaroğlu'nun buradaki çıkışı Türkiye'nin dış politikası adına da önemlidir. BM üyesi olan Türkiye ana muhalefet partisinin bu çıkışından sonra BM'ye karşı daha kararlı ve bütüncül bir tutum sergileyebilecektir.

Kılıçdaroğlu, konuşmasının son kısmında ise "Tüm dünyada biz sol düşünce sahibi siyasetçilerin, sosyalistlerin, sosyal demokratların, eşitliğe inanan, emeğe saygı duyan, özgürlükler için mücadele eden bütün insanların kenetlenmesi ve Orta Doğu'da yanan devrim ateşinin yanlış yollara sürüklenmesine engel olmak için ortak bir eylem planı geliştirmesidir. Sadece kapitalizmin değil, dünyadaki fikir ve ideolojinin korkusu olan radikalizmin ya da terörün önlenmesinin yolu, bu halklardan yükselen istekleri işitmek ve onların meşru ve esasen gecikmiş isteklerine doğru cevabı verebilmektir. Sadece Arap dünyasında değil, tüm dünyada bahar, hakların, özgürlüklerin ve emeğin el üstünde tutulduğu bir dünyada yaşanacaktır. Bu bahar için de biz sol düşünceye bağlı siyasetçilere büyük bir görev düşüyor."⁷⁸ diyerek Arap Baharı'nın bulunduğu durumdan tüm dünyanın ortak bir eylem planıyla çıkabileceğini belirtmiştir. Demokrasi talebinde bulunan Orta Doğu halklarının taleplerini dikkate almayı önemli bulmuş ve kaotik ortamın büyümemesi adına doğru bir yol izlenmesi gerektiğini belirtmiştir.

⁷⁷<https://www.haberler.com/kilicdaroglu-sosyalist-enternasyonal-uyelerine-3473991-haberi/> (Erişim tarihi: 16.01.2021)

⁷⁸<https://www.haberler.com/kilicdaroglu-sosyalist-enternasyonal-uyelerine-3473991-haberi/> (Erişim tarihi: 16.01.2021)

CHP'nin ev sahipliği yaptığı Uluslararası Enternasyonal Arap Dünyası Özel Komitesi'nin sonuç bildirgesinde ise toplantıya katılan katılımcıların dört önemli sonuca vardıkları açıklanmıştır. İlki ilerici hareketlerin güçlendirilmesi ve değişimin başarıya ulaştırılması, ikincisi Suriye'deki insani ve siyasi krizin sonuçlandırılması, üçüncüsü Arap Baharı sürecindeki ülkelerdeki değişimin nasıl olacağına dair programın içeriğinin belirlenmesi ve son olarak da bölgedeki ülkeler arasındaki işbirliğinin derinleştirilmesi gerektiği açıklanmıştır⁷⁹. Toplantı sonucunda Suriye'de yaşanan katliamları kınayan ülkeler, Esad rejiminin ülkedeki iktidarını devam ettiremeyeceğini açıklamış ve Sosyalist Enternasyonal'in nihai hedefinin Suriye'deki adil ve özgür seçimlerin önünü açmak olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca yaşanacak değişimde kadınların ve gençlerin rolünün çok önemli olduğu vurgulanmıştır. Kadın ve gençlerin karar alma süreçlerinde mutlaka bulunmaları gerektiği belirtilmiştir.

Yapılan toplantı Arap Baharı'yla birlikte çıkan sorunlara çözüm bulmak ve diğer dünya ülkelerine gidişat ile ilgili fikir vermesi açısından son derece önemlidir. Bu toplantının Türkiye'nin ana muhalefet partisi olan CHP ev sahipliğinde gerçekleşmesi de Türkiye adına dikkate değerdir diyebiliriz.

2.2. Değişen Mevsimler: Arap Halklarının Demokrasi ve Özgürlük için Yürüyüşü Konferansı

CHP, Sosyalist Enternasyonal "Arap Dünyası Özel Komitesi" toplantısının ardından 27-28 Nisan 2012 tarihinde "Değişen Mevsimler: Arap Halklarının Demokrasi ve Özgürlük İçin Yürüyüşü" adı altında bir Arap Baharı konferansı gerçekleştirmiştir. Gelişen olaylara çözüm aramak ve katkı sunmak adına gerçekleşen konferansa 24 ülkeden 100'ü aşkın davetli katılmıştır. Ayrıca toplantıya Yemenli demokrasi ve insan hakları savunucu olan Nobel Barış ödülü sahibi Tawakkul Karman'da katılmıştır. Toplantının açılış konuşmasını CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu yapmış, kendisi nezdinde CHP'nin Arap Baharı ve Suriye iç savaşıyla ilgili düşüncelerini ifade etmiştir. Kılıçdaroğlu, "*Tarihin bu dönüm noktasında Arap kardeşlerimizin özgür ve güvenli bir gelecek için attıkları cesur adımları*

⁷⁹<https://m.bianet.org/bianet/print/137208-sosyalist-enternasyonal-suriye-yi-kinadi> (Erişim tarihi: 23.01.2021)

destekliyoruz."⁸⁰diyerek CHP'nin Arap halkları tarafından dile getirilen talep ve isteklerin yanında olduğunu ortaya koymuştur. CHP'nin mevcut yönetimlere karşı halkların taleplerinin yanında olması, demokrasi ve özgürlükleri desteklemiş olması Türkiye Cumhuriyeti'nin dış politikasıyla örtüşmektedir. Bu durum da Türkiye'nin dış politikasında bütüncül bir görüş belirtmesi adına önemlidir.

Kılıçdaroğlu, konuşmasının devam eden bölümünde Arap Baharı sürecini Türkiye'nin 1919'da Mustafa Kemal önderliğinde başlattığı bağımsızlık ve özgürlük mücadelesine benzetmiştir. Kılıçdaroğlu, *"Tarih boyunca evrensel uygarlığa büyük katkılar yapan, köklü bir medeniyete sahip olan Arap halklarının bugün yeniden yürüyüşe geçmelerinin bize Ali Şeriatî'nin sözlerini hatırlatıyor 'Ey özgürlük! Ben zulümden bıkkınım, esaretten bıkkınım. Zincirden bıkışım.' Kuzey Afrika'nın batı kıyılarından Orta Doğu'daki körfez ülkelerine uzanan bir mevsim değişikliği yaşıyor. Bu bahar, tıpkı Mustafa Kemal'in önderliğindeki Türkiye halkının 1919'da başlattığı mücadele gibi, dünyadaki özgürlük mücadeleleri için yürünecek yolu ve ödenen bedelleri gösteriyor, baskı ve zulüm altında yaşayan halklara umut veriyor. Diktatörlere ve baskı rejimlerine karşı ayağa kalkan Arap halkları Martin Luther King'in 'özgürlüğün ezilenler tarafından talep edilmesi zorunludur' sözünü bir kez daha doğruluyor"*⁸¹.

CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu, Arap halklarının değişim taleplerinin yıllarca onları sömürenlerin yönlendirmeleriyle değil kendi rızalarıyla gerçekleşmesi gerektiğini ifade etmiştir. Özgürlüğün olmazsa olmaz olduğuna vurgu yapan Kılıçdaroğlu, *"Gandhi'nin sözlerindeki gibi, 'özgürlük hayatın nefesidir'! Bu nefes Arap coğrafyasına dayatma ve yönlendirmelerle değil Arap halklarının kendi mücadeleleriyle yayılacaktı."*Ayrıca konuşmasının devamında eşitlik vurgusu da yapmıştır. Toplumun özgür ve eşit olmasını gerektiğini savunan Kılıçdaroğlu, *"Mandela'nın dediği gibi 'kısmi özgürlük diye bir şey yoktur'. Arap coğrafyasında, asırlardır emperyalist güçlerle işbirliği yapanların ve onların çevresinde kümelenmiş güç odaklarının toplumsal eşitsizlikten beslenen düzenleri sona ermek üzeredir."*⁸².

Kılıçdaroğlu, farklı din, mezhep ve ulusal kimlikten oluşan Arap halklarının birlikte hareket ederek baskıcı rejimlerden kurtularak arzuladıkları özgürlük ortamına

⁸⁰<https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/kilicdaroglundan-erdogana-yanit-338452https://m.bianet.org/bianet/print/137208-sosyalist-enternasyonal-suriye-yi-kinadi> (Erişim tarihi: 26.01.2021)

⁸¹<https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/kilicdaroglundan-erdogana-yanit-338452https://m.bianet.org/bianet/print/137208-sosyalist-enternasyonal-suriye-yi-kinadi> (Erişim tarihi: 26.01.2021)

⁸²<https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/kilicdaroglundan-erdogana-yanit-338452https://m.bianet.org/bianet/print/137208-sosyalist-enternasyonal-suriye-yi-kinadi> (Erişim tarihi: 26.01.2021)

ulaşılabileceklerini ifade etmiştir. Bu noktada cinsiyet eşitliğine de vurgu yaparak kadınların mutlaka okuması gerektiğini ve karar mekanizmalarında yer almalarının olmazsa olmaz olduğunu vurgulamıştır. Konuşmasında üzerinde durduğu önemli noktalardan biri Arap halklarının egemen güçler tarafından yönlendirilerek tekrar yeni bir sömürge düzenine maruz kalmaması gerektiğidir. Kılıçdaroğlu, *"Diktatörün yerini bir diğer diktatör alırsa komşusu açken tok yatanların saltanatı devam eder. Oysa, fakirlik hiç bir toplumun kaderi değildir! Cehalet hiç bir toplumun yazgısı değildir! Bütün dünya doğal kaynakları ve bilimin nimetlerini paylaşmaya doğru ilerlerken Arap halkları bundan mahrum kalamaz! CHP olarak bizler Arap halklarının kaynakların hakça bölüşümüne ve bilimin ışığında fakirlikten kurtuluşa doğru attıkları adımların demokrasi ve özgürlük yürüyüşlerinin bir parçası olduğunu heyecanla görüyoruz. Ali Şeriatî der ki, 'Fakirlik para ve altına sahip olamama da değildir. Fakirlik, sahafta satılmamış bir kitabın üzerindeki tozdur.' Bugün artık Arap halkları kitapların üzerindeki tozu kaldırmaya başlamışlardır."*⁸³ sözleriyle ise Arap halklarının artık bilime önem vererek, bulunduğu durumdan çıkacağını düşündüğünü açıklamıştır.

Konuşmasının Arap emekçileriyle ilgili bölümü ise CHP'nin emeğe ve emekçiye verdiği önemi belirtmekte, emekçilerin değişim süreçlerine dâhil olmasıyla birlikte sürecin daha başarılı olacağına inandığını göstermektedir. *"Sosyal demokrat bir parti olarak Arap emekçilerinin yanında olduğumuzu belirtmek isterim. Bu anlamda, CHP olarak, seslerini yeni bir dünya kazanma arzusuyla yükseltenlerin yanındayız. Mısır'da Mübarek rejimine ve onunla işbirliği yapan güç odaklarının baskılarına boyun eğmeyen sendikaları, Arap dünyasının bir ülkesinden bir diğer ülkesine dayanışmayı taşıyan göçmen işçileri, Tunus'tan esmeye başlayan değişim esintilerini Mısır'da, Bahreyn'de, Yemen'de ve Suriye'de fırtınaya dönüştüren emekçi kitlelerini saygıyla selamlıyoruz."* Burada yapmış olduğu emek ve emekçi vurgusu ise CHP'nin Orta Doğu'daki değişim ve dönüşümde işçi sınıfını vazgeçilmez bir unsur olarak kabul ettiğini göstermektedir.

CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu, *"Ne yazık ki egemen güçler, Arap halklarıyla dayanışma adı altında onların taleplerini kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirme ve bölgedeki taşeron ülkeler vasıtasıyla Arap coğrafyasını işgal etme gayreti içindeler. Böylesi tuzak ve oyunlara karşı çıkmanın yolu dünyanın bütün bölgelerindeki eşitlik ve özgürlük hareketleriyle dayanışmaktan geçer. 'Bütün insanların kalpleri benim kimliğimdir, öyleyse pasaportumu alın' diyen Filistinli şair Mahmud Derviş'in anlayışı, uluslararası kamuoyunun demokrasi, özgürlük ve insanlık*

⁸³<https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/kilicdaroglundan-erdogana-yanit-338452> (Erişim tarihi: 26.01.2021)

onuru için ayağa kalkan Arap halklarıyla dayanışmasının çıkış noktası olmalıdır."⁸⁴. Bu ifadeleriyle özgürlük, eşitlik ve demokrasi talebiyle meydanlara çıkan Arap halkının egemen güçlerin oyununa gelerek yeni bir çatışma ortamına çekilmemesi gerektiğini düşünmektedir. Bu noktada yapılması gerekenin dayanışmak olduğunu belirten Kılıçdaroğlu demokratik, ilerici ve özgürlükçü taleplere destek verilerek seslerinin uluslararası kamuoyuna duyurulması gerektiğini ifade etmiştir.

Arap halklarının taleplerinin sonuçlarının henüz bir sonucu ulaşmadığını belirten Kılıçdaroğlu, her ülkenin ve toplumun kendi iç dinamiklerine göre talepleri olduğunu belirtmiş ve bu nedenle meydana gelecek değişimlerin de farklı bir süreç tabi olduğunu vurgulamıştır. Geçiş sürecinin ise zorluğuna vurgu yapan Kılıçdaroğlu, *"Kıptilerin kendini ifade edemediği bir Mısır, Şiilerin eşit haklardan mahrum olduğu bir Bahreyn ve Türkmenlerin sorunlarını dile getiremediği bir Irak demokratik değildir. Arap halklarının mücadelesi insan haklarına saygılı, demokratik ve çoğulcu rejimlerle başarıya ulaşacak, özgür ve adil seçimlerle taçlanacaktır. Aksi takdirde, demokratik değerleri özümsememiş, çoğunlukçu anlayışlar yeni diktatörlükler ortaya çıkaracaktır. Bu noktada Suriyeli büyük şair Adonis'in 'dini diktatörlüklerle karşı karşıya bırakılmaktansa, kayıp olmak daha iyi' sözünü bir uyarı olarak hatırlatmak isterim"*⁸⁵ demiş ve diktatörlüklere karşı savunulan taleplerini haklılığını bir kere onaylamış ve desteklediklerini belirtmiştir.

Konuşmasının devamında ise önemli bir hukuk vurgusu yapmıştır. Kılıçdaroğlu, *"Lübnan'lı düşünür Halil Cibran'ın dediği gibi 'kaynağı adalet olan bir dünya kaynağı merhamet olan bir dünyadan daha büyüktür.' Bu nedenle, hukukun üstünlüğü ilkesinin Arap coğrafyasına yerleşmesi yeni diktatörlüklerin önünü kesecektir."*⁸⁶ diyerek hukukun üstünlüğünün önemine dikkat çekmiştir. Hukukun üstünlüğü baz alınarak yapılacak olan yeni bir anayasa ile Arap halklarının özgürlük ve demokrasi taleplerinin güvence altına alınması gerektiğini belirtmiştir. Yapılacak olan yeni anayasanın sadece günün şartlarında vatandaş ile devletlerarasındaki ilişkiyi düzenlemeyeceğini belirterek ortaya çıkacak yeni düzenin geleceği içinde son derece önemli görmektedir.

⁸⁴<https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/kilicdaroglundan-erdogana-yanit-338452> (Erişim tarihi: 26.01.2021)

⁸⁵<https://www.dunya.com/gundem/arap-emekcilerin-yanindayiz-haberi-172707> (Erişim tarihi: 07.02.2021)

⁸⁶<https://www.dunya.com/gundem/arap-emekcilerin-yanindayiz-haberi-172707> (Erişim tarihi: 07.02.2021)

Kılıçdaroğlu konuşmasını tamamlarken bir sosyal demokrasinin ilkelerini benimseyen CHP'nin özgürlük, eşitlik ve demokrasi talebinde bulunun Arap halklarının yanında olduğunu bir kere daha ifade etmiştir. Kılıçdaroğlu, *"Tuzaklar, tehlikeler ve sapmalarla dolu bu uzun yolda Arap halklarının her birisi kendi özgün çizgilerini kendileri belirleyecekler ve hedeflerine mutlaka varacaklardır. Arap halklarının dış müdahaleler, işgal tehditleri, model ülke olma heveslileri ve dini rejim destekçileri karşısında dayatılanı kabul etmeyeceğini ve düşledikleri özgür ve eşit geleceği kuracaklarına olan inancımız tamdır. Dışarıdan müdahalelerle rejimleri değiştirme arzusunda olanlara uluslar arası hukuk ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin meşruiyet açısından önemi kadar Halil Cibran'ın bir sözünü de hatırlatmak isterim: 'Haritayı saklayabileceğin en güvenilir yerin yüreğindir.' CHP olarak biz de ülkemizde gerçek demokrasi istiyoruz. İnsanlarımız hür olsunlar, geleceğe güvenle baksınlar ve adalete güvenebilsinler istiyoruz. Bu anlamda Arap halklarıyla aynı yolda yürüyor ve geleceğin sosyal demokraside olduğuna inanıyoruz. Halil Cibran'ın 'sırtını güneşe çevirirsen gölgenden gayrı bir şey göremezsin' sözünden hareketle CHP olarak yüzünü güneşe çeviren ve aydınlık geleceği gören Arap halklarının yanında olduğumuzu bir kez daha vurgulamak isterim."*⁸⁷ sözleriyle tüm dünyaya Türkiye'nin ana muhalefet partisi olan CHP'nin Arap Baharı ile Orta Doğu'da meydana gelen gelişmelerde mevcut rejimlere karşı Arap Halklarının yanında durduğunu çok açık bir şekilde bildirmiştir.

27-28 Nisan 2012'de düzenlenen yaklaşık olarak 24 ülkeden 100'ün üzerinde katılımcının bulunduğu bu toplantının sonuç bildirgesi de son derece önemlidir. CHP adına toplantı sonrasında açıklama yapan Adana Milletvekili Faruk Loğoğlu Arap Halklarının taleplerini CHP adına desteklediklerini belirtmiş, yapılan mücadelenin barış, özgürlük ve güvenlik çerçevesinde devam etmesi gerektiğine inandıklarını ifade etmiştir. Orta Doğu devletlerinin dış müdahaleye maruz kalmamasını gerektiğini belirterek, uluslararası toplumun şiddetin durdurulması ve yardıma muhtaç toplumlara gerekli yardımları yapması noktasında birlikte hareket edilmesi gerektiğini açıklamıştır. Ayrıca Türkiye'nin komşu devletlere müdahalede bulunmaması ve iç işlerine kesinlikle karışmamasını ifade eden Loğoğlu, her ülkenin dış müdahaleye gerek kalmadan kendi özgün çizgilerini oluşturacağını belirtmiş, konferanstan çıkan ana görüşün bu olduğunu kamuoyuyla paylaşmıştır⁸⁸. CHP'nin Suriye konusunda ise Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin izlediği politikayı

⁸⁷<https://www.dunya.com/gundem/arap-emekcilerin-yanindayiz-haberi-172707> (Erişim tarihi: 07.02.2021)

⁸⁸<https://www.haberler.com/arap-halklarinin-demokrasi-ve-ozgurluk-icin-3577155-haberi/> (Erişim tarihi: 03.03.2021)

desteklediğini açıklamıştır. Suriye'deki şiddetin biran önce durdurulmasının elzem olduğunu dile getirerek, BM ve Arap Ligi temsilcisi olan Kofi Annan'ın planının uygulanmasını CHP adına desteklerini açıklamıştır.

CHP, Arap Baharı ile başlayan süreci yaptığı bu toplantının sonuçları doğrultusunda parti politikasını belirlemiştir. Bölge devletlerinin toplantıya katılması ve görüşlerini açıklaması CHP'nin parti politikasını Orta Doğu'da yaşayan insanların görüşlerini alarak belirlemesi önemli bir ayrıntıdır. "Değişen Mevsimler: Arap Halklarının Demokrasi ve Özgürlük İçin Yürüyüşü" yaptığı toplantı Türkiye'nin dış politikasını belirlerken muhalefetin görüşlerinden faydalanması adına da son derece önemli olmuştur.

Eylül 2013 tarihinde Sosyalist Enternasyonal toplantısına katılan CHP heyeti yapılan görüşmelerde dünyanın Esad'sız bir Suriye değişimine hazırlanmasını ve bu konuda Sosyalist Enternasyonal üyelerinin de aynı noktada durmasını eleştirmiştir. Hem rejim hem de muhalefet ile görüşmeler gerçekleştiren CHP, Suriye muhalefetine taleplerini iletmek ve yaşanan olayları durdurmak adına Esad'la görüşmeye sıcak baktığını belirtmiştir. Bu çabanın ise Suriye'de rejimi korumak adına bir çaba olarak değerlendirilmemesinin altını özellikle çizmiştir. CHP, gerçekleşen toplantıda Suriye'de yaşananlara daha fazla hâkim olmak ve daha doğru bilgiler ışığında politika oluşturulması adına Sosyalist Enternasyonal üyelerine bir Suriye Çalışma Grubu kurulması noktasında talepte bulunmuştur. Bu talep üye ülkeler tarafından olumlu karşılanmış ve böylece Suriye Çalışma Grubu kurulmuştur. Sosyalist ve sosyal demokrat düşünceye sahip partilerin oluşturduğu topluluğun Türkiye'nin komşu ülkesi olan ve ülke içinde ciddi bir kriz yaşayan Suriye için özel bir çalışma yapması ve bu çalışmayı da uluslararası toplumla paylaşacak olması çok önemli bir girişimdir.

2.3. CHP'nin Suriye Ziyareti ve Tepkiler Sonrası Yazılan BM Mektubu

CHP, Mart 2013 tarihinde ikinci kez Suriye'ye bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Suriye'deki son durumu yerinde görmek, hem iktidar hem de muhalefetle görüşerek CHP'nin mevcut durumla alakalı olarak düşüncesini aktarmak için yeni bir girişim yapmıştır.

Ziyarete CHP adına Mersin milletvekili Altuğ Atıcı, Hatay milletvekili Hasan Akgöl ve İstanbul milletvekili Şafak Pavey katılmıştır. Gerçekleştirilen ziyaret tepki çekmemek adına kamuoyundan gizli bir şekilde planlanmıştır. Fakat Suriye devlet televizyonu Sana, Esad'ın CHP heyeti ile görüştüğünü duyurmuştur. Suriye devlet televizyonu CHP'li heyetin Esad'a Türk vatandaşlarının Suriye'nin iç meselelerine karışılmasından duyulan rahatsızlığı ilettiğini belirtmiştir. Yine aynı haberin duyurusunda Türk halkının Suriye ile iyi ilişkiler kurmak istediği de aktarılmıştır. Esad, CHP heyetinin ziyaretinden oldukça memnun şekilde, T.C. Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın politikalarını reddeden bütün partilere teşekkür ettiğini bildirmiştir⁸⁹.

CHP heyetinin Esad ile görüşmesinin bir başka sebebi ise rejim güçleri tarafından tutuklanan Türk gazetecilerin durumudur. CHP, bu aşamada sorumluluk almış ve Türk gazetecilerin bırakılması için girişimlerde bulunmuştur. Heyet aynı ziyarette Suriye muhalefeti ile de görüşmelerde bulunmuş fakat bu konuda kamuoyuyla herhangi bir bilgi paylaşımında bulunulmamıştır.

Suriye'ye CHP tarafından yapılan bu ziyaret Türkiye'de ve dünyada çeşitli tepkilere neden olmuştur. Şiddetin arttığı, ölümlerin sıklaştığı ve özellikle Türkiye'ye göçlerin hızlı bir şekilde yaşandığı Mart 2013 tarihinde özellikle gerçekleştiriliş biçimi açısından tepkilere neden olmuştur. Esad ile köprüleri atan Türkiye hükümetinden habersiz, gizli ve doğrudan Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad'la görüşülmesi ziyaretin içeriğinden öte gerçekleştiriliş biçimini tartışılır hale getirmiştir.

Tepkilerin büyümesi üzerine CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu, neden Suriye yönetimiyle görüştüklerini anlatan bir mektup kaleme alarak BM Genel Sekreteri Ban Ki Moon'a göndermiştir.

CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu mektubunda;

Sayın Genel Sekreter,

Münhasıran insancıl mülahazalardan hareketle, CHP'nden bir heyet 6-8 Mart 2013 tarihleri arasında Suriye'yi ziyaret etmiştir. TBMM'de ana muhalefet partisi olan CHP, Suriye'de hem

⁸⁹<https://t24.com.tr/haber/chpli-vekiller-esedle-gorustu,225227> (Erişim tarihi: 06.02.2021)

muhalafet, hem rejimle temasları olan tek siyasi partidir. Biz, her zaman Suriye'deki şiddeti kınadık, şiddete son verilmesi çağrısında bulunduk ve Suriye halkının dış müdahale olmaksızın ülkelerinin geleceğinin kendilerince belirlenebilmesi için muhalafetle rejim arasında daima diyalog tesisini telkin ve teşvik ettik. CHP Heyetince yapılan ziyaretin bazı yönlerini sizinle paylaşmak istiyorum. Uluslararası Kadın Gününe rastlayan bir tarihte gerçekleşen bu ziyaretin temel amacı şu sorunlara değinmekti:

1) Suriye'de rehin alınan çeşitli milliyetlere mensup gazeteciler – CHP'nin önceki bir ziyaretinde birkaç aylık tutsaklıktan sonra bir Türk gazeteciye kurtarmaya başarmıştı,

2) Suriye hapishanelerindeki Türk vatandaşları,

3) Bölünmüş Suriye ailelerinin durumu

4) Özellikle kamplarda Suriyeli kadınların ve çocukların sorunları başta olmak üzere, Suriyeli sığınmacıların durumu.

Beşar ve Esmâ Esad'ın da dâhil olduğu Suriyeli muhatapları heyetimize bu konularda CHP'yle işbirliği yapacaklarını belirttiler. CHP, öncelikle kamplardaki Suriyeli sığınmacıların insan hakları ile bölünmüş ailelerin dramlarıyla ilgilenmektedir. CHP, ülkenin sorunlarının giderilmesi amacıyla Sosyalist Enternasyonal çerçevesinde bir Suriye Çalışma Grubunun kurulmasını sağlamıştır. CHP, Suriye'de barış, güvenlik ve istikrar için çabalarını sürdürecektir.

Saygılarımla...

Kılıçdaroğlu, Ban Ki Moon'a yazdığı mektupla partisinin Suriye'de barış, güvenlik ve istikrardan yana olduğunu bildirmiştir. Ziyaretin amaçlarını açıklayan Kılıçdaroğlu, Suriye'de iktidar ve muhalafetle tek iletişimde olan partinin CHP olduğunu belirtmiş, CHP'nin Suriye'de bulunan gazeteciler ve tutuklular için sorumluluk aldığını paylaşmıştır. Aynı zamanda Türkiye'ye göç eden Suriyelilerin durumu içinde bilgi paylaşımında bulunulduğunu açıklamıştır⁹⁰.

CHP'nin Suriye ziyareti, Kemal Kılıçdaroğlu'nun da yazdığı mektuptan yola çıkarak değerlendirildiğinde amaçlar açısından çözüm odaklı ve yapıcıdır. Fakat ziyaretin gerçekleştiriliş biçimi açısından gizli bir şekilde yapılması ve bu gizliliğin korunamamış olması ziyaretin anlamına gölge düşürmüştür diyebiliriz.

⁹⁰<https://www.hurriyet.com.tr/gundem/kilicdaroglundan-bmye-suriye-mektubu-22842632> (Erişim tarihi: 10.02.2021)

2.4. CHP'den Göçmen Raporu : "Türkiye'deki Suriyeli Göçmenlerin Toplumsal Kabul ve Uyumlarına İlişkin Rapor"

Suriye'de artan şiddet olayları sonucunda Türkiye'ye ciddi bir göç yaşanmıştır. 29 Nisan 2011 tarihinde olayların büyümesi üzerine 400 Suriye vatandaşı Cilvegözü kapısından Türkiye'ye giriş yapmıştır. Bu ilk göç adımı aslında daha sonra daha büyük göç dalgalarının da yaşanacağına işaret etti. 2011 yılında Türkiye 10 bin dolayında Suriye'ye ev sahipliği yapmıştır. Beşar Esad yönetiminin 2012 yılında askeri operasyonlar düzenlemesi üzerine Türkiye yeni bir göç dalgasıyla karşı karşıya kalmıştır. İlk etapta yaklaşık 25 bin Suriyeli Türkiye'ye giriş yaparken, 2012 yılı sonu itibarıyla Türkiye'deki Suriyeli göçmen sayısı 140 bine çıkmıştır⁹¹.

Türkiye, Suriye'deki durumun giderek kötüleşmesi üzerine her yıl bir önceki yıldan Suriyeliyi misafir etmek durumunda kalmıştır. 2013 yılında Türkiye'deki Suriyeli göçmen sayısı 1 milyon 519 bine dayanmıştır. 2014 yılı itibarıyla ise bu sayı 2,5 milyona çıkmış, 2015 yılı sonunda Türkiye 2,8 milyon göçmen konuk eder duruma gelmiştir⁹².

CHP, 2016 yılının Haziran ayında "Türkiye'deki Suriyeli Göçmenlerin Toplumsal Kabul ve Uyumların İlişkin Rapor" adında bir rapor yayınlamıştır. Türkiye, Suriye'de yaşanan iç savaş ortamından dolayı ülkesine sığınan Suriyelilere karşı açık kapı politikası izlemiştir. Bu politika çerçevesinde de gelen göçmenlere geçici koruma sağlamıştır. Bu politika İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ve 1951 Cenevre Anlaşması ve uluslararası hukuk ilkeleriyle uyumlu bir politikadır.

CHP, hazırladığı raporda Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırma Merkezi'nin yaptığı çalışmanın verilerini kullanarak kendi görüş ve önerilerini ortaya koymuştur. Rapor öncelikle Suriyelilerin görüş beklentilerine yer vermiştir. Türkiye'ye sığınan göçmenler kendileri için oluşturulan kamplarda hayatlarını devam ettirmişlerdir. Özellikle muhafazakâr Suriyeli göçmenler kamp yaşantılarının kız

⁹¹<https://www.memurlar.net/haber/538581/turkiye-deki-suriye-400-suriyeli-baslamisti.html#:~:text=29%20Nisan%202011%20tarihinde%20can,ye%20kitlesel%20g%C3%B6%C3%A7%C3%BCn%20ilk%20ad%C4%B1m%C4%B1yd%C4%B1>. (Erişim tarihi: 11.11.2021)

⁹²<https://www.uikpanorama.com/blog/2020/04/29/onuncu-yilinda-turkiyedeki-suriyeliler/> (Erişim tarihi: 19.12.2021)

çocukları olması dolayısıyla uygun görmeyerek buralarda yaşamak istememektedirler. Eğitim almış Suriyeliler, Türkiye'den ayrılarak Batı Avrupa, ABD ve Kanada gibi ülkelere yerleşmek istemektedirler. Raporda Türkiye'ye sığınan Suriyelilerin geri dönme konusunda karamsar oldukları ifade edilmiştir. Bu durumda gün geçtikçe Türkiye'de kalma istekleri artmaktadır⁹³.

Raporda, Türkiye'de yaşayanların %70'i Suriyeli sığınmacıların insani nedenlerle Türkiye'ye kabulünün bir zorunluluk olduğunu düşünmekte ve kabul edildikleri takdirde Türkiye'ye yarar sağlayacağını düşünenlerin sayısı ise %18'dir. Türkiye'deki yurttaşların %76'lık kısmı Suriyeli göçmenlerin ülke ekonomisine zarar verdiğini düşünmektedir. Yapılan çalışmada Suriyeli göçmenlerin çalışma yaşamına katılması noktasında da dikkat çeken veriler ortaya çıkmıştır. Suriyeli göçmenlerin yoğun olarak yaşadıkları Hatay, Adana, Mardin, Şanlıurfa, Kilis ve Gaziantep gibi illerde yaşayan vatandaşların %75'i Suriyeli göçmenlerin kendilerinin işlerini ellerinden aldıklarını düşünmektedir⁹⁴. Sığınmacılara çalışma izni verilmesini destekleyenlerin oranı %4 iken geçici olarak çalışma iznini bile kabul etmeyenlerin sayısı %54'tür.

Rapor, Suriyeli çocukların ve gençlerin eğitim durum ve sorunlarını da ele almıştır. Birleşmiş Millet Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK)'nin verilerine göre Türkiye'deki Suriyelilerin %53'ünden fazlası 18 yaş altı çocuk ve gençlerden oluşmaktadır. UNICEF ise Türkiye'de bulunan Suriyeli çocukların %73'ünün okula gidemediğini belirtmiştir⁹⁵. CHP, bu noktada Suriyeli göçmenlerin birçoğunun Türkiye'de kalıcı olduğunun göz önünde bulundurularak okula gitmeyen çocukların toplumla bütünleşmede ve varlık kurmada çok büyük zorluklar yaşayacağına dikkat çekmiştir. CHP, eğitim görmeyen Suriyeli çocukların şimdiden çocuk emeği sömürsünün nesnesi durumuna geldiğini belirtmiştir. Eğitimsiz ve mesleksiz Suriyeliler ise niteliksiz işgücü yaratacağını belirten rapor aynı zamanda bu kişilerden dolayı Türkiye'de suç oranının artacağını ifade etmiştir. Bu tespitleri yapan CHP, Türkiye'nin dış politikasında köklü değişiklikler yapması gerektiğini kamuoyuyla paylaşmıştır. Raporda Türkiye'de bulunan Suriyeli çocuklara Türk

⁹³<https://content.chp.org.tr/file/65204.pdf> s:1 (Erişim tarihi: 10.03.2021)

⁹⁴<https://content.chp.org.tr/file/65204.pdf>, s.3 (Erişim tarihi: 10.03.2021)

⁹⁵<https://content.chp.org.tr/file/65204.pdf>, s.4 (Erişim tarihi: 10.03.2021)

yaşıtları gibi eğitim olanağının sağlanması gerektiği vurgulanmış, ayrıca mesleki bir nitelik kazanarak toplumla bütünleşmeleri için gerekli yolların izlenmesi gerektiği açıklanmıştır⁹⁶.

CHP, Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırma Merkezi'nin çalışmasının sonuçlarından yola çıkarak Türk vatandaşlarının Suriyeli göçmenlerle ilgili kendi ekonomilerine yük olduğu, kalıcı vatandaşlık ve çalışma izni verilmemesi gerektiği, toplumsal huzur açısından savaş bittikten sonra ülkelere geri gönderilmeleri gerektiği ve Suriyeli göçmenlerin toplum açısından güvenlik, huzur gibi konularda tehdit olarak aldığını açıklamıştır.

Hazırlanan rapor sonuç kısmında CHP, hükümete Suriyeli göçmenlerle ilgili önerilerde bulunmuştur. Bu öneriler incelendiğinde CHP, Suriyeli göçmenlere belirli işlerde geçici çalışma izni verilebileceğini belirtirken böylece toplumsal bütünleşmenin kolaylaşacağını düşünmektedir. Suriyeli sığınmacıların suç oranının düşürülmesi için ise denetimin artırılması ve yasalara uymalarının sağlanması gerektiği ifade edilmiştir. Kamplardaki yaşam koşullarının iyileştirilerek denetimin artırılması gerektiği vurgulanmıştır. CHP, okul yaşındaki Suriyeli çocukların okula giderek düzenli eğitim almalarının sağlanmasının önemine vurgu yaparken bu noktada toplumsal kuruluşların belirli görevleri yerine getirmesi gerektiğini belirtmiştir. Kadınların kamp düzenini sağlamayabileceğini, erkeklerin bir kısmının kamp dışında geçici işlerde çalışabileceği, ayrıca kamplarda düzeni sağlamak adına Suriyeli sığınmacılardan oluşan kadın/erkek kolluk kuvvetlerinin Türk polisi tarafından eğitilebileceği ve güvenliği sağlamak amacıyla görevlendirilebileceği ortaya konmuştur⁹⁷.

CHP, hazırlamış olduğu bu raporla 2016 yılı itibarıyla Türkiye'de bulunan Suriyeli sığınmacıların sorunlarını tespit etmiş ve Türkiye'nin ana muhalefet partisi olması nedeniyle merkezi hükümete Suriyeli sığınmacılarla ilgili ne yapılması veya yapılmaması gerektiği noktasında kendi görüşü doğrultusunda önerilerle bulunmuştur. Ayrıca uluslararası toplumun Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların ne durumda olduğunu ve hangi şartlarda nasıl problemlerle hayatlarını devam

⁹⁶<https://content.chp.org.tr/file/65204.pdf>, s.5 (Erişim tarihi: 10.03.2021)

⁹⁷<https://content.chp.org.tr/file/65204.pdf>, s.8 (Erişim tarihi: 10.03.2021)

ettirdiklerini görebilmesi adına ve Türk toplumunun Suriyeli sığınmacılarına nasıl baktığı konusunda bilgi sahibi olması açısından önemli bir rapor olmuştur.

2.5. Türkiye'nin Göçmen Politikasının CHP Tarafından Değerlendirilmesi : "Sarayın Yanlış Göçmen Politikasının Faturasını Vatandaş Ödüyor" Raporu

Türkiye, Suriye'deki iç savaş ortamının devam etmesi ve yaşam koşullarının gittikçe daha da zorlaşması üzerine Suriye'den göç almaya devam etmiştir. 2019 yılına gelindiğinde Türkiye'de yaklaşık olarak 4 milyon Suriyeli göçmen bulunmaktadır. Türkiye'nin ana muhalefet partisi olan CHP, Suriyeli göçmenlerin Türkiye'ye getirdiği ekonomik, sosyal ve toplumsal yükü analiz eden ve aynı zamanda Türkiye'de yaşamlarını devam ettiren Suriyeli göçmenlerin yaşadığı zorlukları ele alan yeni bir rapor yayınlamıştır.

Suriye'de Arap Baharı ile gelmesi beklenen demokratik, özgür ve refah yapı bir türlü tahsis edilememiş olması bir yana 2011 yılı itibarıyla bir iç savaş ortamı oluşmuştur. CHP, yayınlamış olduğu "Sarayın Yanlış Politikasının Faturasını Vatandaş Ödüyor" adlı raporunda Suriye'deki durumdan mevcut Ak Parti hükümetini sorumlu tutmuştur. Cumhuriyet tarihi boyunca barışçıl, tutarlı ve ulusal çıkarları gözeterek dış politikasının terk edildiğini savunan CHP, mevcut iktidarının dış politikasını hamasi ve maceracı olarak değerlendirmiştir⁹⁸. Bunun sonucunda ise Türkiye'nin Cumhuriyet tarihi boyunca daha önce hiç rastlamadığı bir göz dalgasıyla karşı karşıya kaldığı ifade edilmiştir. CHP, raporda Ak Parti'nin dış politikasını "basiretsiz" ve "ilkesiz" olarak değerlendirmiş, Türkiye'de zor koşullarda yaşamak zorunda kalan milyonlarca Suriyeli göçmenin sebebi ise Ak Parti'nin dış politikası olarak gösterilmiştir. Bu politikasının Türkiye'yi bir sığınmacı kampına dönüştürdüğü iddia edilmiş, Orta Doğu bir bataklık tarif edilerek bu bataklığa çekilmenin nedeninin maceracı dış politika olduğu dile getirilmiştir.

Türkiye'de bulunan Suriyelilerin toplam sayısı Türkiye nüfusunun neredeyse %5'tir. CHP, sayısı 4 milyonu bulan Suriyeli göçmenlerin Türk insanı üzerinde ciddi bir yük oluşturduğunu ifade etmektedir. Türk vatandaşlarının sosyo-ekonomik

⁹⁸<https://chp.azureedge.net/a10fe87d039c4459938a878c4a33aa9a.pdf>s.1 (Erişim tarihi: 13.03.2021)

sorunlarının günden güne arttığını belirten CHP, eğitim ve sağlıkta kalitenin her geçen gün aşağıya indiğini belirtmektedir. Türkiye Mart 2019 itibariyle Suriyeli göçmenler için 35 milyar \$ yani 190 milyar TL dolaylarında bir harcama yapmıştır. Yani her Suriyeli göçmen için yaklaşık olarak yıllık 2.500 \$ harcanmıştır. CHP, Suriyeli göçmenler için harcanan bu miktarların Türk vatandaşlarının yaşam kalitelerinden çaldığını, hayatlarını daha da zorlaştırdığını söylemektedir.

CHP, hazırlamış olduğu bu raporda Türkiye'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk ile yaratılan değerlerin, benimsenen ilkelerin, inşa edilen kurumların yok edildiğini belirterek, çağdaş ve modern bir ülke olarak Orta Doğu ve Asya coğrafyasında model olarak kabul edilen Türkiye'nin Ak Parti'nin dış politikası yüzünden model ülke olmaktan çıkarak mağdur bir ülke haline geldiğini ifade etmektedir⁹⁹. Türkiye'nin Orta Doğu coğrafyasındaki güvenilir ve arabulucu ülke konumunun böylece bittiği, komşu ülkeler tarafından da tehditkâr ve yayılmacı bir ülke olarak görülmeye başladığı ifade edilmiştir.

CHP, Ak Parti'nin dış politikasını öngörüsüz olmakla suçlamaktadır. Bölgede yaşanan gelişmelerde alınan tavır, uygulanan strateji Türkiye'ye böylesine bir göç dalgasının yaşanmasının çok olası olacağını göstermektedir. Plansız bir şekilde gitmesi neticesiyle karşı karşıya kalınan göç dalgası karşısında çok önemli bir güvenlik sorunu olduğu açıklanmıştır. Bölgenin istikrarsızlaşmasıyla, Türkiye DAESH terör örgütünün Reyhanlı, Suruç, Ankara Garı ve Atatürk Havalimanı başta olmak üzere 12 bombalı saldırısına maruz kalmış, bu saldırılar sonucunda 341 Türk vatandaşı hayatını kaybetmiş 1330 kişi de yaralanmıştır. Türkiye sınırının Suriye sınırı tarafından Hatay, Kilis ve Şanlıurfa gibi illerde PYD/PKK terör örgütü tarafından saldırılar gerçekleştirilmiş ve bu saldırılarda 47 Türk vatandaşı hayatını kaybetmiştir. Ayrıca Suriye'de başlayan kriz sonucunda sınırdan sızan yabancı terör örgütlerinin gerçekleştirmiş olduğu saldırılara da maruz kalan Türkiye 515 vatandaşını kaybetmiştir. CHP'ye göre Tüm bu yaşananların sorumlusu uygulanmakta olan dış politika stratejisidir.

Türkiye'de bulunan 4 milyon Suriyelinin önemli bir kısmı sınır illerde yaşamlarını devam ettirirken, bir kısmı da İstanbul başta olmak üzere büyük illerde

⁹⁹<https://chp.azureedge.net/a10fe87d039c4459938a878c4a33aa9a.pdf>, s:2 (Erişim tarihi: 13.03.2021)

yaşamlarını devam ettirmektedir. CHP, Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin ise Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı verilerek kritik seçim bölgelerine taşındığını iddia etmektedir. Türk vatandaşlarının uygulanan bu politikalar neticesinde mutsuz ve şikayetçi olduğunu dile getiren CHP, bu şikayetlerin azalması ve yatışması için Suriyeli göçmenler kastedilerek Ensar ve Muhacir kavramlarının kullanıldığını belirterek, bu yaklaşımın bir din sömürüsü olduğuna vurgu yapmıştır¹⁰⁰.

Türkiye, Suriyeli göçmenlerin yaşamlarını devam ettirebilmeleri için 10 ilde toplam 25 barınma merkezi kurmuştur. Fakat bu barınma merkezleri bir süre sonra tasarruf gerekçesiyle kapatılmıştır. Bu merkezlerde yaşayan göçmenler ise merkezlerin kapatılmasıyla birlikte bulundukları şehirlerde yaşamlarını kendi imkânlarıyla devam ettirmeye başlamışlardır. 2019 yılı itibariyle 8 ilde bulunan 13 barınma merkezinde toplam 142 bin Suriyeli kalmaktadır. Fakat bu rakam Türkiye'de bulunan Suriyelilerin sadece %4'dür. %96'lık kesim kampların dışında hayatlarını devam ettirmektedirler. Kampların daha fazla açılması gerekirken mevcutların kapatılması ise Suriyeli göçmenlerin Türkiye içinde yerel halkla daha çok temas etmesi anlamına gelmektedir. CHP, Türk vatandaşlarının yaşadıkları ekonomik, toplumsal ve sosyal problemlerin sorumlusu olarak Suriyeli göçmenleri görmesinin ve bu sayının giderek artmasının sonucu olarak çeşitli tepkiler verebileceğini belirtirken, iki ülke vatandaşları için zor olan koşullarının böylece daha da zorlaşabileceğini ifade etmiştir.

CHP, Türkiye'nin ekonomik yapısının bu denli bir Suriyeli göçmenin temel ihtiyacını karşılamada problemler yaşadığını açıklamıştır. Suriyeli göçmenlerin temel ihtiyaçları karşılanırken maddi kaynakların kıtlığı dolayısıyla Türk vatandaşlarının kamu hizmetlerine erişmede problemler yaşadığını dile getirmiştir. Suriyeli göçmenlerin Geçici Koruma Statüsü ile yoğun olarak yaşadığı illerde Türk vatandaşları başta konut olmak üzere geçim, iş gücü piyasası, sağlık, eğitim, güvenlik, medeni hukuk, alt yapı hizmetleri gibi alanlarda giderek daha fazla sorunla karşı karşıya kaldığı belirtilmiştir¹⁰¹.

¹⁰⁰<https://chp.azureedge.net/a10fe87d039c4459938a878c4a33aa9a.pdf>, s.3 (Erişim tarihi: 13.03.2021)

¹⁰¹<https://chp.azureedge.net/a10fe87d039c4459938a878c4a33aa9a.pdf>, s.4 (Erişim tarihi: 13.03.2021)

Raporda Ak Parti'nin Suriye göçmenleriyle ilgili politikası günü kurtarmak olarak değerlendirilmiş, sorunların çözümü için herhangi bir kurumsal kapasitenin yaratılmadığı, insan kaynağının yetiştirilmediği ve plansızlık nedeniyle zaten kıt olan kaynakların kötü kullanılması mevcut sorunlu yapının daha da sorunlu hale geldiği savunulmuştur. CHP, Suriyeli göçmenlerin ülkelerine geri dönmeleri için Türkiye tarafından herhangi bir hukuki ve diplomatik girişimin yapılmadığını dile getirmiş, aynı zamanda Suriyeli göçmenlerin Türkiye'de hayatlarının devam etmesi adına da yaşam koşullarının iyileştirilmediğini belirtmektedir.

Suriyeli göçmenler için kullanılan kamu kaynaklarının denetiminin ve harcamaların nereye yapıldığının bilinmediğini savunan CHP, Ak Parti yönetimini şeffaf olmamakla suçlamaktadır. Türk vatandaşlarının verdiği vergilerin nereye, nasıl ve hangi sebeple harcandığı konusunun belirsiz olduğu ifade edilmiştir. Sayıştay raporlarında ise usulsüzlük ve kayıtsızlıklar yapıldığını belirten veriler olduğu belirtilmektedir. Türkiye, Suriyeli göçmenler için kullanılmak üzere uluslararası kuruluşlardan maddi destek almaktadır. CHP, bu paraların da usulsüz bir şekilde başka yerlere harcandığını hatta bundan dolayı 2016 yılında ABD Uluslararası Yardım Ajansı(USAID), yolsuzluk yapıldığı iddiaları üzerine Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılara yaptığı tüm yardımları askıya aldığını açıklamıştır. Avrupa Birliği ise 2018'de açıkladığı raporda Türkiye'ye Suriyeliler için tahsis edilen 1,1 milyar Euro'nun nereye harcandığının belli olmadığını belirtmiştir¹⁰². CHP, kaynakların bu denli belirsiz hatta zaman zaman şaibeli kullanılması sonucunda Geçici Korum Statüsü'ndeki Suriyeli göçmenlerin eğitim, sağlık ve sosyal sorunlarının çözülemediğini ayrıca bu sebeple Suriyeli göçmenlerin Türk ekonomisine ağır bir yük oluşturduğu ifade edilmiştir.

Türkiye'deki Suriyeli göçmen sayısı her geçen yıl katlanarak artmaktadır. Suriyeli göçmenler yasal izinleri bulunmamasına rağmen çalışma hayatına dâhil olmuşlardır. CHP'de bu noktada Türk vatandaşlarının büyük bir istihdam problemi yaşadığına dikkat çekmektedir. 2019 yılı itibarıyla Türkiye'de bulunan Suriyeli göçmenlerin 2 milyon 184 bini çalışma yaşı olarak kabul edilen 15-65 yaş aralığındadır. Çalışmasına izin verilen Suriyeli sayısı ise 27 bin 930'dur. Fakat bu

¹⁰²<https://chp.azureedge.net/a10fe87d039c4459938a878c4a33aa9a.pdf>, s.4 Erişim tarihi: 13.03.2021)

rakamlar sadece kâğıt üzerinde kalmakta çok sayıda Suriyeli göçmen kayıt dışı olarak çalışma hayatına katılmaktadır. Bu durumda Türkiye'de kayıt dışı çalışan sayısını oldukça arttırmaktadır.

Çalışma hayatına katılan Suriyeliler çok düşük ücretler karşılığında çalışmaktadırlar. Sosyal güvence ve pek çok haktan da yararlanamamaktadırlar. Bu durum Türkiye'deki birçok insanın iş hayatına katılmasına engel olmaktadır. İş hayatında çalışmakta olanlar vatandaşlar ise düşük ücretlerle çalışmaları istenmesi üzerine işlerini bırakmak zorunda kalmışlardır. Çünkü sığınmacılar her koşulda çalışmaya hazır ve rezerv iş gücü olarak görülmektedir. Rezerv iş gücü olarak görülmeleri ise işverenin elini rahatlatırken, Türk vatandaşlarının sosyal güvencesiz ve düşük ücretle çalıştırılmak istenmesine yol açmıştır.

Kayıt dışı işçilik Suriyeli girişimcilerin kayıt dışı işletmeler açmasını da beraberinde getirmiştir. Bu durumda Türkiye'nin işgücü piyasasını olumsuz şekilde etkilemektedir. Açılan işletmeler ruhsat almayarak, vergi vermeyerek ve çalışanların sigorta primlerini yatırmayarak faaliyetlerini sürdürmektedirler. Ortaya çıkan durum haksız bir rekabete neden olmaktadır. CHP, kayıt dışı çalışılmasına Ak Parti yönetiminin göz yumulduğunu belirterek esnafın mağdur edildiğini belirtmiştir.

CHP, Türkiye'deki mevcut sağlık sisteminin yapısını beğenmeyen bir anlayışa sahiptir. Türkiye'nin sağlık sistemine 4 milyon Suriyeli mültecinin de entegre olmasıyla birlikte kötü olan sağlık sisteminin işlemez hale geldiği belirtilmiştir. Özellikle sınır illerinde bulunan sağlık personeli sayısının azlığının ve sağlık altyapısı yetersizliğinin birçok sağlık hizmetinin aksamasına yol açtığı ifade edilmiştir. CHP, Suriyeli göçmenlerin Türkiye'ye gelmesi sonucunda salgın hastalıkla mücadele noktasında da problemler yaşandığını açıklamıştır. Türkiye'de 2000 yılı itibariyle birçok salgın hastalık kontrol altına alınmıştır. Fakat yaşanan göç sebebiyle çeşitli salgın hastalığın tekrar baş gösterdiği görülmektedir. Suriyeli göçmenlerin savaş sebebiyle yapması gereken aşılarını yaptıramadığını belirten CHP, suçiçeği, difteri, kabakulak, tetanos ve boğmaca gibi salgın hastalıkların Türkiye'de yeniden ortaya çıktığı ifade edilmiştir¹⁰³. Ayrıca Türkiye'de zor bir şekilde kontrol altına alınan tifo, şark çıbanı, tüberküloz ve Hepatit A gibi salgın hastalıkların

¹⁰³<https://chp.azureedge.net/a10fe87d039c4459938a878c4a33aa9a.pdf>, s.5 (Erişim tarihi: 13.03.2021)

Suriyeli göçmenler ile tekrar Türkiye'ye taşındığını dile getirilmiş, bu durum hem Suriyeli göçmenlerin hem de Türk vatandaşlarının sağlığını ciddi bir şekilde tehlikeye soktuğu belirtilmiştir.

Raporda ele alınan başka bir konu ise eğitimidir. Türkiye'de bulunan Suriyelilerin ne zaman ülkelerine döneceği belli olmadığı için eğitim kritik bir sorun haline gelmiştir. Türkiye'de eğitim çağına gelen yaklaşık 1 milyon 170 bin Suriyeli çocuk ve genç bulunmaktadır. Yabancı Bilgi Sistemi kayıtlarına göre Aralık 2018 itibariyle yaklaşık 645 bin Suriyeli çocuk Türkiye'de eğitim görmektedir. Başka bir ifadeyle ise Türkiye'deki yaklaşık 525 bin Suriyeli çocuk okula gitmemektedir. Yani yarım milyon Suriyeli çocuk okuma yazma bilmemekte ve Türkçe öğrenmemektedir. CHP, Suriyeli göçmenlerin eğitime dâhil olduğu yerlerde ise Türkiye Cumhuriyeti yurttaşı olan çocuklara verilen eğitimin niteliğinde düşüşler yaşandığını ifade etmiştir. Suriyeli göçmenlerin sayısının artması üzerine 2014 yılından itibaren Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından Geçici Eğitim Merkezleri (GEM)'ler kurulmuştur. Bu okullar, ikili eğitim vererek sabah yerli öğrencilere öğleden sonra ise yabancı öğrencilere hizmet vermiştir. CHP bu durumun eğitimin kalitesini düşürdüğünü iddia etmektedir.

MEB, 2016 yılı itibariyle GEM'leri kapatmaya başlamış, istisnai durumlar dışında öğrenci kabulü gerçekleştirilmemiştir. Bunun üzerine Suriyeli ve Türk çocuklar birlikte eğitim görmeye başlamışlardır. Fakat birlikte eğitim almaya başlayan Suriyeli çocuklar farklı bir müfredata, farklı bir dile ve yeni eğitim ortamına alışmada sorunlar yaşamaktadırlar. Aynı sorun eğitim veren öğretmenler içinde geçerlidir. Aynı sınıf içerisinde iki farklı gruba eğitim vermeye çalışan öğretmenler bölünerek nitelikli bir aktarım sağlayamamaktadırlar. Ayrıca birlikte eğitim ortamının oluşması sonucunda sınıf mevcutları yükselmiş ve eğitimin kalitesini düşürecek bir ortam oluşmuştur. CHP, birlikte eğitimin kaliteyi düşürmesi üzerine ise Türk ailelerin çocuklarını okullardan alarak başka şehirlere veya özel okullara almaya başladığını belirtmiştir. Böyle gelişmelerin yaşanması ise aileleri sosyo-ekonomik yük ve psiko-kültürel strese sokmaktadır¹⁰⁴. CHP, Suriyeli göçmenlerle Türk çocuklarının aynı anda eğitim gördüğü okullardaki öğretmenlerin "tükenmişlik

¹⁰⁴<https://chp.azureedge.net/a10fe87d039c4459938a878c4a33aa9a.pdf>, s.6 (Erişim tarihi: 13.03.2021)

sendromu" yaşadığını ifade etmiştir. Öğretmenler verdikleri eğitimin verimli ve yararlı olmadığını düşünmektedir. Bu ruh hali ise öğrencilere yansımaları sonucunda kalite iyice düşmektedir. Ayrıca öğretmenler birlikte eğitim sonrası okullardaki şiddetin önüne geçemediklerini dile getirmektedirler.

Suriye göçmenlerin Türkiye'ye göç etmelerinin getirdiği başka bir sorun ise konut sorunudur. Türkiye'nin sınır illeri olan Hatay, Gaziantep ve Kilis başta olmak üzere Suriyeli göçmenlerin fazla yaşadığı bölgelerde fiyatlar çok fazla artmış durumdadır. Ev fiyatlarının yükselmesi ise maddi durumu kötü olan yerli halkın ev bulamamasına ve bu nedenle yaşam koşullarının zorlaşmasına neden olmuştur. Ayrıca artan talep üzerine ev sahipleri mevcut kiracılarını çıkartıp yerlerine Suriyeli göçmenleri daha yüksek fiyatlarla kiracı olarak almaktadırlar. Bu durum ise iki ülke vatandaşları arasında gerginliğe de yol açmaktadır.

CHP, artan nüfus nedeniyle kent yönetimlerinin de zor şartlar altında hizmet vermeye başladığını ifade etmiştir. Belediye bütçeleri belirlenirken kayıtlı nüfus göze alınırken Suriyeli göçmenler bu hesaplamanın içine dâhil edilmemektedirler. Verilen bütçeler nüfustan oranından az olmasından kaynaklı hizmetler tam anlamıyla sağlanamamaktadır. Raporda Suriyeli göçmenlerin yoğun olduğu kentlerde Park, bahçe ve meydan kullanımı, çöp hizmetleri, su tüketimi ve toplu taşıma taleplerine tam anlamıyla karşılık verilemediği dile getirilmiştir.

Hazırlanan raporda önemli bir iddia ise Ak Parti yönetimi tarafından Suriyeli göçmenlerden ithal seçmen yaratılarak seçim sonuçlarına etki edildiğidir. 2019 yılı itibarıyla İçişleri Bakanı tarafından yapılan açıklamaya göre 76 bin 443 Suriyeli Türk vatandaşlığına alınmıştır. CHP, 31 Mart 2019 seçimlerinde ise 53 bin Suriyelinin oy kullanacağını ifade etmiştir. Bu seçmenler seçimlerin sonucuna direkt olarak etki edebileceklerdir. CHP, bu şekilde ithal seçmenle milli iradenin gasp edileceğini düşünmektedir¹⁰⁵.

CHP, iki ülke medeni hukukun farklı özellikler içermesinin de toplum yapısını bozduğunu belirtmiştir. Suriyeli göçmenlerin erken yaşta evlilik yapmaları ve çok eşli aile yapılarının olması Türk aile yapısını da bozduğu ileri sürülmüştür.

¹⁰⁵<https://chp.azureedge.net/a10fe87d039c4459938a878c4a33aa9a.pdf>, s.7 (Erişim tarihi: 13.03.2021)

Türkiye'de bulunun 15-18 yaş arası Suriyeli kadından 15'i evlidir. Çocuk yaşıta yani 13-14 yaşlarında gebelikler ve çok eşlilikler görülmektedir. Türkiye'ye sığınan Suriyelilerin çok eşli gelmeleri kadınların mağdur olmaması için kabul edilmiştir. 13 yaşındaki bir kız çocuğu ile evlenen kişi kanunlara göre cinsel istismar suçu işlemesine rağmen Türkiye Cumhuriyeti kanunlarını bilmediği gerekçesiyle mahkemece beraat ettirilmiştir¹⁰⁶. Çocuk yaşıta evlilik ve çok eşlilik Suriyeliler tarafından meşru görülse de Türk vatandaşları arasında sakıncalı görülmektedir. Bu olayların Türkiye sınırlarında yaşanması ise Türk aile yapısının bozulmasına neden olduğu savunulmuştur.

Suriyelilerin yoğun olarak yaşadıkları bölgelerde oranın sosyal dokusu değişmekte, kültürel yapısı dönüşmekte, etnik ve kültürel nedenlerden dolayı çatışmalar yaşanmaktadır. Türkiye'nin göç alan bölgelerinde bazılarında Suriyeli göçmen nüfusu %30 hatta %50'lere ulaştığı görülmektedir. Bu durum gettolaşmaya neden olmaktadır. Suriyeli caddeleri, Suriyeli mahalleri ve Suriyeli iş merkezlerinin olduğu görülmektedir. Bu durum sadece Türkiye'nin yoğun nüfus alan bölgelerinde görülmemekte olup İstanbul ve Ankara gibi metropol kentlerde Suriyeli göçmenlerin yoğun yaşadığı bölgelerde de görülmektedir. CHP, bu bölgelerde yaşayan Türk vatandaşların %75'inin Suriyelilere karşı olumsuz görüşe sahip olduğunu belirtmiştir. Hatta Ak Parti seçmenlerinin %50'sinin de Suriyelilere karşı olumsuz görüşler beslediğini ifade etmiştir¹⁰⁷. Bu bölgelerde esnafın neredeyse tamamının Suriyeli olduğu, tabela ve iletişim dilini Arapçaya dönüştüğü dile getirilmektedir. Yaşanan gettolaşma ise Türk vatandaşlarının güvenlik endişelerini arttırmakta, işsiz kalma korkularını tetiklemektedir. Ayrıca bu bölgelerde kültürel çatışma yüzünden toplumsal gerginlikler de yaşanmaktadır.

Rapor, Suriyeli göçmenler ile Türk vatandaşları arasında yaşanan gerginliklerden dolayı yaşanan gerilimler toplumda var olan tedirginlik ve ön yargının giderek arttığını belirtmektedir. Suriyelilerin faili olduğu gasp, uyuşturucu satışı, dolandırıcılık, şantaj şebekesi kurma gibi adli olaylar Suriyelilere bakışı kötü yönde etkileyen faktörlerdendir. Göçün yaşandığı ilk yıllarda bu adli olaylar Suriyeli

¹⁰⁶<https://chp.azureedge.net/a10fe87d039c4459938a878c4a33aa9a.pdf>, s.7 (Erişim tarihi: 13.03.2021)

¹⁰⁷<https://chp.azureedge.net/a10fe87d039c4459938a878c4a33aa9a.pdf>, s.8 (Erişim tarihi: 13.03.2021)

göçmenler arasında yaşanmaktayken bugün yerel halk ile Suriyeliler arasında bu tarz gerginlikler yaşanmaktadır.

Bu sorunlar temelinde CHP, Türkiye'de giderek sığınmacı krizinin çözülmesinin yeni bir anlayış ve yönetimle mümkün olabileceğini belirtmiştir. CHP, hazırlamış olduğu raporun sonuç kısmında iktidara geldiği takdirde Suriye iç savaşı ve Türkiye'de bulunan Suriyeli göçmenler için nasıl bir politika izleyeceğini detaylıca açıklamıştır.

CHP, iktidarının ilk yılı içerisinde Irak, İran, Suriye ve diğer bölge ülkeleri ile birlikte Orta Doğu Barış ve İşbirliği Teşkilatı'nı (OBİT) kurarak Suriye sorununu, barışı sağlayarak ve Suriye'nin toprak bütünlüğünü koruyarak çözeceğini belirtmiştir. İzlenecek bu yol ile Suriyeli mülteci krizinin de hızlı bir şekilde çözüleceği düşünülmektedir. OBİT'in kurulmasıyla birlikte bölgedeki tüm etnik ve dini unsurların yeniden dostluk ortamı içerisinde yaşamlarına devam etmesi hedeflenmektedir. Suriye'nin ise yabancı güçlerin vekâlet savaşlarını yürüttüğü ve uluslararası çıkarlarını bölüşüldüğü bir alan olmaktan çıkartılıp bir barış havzasına dönüşeceğine inanılmaktadır. CHP, Suriye'nin dağılan ekonomik ve toplum yapısı Türkiye öncülüğünde yeniden inşa edileceğini ifade etmiştir. Türkiye'de Geçici Koruma Statüsünde bulunan Suriyeli göçmenlerin de OBİT'in maddi olanakları ile ülkelerine güvenli bir şekilde dönmesinin sağlanacağı belirtilmiştir¹⁰⁸.

Türkiye'nin Suriye politikasını yıkıcı, hamasi ve maceracı olarak tanımlayan CHP, tutarlı bir dış politika uygulayacağını belirterek kendi yönetiminde hayata geçireceği 7 somut adımı açıklamıştır. İlk adımda Türkiye olarak Suriye'nin toprak bütünlüğünün ve egemenliğine duyulan saygı açıkça belirtilerek Suriye yönetimi ile en yakın zamanda temas kurulacağı açıklanmıştır. İkinci adımda bir BM kararı olmadan güvenli bölgenin oluşturulmasında taraf olunmayacağı ifade edilmiştir. Üçüncü adımda ise Suriye'nin toprakları üzerinde güvenliğin sağlanmasının Suriye yönetiminin sorumluluğuna bırakılacağı belirtilerek, Türkiye'nin Suriye'den güvenli bir çıkış stratejisi izleyeceği açıklanmıştır. Dördüncü adımda Suriye'de yeni anayasa yapımı sürecine katkı sağlanacağı dile getirilmiştir. Beşinci adımda Astana ve Soçi süreçleri doğrultusunda Türkiye'nin üstlenmiş olduğu görevin en kısa sürede

¹⁰⁸<https://chp.azureedge.net/a10fe87d039c4459938a878c4a33aa9a.pdf>, s.9 (Erişim tarihi: 13.03.2021)

gerçekleştirilmesi için Suriye, Rusya ve İran yönetimleriyle iş birliği içinde çalışmalar yapılacağı hedeflenmiştir. Altıncı adımda Suriye ile varılan 1998 Adana Mutabakatı ile imzalanan 2010 Terör ve Terör Örgütlerine Karşı Ortak İş Birliği Anlaşması'nın işletileceği belirtilmiştir. Atılacak yedinci somut adımda ise Suriye başta olmak üzere bölgede yeni gerilimlerin yaratılması girişimlerinde taraf olunmayacağı dile getirilmiştir¹⁰⁹.

CHP, uygulanan açık kapı politikasının kayıt dışılık ve güvenlik açığına neden olduğunu ifade ederek Türkiye'deki vatandaşların ve Suriyeli göçmenlerin güvenliğinin sağlanması adına sınır güvenliğinin tavizsiz olarak sağlanacağını açıklamıştır. Türkiye'ye gelen başta Suriyeli göçmenler olmak üzere bütün göçmenlerin uluslararası yükümlülüklerle uygun şekilde kontrol ve kayıt altına alınacağını belirtmiştir.

Türkiye'de bulunan Suriyeli göçmenlerin yaşam koşullarının kötü olduğunu dile getiren ve bu kötü koşullarının toplumdan gizlendiğini belirten CHP, izlenecek politika ile yaşanan krizin tüm boyutlarının şeffaf bir şekilde kamuoyuyla paylaşılacağını hedeflemektedir. Suriyeli göçmenlerin uygun koşullar yaratılarak ülkelerine geri dönüşünün sağlanması için bir veri tabanı oluşturulacağını ifade etmiştir. Türkiye'de bulunan tüm sığınmacıların yaşadıkları yer, yaşam koşulları, eğitim durumları, çalışma durumları, geldikleri bölgelere dair bilgiler, sağlık bilgileri gibi olmazsa olmaz verilerin hızlıca toplanacağını belirten CHP, bu bilgiler neticesinde ayırım gözetmeksizin tüm sığınmacıların Türkiye Cumhuriyeti yasalarına uygun şekilde sığınmacı ve mülteci statüsünden yararlandırılacağı bir politika izleneceğini ifade etmiştir.

CHP, Suriyeli göçmenler için harcanan bütün maddi kaynağın ve uluslararası kuruluşlardan Suriyeli göçmenler adına harcanması için alınan bütün fonların tamamının hem göçmenlerin hem de Türkiye vatandaşlarının iyiliği ve refahı için harcanacağını garanti etmektedir. Yapılacak her harcamanın hesabının ise vatandaşlara verileceği net bir şekilde ifade edilmiştir. Böylelikle Türkiye Cumhuriyeti devletinin göçmenler için yaptığı harcamalar hem ülke vatandaşları hem Suriyeli göçmenler hem de uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından bilinecektir.

¹⁰⁹<https://chp.azureedge.net/a10fe87d039c4459938a878c4a33aa9a.pdf>, s.10 (Erişim tarihi:13.03.2021)

Raporun ilerleyen kısmında Türkiye'nin tek başına kaldıramayacağı bir göçmen kriziyle karşı karşıya kaldığı belirtmiştir. Bu noktada Suriyeli göçmenlerin diğer gelişmiş ülkelere karşı koz ve şantaj aracı olarak kullanılmadan durumlarının iyileştirilmesi için etkin ve samimi bir iş birliği yapılacağı hedeflendiği belirtilmiştir. Türkiye, Cenevre Sözleşmesi'ne mültecilere tanınan hakların kendi vatandaşlarına tanınan haklardan daha fazla olamayacağı kaidesiyle taraf olmuştur. CHP, mültecilere dahi tanınmayan hakların Türkiye'de Geçici Koruma Statüsü'nde bulunan Suriyeli göçmenlere tanınmasının ilkesel olarak doğru olmadığını savunmaktadır. Bu noktada Türk vatandaşlarının sahip olmadıkları haklarının Suriyeli göçmenlere tanınmasından dolayı rencide olmalarının engelleneceğini belirtip, Suriyeli göçmenlerin özel koşullardan doğan ihtiyaçlarının ise sosyal desteklerle karşılanacağını hedeflemektedir¹¹⁰.

Suriyeli sığınmacıların yoğun olarak yaşadığı bölgelerde yaşanan fahiş kiralara ise denetim getirileceği ifade edilmiştir. Ülke genelinde kira artışlarının dikkat alınacağını belirten CHP, yeni kiralamalar için ise kira artış sınırı getirileceğini ve bu yasal sınırlamalara uyulması için gerekli önemlerin alınacağını açıklamıştır. Mevcutta yaşanan atışın Türk vatandaşları üzerindeki etkisini azaltmak için ise başta düşük gelirli vatandaşlar olmak üzere ilgili bölgelerdeki vatandaşlar Aile Sigortası Programı kapsamında kira desteği verileceğini kamuoyuyla paylaşmaktadır.

CHP, Suriyeli göçmenlerin yoğun olarak yaşadıkları bölgelerde yerel yönetimlerin görevlerinin aksadığını belirtmektedir. Oluşan ekstra yük alt yapı hizmetlerinin gerçekleştirilememesine, adil ve eksiksiz hizmet vermenin önüne geçildiğini düşünmektedir. Böylelikle yerel yönetimlere ayrılan kaynaklara Suriyeli göçmenlerin nüfus yükü de hesaba katılarak ayrı bir katkı verileceğini taaddüt etmektedir. CHP, izleyeceği bu politikayla da yaşanan aksaklıkların önüne geçmeyi hedeflemektedir¹¹¹.

Türkiye'deki eğitim ve sağlık sisteminin mevcut halini zaten problemli gören CHP, Suriyeli göçmenlerin de Türkiye'ye gelmesiyle birlikte eğitim ve sağlığını

¹¹⁰<https://chp.azureedge.net/a10fe87d039c4459938a878c4a33aa9a.pdf>, s.11 (Erişim tarihi:13.03.2021)

¹¹¹<https://chp.azureedge.net/a10fe87d039c4459938a878c4a33aa9a.pdf>, s.11 (Erişim tarihi:13.03.2021)

niteliğinin düştüğünü ifade etmektedir. Suriyeli göçmenlerin eğitim sistemine yanlış entegre edilmesi sonucu Türkiye'de eğitim gören çocuklar eğitimin niteliğinin düşmesi sonucu problemler yaşamaktadır. Türkiye'de Geçici Koruma Statüsü'nde bulunan Suriyeliler için ihtiyaç duyulan alt yapının sağlanması adına uluslararası kuruluşlardan alınacak desteklerle birlikte ikili eğitim uygulamasına son verileceği belirtilmiştir. Suriyeli çocukların eğitim sistemine dahil olmaları sonucu sınıf mevcutlarının artmasının ve öğretmen başına düşen öğrenci sayısının artmasının öğretmen istihdamının artırılarak önüne geçileceği ifade edilmiştir. Aynı zamanda sağlık alanında acil servislerde, yoğun bakım ünitelerinde, doğum kliniklerinde ve çocuk bakım birimlerinde yaşanan hizmet aksaklıklarının ve yığılmaların önüne geçileceği belirtilmiştir. Bu aksaklıklar nedeniyle ağır iş yükü dolayısıyla sağlık çalışanlarının tükenmişlik sendromu yaşamamaları için gerekli adımların atılacağı ifade edilmiştir¹¹².

CHP, Suriyeli göçmenlerin iş gücü piyasasına kayıt dışı şekilde dahil olmasıyla birlikte işlerini ve iş yerlerini kaybeden yurttaşlara da destek sağlanacağını açıklamıştır. Türkiye'de yaşanan en büyük problemlerin başında gelen işsizliğin bir nedeni olan kayıt dışı istihdamın önüne çok sert bir şekilde alınacak tedbirlerle geçileceği düşünülmektedir. İşsizlikten kaynaklanan mağduriyetinin azaltılmasına adına işsizlik sigortasından yararlanma koşullarının kolaylaştırılacağı, yararlanma süresinin uzatılacağı ve işsizlik ödeneğinin artırılacağı belirtilmiştir. Bu politikalara ek olarak da kamu öncülüğünde istihdam programları ve işverenlere dönük sigorta ve vergi teşviklerinin hızlıca hayata geçirileceği ifade edilmiştir. Suriye'de barış ortamının sağlanmasıyla birlikte Suriyeli göçmenlerin ülkelerine gönderilmesiyle de istihdamın artırılması hedeflenmektedir.

Suriyeli göçmenlerin yoğun olarak yaşadığı sınır illerinde ortaya çıkan haksız rekabetin de ortadan kaldırılması amaçlanmaktadır. CHP, Suriyeli göçmenlerin bir rezerv iş gücü olarak genel ücretler seviyesine yaptıkları olumsuz etkinin düzeltilmesi için asgari ücretin insanlık onuruna yakışır bir seviyeye çıkarılacağını dile getirmektedir. Bu doğrultuda da 2019 yılı için asgari ücret hedefini 2.200 TL

¹¹²<https://chp.azureedge.net/a10fe87d039c4459938a878c4a33aa9a.pdf>, s.11 (Erişim tarihi:13.03.2021)

olarak belirlemiştir. Bu hedefe ek olarak kayıt dışılığın önüne geçilmesi için işveren prim ve vergi desteğinin arttırılacağını taaddüt etmiştir.

CHP, hazırladığı bu raporla Türkiye'deki Suriyeli göçmenlerin fotoğrafını çekmiş ve iktidara geldiği takdirde mevcut sorunlara nasıl çözümler getireceğini kamuoyuyla paylaşmıştır. Hazırlanan bu raporun devamı niteliğinde Mart 2019 tarihinde "Ensar ve Muhacir Söylemi Suriyeli Sığınmacıya Derman Olmuyor" isimli yeni bir rapor yayınlanmıştır.

2.6. Ensar ve Muhacir Söylemi Suriyeli Sığınmacıya Derman Olmuyor

Rapor, Ak Parti'nin dış politikasına yaptığı eleştirileri yineleyerek eklemeler yapmış ve Türkiye'nin Avrupa'nın ortasında bir mülteci kampına dönüştüğü düşüncesini tekrarlamıştır. Hazırlanan bir önceki rapora ek olarak dezavantajlı Suriyeli göçmenlerin durumuna değinilmiştir. CHP, Türkiye'ye sığınan dezavantajlı Suriyeli göçmenlerin haklarının korunamadığını belirtmiştir. Mağduriyetlerinin giderilemediğini ve yaşadıkları mağduriyetlerin giderilmesi için de gerekli adımların iktidar tarafından atılmadığını düşünmektedir. Kadın ve çocukların "hayalet bireyler" olarak görüldüğü, yaşadıkları fiziksel, cinsel ve psikolojik şiddete karşı duyarsız kalındığı ifade edilmiştir.

Türkiye'de ikamet eden Suriyeli göçmenlerin büyük bir kısmı çocuklardan oluşmaktadır. Bu çocukların bir bölümü refakatsiz veya anne ve babasını kaybetmiş durumdadır. Ak Parti iktidarının göçmenler konusunda barınma, beslenme, geçim, eğitim, sağlık ve çalışma gibi sorunları çözemediğini belirten CHP, bu sebeplerden dolayı Türkiye'de bulunan Suriyeli çocukların dilencilığe ve işçiliğe zorlandığını ifade etmektedir. 2018 yılı "Çocuk işçiliği ile mücadele yılı" olarak kabul edilmesine karşın Türkiye'de bu konuyla alakalı kapsamlı bir mücadele yürütülmediğini, çocuk işçilerin çok zor şartlarda çalıştırıldığı ve özellikle anne babasız çocukların dilenci çetelerinin eline düşerek zorla dilendirildikleri CHP'nin tespitlerindendir¹¹³.

CHP, Türkiye'de sığınmacı durumunda bulunan Suriyeli kadınların ise geçici barınma merkezleri dâhil olmak üzere pek çok yerde fuhuşa zorlandığını ve cinsel

¹¹³<http://chp.azureedge.net/c7bdb9ed5f2e4be9a70e40615d8240de.pdf>, s.7 (Erişim tarihi: 13.03.2021)

istismara maruz kaldığını belirtmektedir. Suriyeli kadınların ise kamplardan atılma korkusuyla yaşadıkları karşısında şikâyetçi olamadığını açıklamaktadır. Ayrıca raporda bu istismarlara ise göz yumulduğu iddia edilmektedir. Suriyeli kadınlar zorla evlendirilmeye, ikinci eş olmaya ve fuhuşa zorlandığı ifade edilmektedir. Bu durumda insanlık onuruna yakışmayan bir şekilde yaşamalarına neden olmaktadır. Bu sorunlara ek olarak Suriyeli kadınlar üreme sağlığı, kadın hastalıkları ve aile planlama hizmetlerine erişimde de problem yaşadığı düşünülmektedir. Yaşanan bu problem nedeniyle de Suriyeli kadınlarda erken gebelik durumu gözükmektedir. Türkiye'nin Suriye kriziyle birlikte anne ve bebek sağlığı konusunda uzun yıllar boyunca vermiş olduğu kazanımların yitirildiği düşünülmekte ve Türkiye'nin halk sağlığı alanında onlarca yıl geriye gittiği ifade edilmiştir¹¹⁴.

CHP, Türkiye'deki engelli bireylerin bile kamu hizmetlerine erişim sağlaması noktasında sorunlar yaşarken Suriyeli engelli göçmenlerin durumunu ise vahim olarak değerlendirmektedir. İktidarın Türkiye'de bulunan Suriyeli engellilerin sayısını, aldığı hizmetleri ve durumunu kamuoyunda gizlediği ifade edilmektedir. STK raporlarında ise Suriyeli göçmenlerin yaşadığı her evde özel eğitime ihtiyaç duyan engelli bir bireyin bulunduğu belirtilmektedir. Özellikle engelli çocukların okula gidemedikleri, savaşta yaralanan çocuk, kadın ve yaşlı engelli bireylerin neredeyse tamamının en temel insani ihtiyaçlarını dahi karşılayamadıkları ifade edilmektedir.

“Sarayın Yanlış Politikasının Faturasını Vatandaş Ödüyor” raporundaki sonuç kısmına ek maddeler konulmuştur. CHP, Türkiye'de Suriyeli göçmenlerin hukuk dışı uygulamalarla mağdur edilmesinin ve Türk vatandaşlarının bu doğrultuda yaşadığı sorunların daha da derinleşmesinin önüne geçileceğini belirtmiştir. Başta çalışma yaşamında ve çalışma koşullarında olmak üzere kamusal alanda Suriyeli sığınmacıların hakları Türk vatandaşların sahip olduğu haklar ile birlikte korunacağı ifade edilmektedir. İlgili bakanlıklar ile iş birliği yapılarak Türkiye'deki kayıt dışı, düşük yaşlarda ve adaletsiz şekilde çalıştırılan Suriyelilerin bu zorluklarının önüne geçileceği düşünülmektedir¹¹⁵.

¹¹⁴<http://chp.azureedge.net/c7bdb9ed5f2e4be9a70e40615d8240de.pdf>, s.8 (Erişim tarihi: 13.03.2021)

¹¹⁵<http://chp.azureedge.net/c7bdb9ed5f2e4be9a70e40615d8240de.pdf>, s.10 (Erişim tarihi: 13.03.2021)

Çift hukukluluktan kaynaklanan çelişkilerden dolayı meydana gelen çocuk yaşta evlilik ve ikinci eş gibi durumlara kesinlikle izin verilmeyeceği belirtilmiştir. Türkiye'de yaşamını devam ettiren her sığınmacının yasalara uygun biçimde onurlu bir yaşam sürmeleri güvence altına alınacağı taahhüt edilmiştir.

CHP, iç savaş dolayısıyla Türkiye'ye sığınan göçmenlere karşı hamasi ve gündelik siyaset doğrultusunda körüklenen düşmanca tutuma izin verilmeyeceğini ifade etmektedir. Suriyeli göçmenlere karşı düşmanlığı körükleyecek bilgi kirliliğine karşı mücadele edilecek, yararlandıkları haklar ve Türkiye'nin yaptığı harcamalar kamuoyuyla paylaşarak doğru bilgi akışının sağlanacağı ve bu düşmanca tutumun önüne geçileceği belirtilmektedir.

İktidara geldiği takdirde ise Türk vatandaşlarının sahip olmadığı hakların sığınmacılara verilmesi durumunun uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde ortadan kaldırılacağı ifade edilmiştir. Türk vatandaşlarının Suriye krizinden dolayı ülkeye misafir olarak kabul edilen Suriyeli göçmenlerin varlığından ötürü yaşadıkları mağduriyetlerin ise hemen ortadan kaldırılacağı taaddüt edilmiştir. Ülke içinde Suriyeli göçmenlere karşı düşmanca tavır içinde olanlar ve kindar tutumu körükleyenlerin yasal sınırlar içinde cezalandırılacağı açıklanmıştır.

CHP, önemli bir notta Suriyelilere karşı ayrımcılıkla mücadele etmenin yanında Suriyeliler içerisinde farklı gruplara karşı yapılan ayrımcılıkla da mücadele edeceğini belirterek düşmüştür. STK'lar aracılığıyla iktidara yakın veya uzak oldukları belirlenerek sosyal destekten faydalanmalarının önüne geçileceğini net bir dille ifade etmiştir. Ak Parti iktidarının Suriyeli göçmenlere yaptığı yardımları din ve siyaset eksenli olarak gören CHP, bu politikaların terk edilerek hak temelli bir anlayışı getireceğini belirterek Geçici Koruma Statüsü'ndeki Suriyeli göçmenlere adil ve eşit muamele edileceğini bildirmiştir¹¹⁶.

¹¹⁶<http://chp.azureedge.net/c7bdb9ed5f2e4be9a70e40615d8240de.pdf>, s.12 (Erişim tarihi: 13.03.2021)

3. CUMHURİYET HALK PARTİSİ'NİN "BARIŞA AÇILAN KAPI" KONFERANSI EKSENİNDE SURİYE POLİTİKASI

Türkiye, 2019 yılı itibariyle Suriye'de yaşanan iç savaş ortamından dolayı yaklaşık 4 milyon Suriyeli göçmene ev sahipliği yapar duruma gelmiştir. Suriyeli göçmenlerin yaşadıkları problemler Suriye'deki ortamın normalleşmemesi de göz önüne alındığında doğal olarak artmaktadır. Türkiye'deki vatandaşlar da artan göçmen sayısı nedeniyle çeşitli zorluklarla karşı karşıya kalmışlardır. Bu durum çözilemeyerek günden güne içinden çıkılmaz bir hale gelmektedir.

Suriyeli göçmenlerin iş ortamına entegre olmaları ile gelen işsizlik ve ucuz iş gücü talebi, eğitimde kalabalık sınıfların oluşmasıyla düşen nitelik, sağlık alanında artan talep ve Türkiye'nin aşmış olduğu hastalıklarla tekrar karşı karşıya kalması, yerel yönetimlerin alt yapılarının artan nüfusa cevap veremeyecek duruma gelmesi ve toplumda bu aksaklıklarla beraber gelen gerginlik ortamı Türkiye için Suriye'deki barış ortamının biran önce sağlanmasının elzem olduğunu göstermektedir.

CHP, artan bu sorunlara çözüm bulmak ve ana muhalefet partisi olması dolayısıyla hem iktidara Suriye politikasında katkı sunmak hem de iktidara geldiği takdirde sorunlar devam ettiği takdirde çözümünü kamuoyuyla paylaşmak adına 29 Eylül 2019 tarihinde İstanbul'da Uluslararası Suriye Konferansı: Suriye'de Barışa Açılan Kapı" konferansı düzenlemiştir. Konferans, Suriye sorununun bölgedeki komşu ülkeler ve dinamiklerin oluşturacağı ortak zeminde irdelenmesi gerektiği düşüncesiyle ve ortak zeminin yaratılması maksadıyla planlanmıştır. Aynı zamanda konferans, Suriye'nin insan kaynağının diğer ülkelerde içinde bulunduğu durumu, Suriye iç savaşının uluslararası boyutunu, komşu ülkelerin Suriye'nin iç savaşına verebileceği katkıyı ve Suriye'nin komşularıyla nasıl bir eşgüdüm oluşturabileceğini anlamayı hedeflemiştir. Gerçekleştirilen konferansın uluslararası düzeyde yürütülen çalışmalara, Cenevre konferansına, Astan ve Soçi sürecine alternatif olarak değil bu çalışmalara katkı sunmak üzere toplandığı da CHP tarafından belirtilmiştir¹¹⁷.

¹¹⁷ <https://www.aa.com.tr/tr/politika/chp-uluslararasi-suriye-konferansi-duzenleyecek/1587529> (Erişim tarihi: 19.03.2021)

Barışa Açılan Kapı konferansına birçok akademisyen, siyasetçi, çeşitli ülkelerden bürokrat, gazeteci ve uzman katılım sağlamıştır. Konferansın açılış konuşmasını CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu yapmış ve CHP'nin Suriye konusunda düşündüklerini, izlediği politikaları ve planladıklarını kamuoyuyla paylaşmıştır. Kemal Kılıçdaroğlu'nun konuşması CHP'nin Suriye politikasını anlamada önemli bir anekdot olarak görülmelidir.

Kılıçdaroğlu, "Sayın Genel Başkanlarım, siyasi partilerimizin saygıdeğer temsilcileri, saygıdeğer katılımcılar, değerli konuklarımız ve değerli basın mensupları, "Suriye'de Barışa Açılan Kapı" başlıklı konferansımıza hoş geldiniz. Konuşmamın başında hemen şunu belirtmeliyim ki; bizim barışa ihtiyacımız var, dostluğa ihtiyacımız var, birlikte yaşamaya ihtiyacımız var, yerinden yurdundan edilen milyonlarca insanın acısını gidermeye ihtiyacımız var, savaşın yıkıcılığına değil barışın sıcaklığına ihtiyacımız var. "

CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu konuşmasına barış, birliktelik ve dostluk vurgusu yaparak başlamış, iç savaş ortamının oluşmasından dolayı ülkesini terk ederek başka ülkelere göç etmek zorunda kalan Suriyeli göçmenlerin acılarının dindirilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Kılıçdaroğlu, "Değerli konuklar; bugün sizlere en uzun kara sınırını paylaştığımız, ortak tarihi ve kültürel bağlara sahip olduğumuz Orta Doğu'ya ve Körfez'e açılan kapılarımızdan biri olan Suriye'yle, bir an önce dostluk ve iyi komşuluk ilişkilerini yeniden kurmak isteyen bir siyasi partinin Genel Başkanı olarak sesleniyorum. Bugün sizlere bölgesinde savaş değil barış isteyen, komşularıyla ilişkilerini de bu anlayış ve vizyon üzerine kuran, Türkiye Cumhuriyetinin olduğu gibi partimizin de kurucusu olan Mustafa Kemal Atatürk'ün en veciz sözü "Yurtta barış, cihanda barış" ilkesine sahip çıkmak üzere sesleniyorum."

Kılıçdaroğlu, konuşmasının devam eden kısmında CHP'nin Suriye ile yeniden iyi ilişkiler kurmak istediğini belirtmiş, savaştan yana değil barış yana bir çizgiye sahip olduklarını Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu lideri Mustafa Kemal Atatürk'ün sözleriyle ifade etmiştir.

Kılıçdaroğlu, "Değerli konuklar; Mart 2011'de Suriye'de iç karışıklıklarla başlayan, daha sonra ülke geneline yayılan ve dış müdahalelerin de etkisiyle derinleşen iç savaş, kısa sürede küresel ölçekte büyük bir insani felakete dönüştü. Türkiye, bölgemizdeki bu yangını söndürebilecek kapasiteye sahip güçlü ve itibarlı bir bölge ülkesi iken, uygulanan yanlış Suriye politikaları nedeniyle komşularımızdaki yangının büyümesine neden oldu. Ve bu yangın hiç tereddütsüz doğrudan Türkiye'yi de etkiledi. İşte bu konferans, bölgemizdeki yangını söndürmek istek ve niyetimizin, Türkiye ve Suriye halkları arasındaki tarihsel bağlara ve kardeşliğe verdiğimiz önemin, bölgemizin huzur ve refahına katkı yapma çabamızın ve her şeyden önemlisi Türkiye'nin dış politikasının yeniden barışçıl temeller üzerinde yükselmesine yönelik özlemimizin bir çabasıdır. CHP olarak, bu konferansla Türkiye ve Suriye arasındaki ilişkileri onarmak için Suriye'de savaşın başladığı 2011 yılından bu yana attığımız adımlara bir yenisini ekliyoruz. Hatırlatmam gerekirse 2011 yılından bu yana;

- 1) Suriye'de akan kan dursun, bölgemizde barış rüzgarları essin diye, Suriye yönetimiyle Eylül 2011'de, Suriye muhalefetiyle ise Aralık 2012'de temas ederek diyalog ortamı kurmaya çalıştık.

- 2) Nisan 2012'de TBMM'de bir genel görüşme önerisi vererek, Suriye konusunda bütün siyasi partilerin barıştan yana ortak bir tutum almaları için çaba gösterdik.
- 3) Yine Nisan 2012'de, İstanbul'da bir "Arap Baharı Konferansı" toplayarak bölgemizin barışa, eşitliğe ve özgürlüğe olan özlemini dile getirdik.
- 4) Ağustos 2012'de, Suriye'deki savaşa son vermek için Türkiye öncülüğünde bir uluslararası konferans toplanmasını istedik. İktidar tarafından reddedilen önerimizin bir benzeri Cenevre Süreci olarak bugün işlemektedir.
- 5) Şubat 2013'te, Sosyalist Enternasyonal bünyesinde bir Suriye Çalışma Grubu kurulmasını sağladık.
- 6) Mart 2013'te, dönemin Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Sayın Ban Ki Moon'a Suriye konusunda çözüm için önerilerimizi içeren bir mektup gönderdik.
- 7) Haziran 2016'da, ülkemizdeki Suriyeli sığınmacılar sorununa sosyal demokrat bir perspektifle çözüm önerileri üreten bir kitap yayınladık. Aynı konuda Mart 2019'da da iki adet rapor yayınladık.
- 8) Mayıs 2018'de açıkladığımız Seçim Bildirgemizde; Orta Doğu Barış ve İşbirliği Teşkilatı, kısaca OBİT'in kurulmasını istedik. Gururla ifade etmek isterim ki; başta Orta Doğu ülkeleri olmak üzere, özellikle Orta Doğu'ya yönelik hassasiyeti bulunan tüm ülkelerin siyasi ve diplomatik temsilcileri OBİT'i bölge için en önemli önermelerden biri olarak kabul ettiklerini ifade ediyorlar. İlk etapta Türkiye, İran, Irak ve Suriye'nin katılımıyla kurulmasını öngördüğümüz OBİT'in, kısa sürede bölgeden tüm dünyaya yayılacak barışın öncüsü olacağına inanıyoruz.
- 9) Eylül 2018'de, İdlib konusunda 6 maddelik bir çağrı yaparak yaklaşan tehlikeye karşı bütün sorumluları uyardık.

Kılıçdaroğlu, Suriye konferansının Orta Doğu'daki karmaşık ortamın çözüme kavuşturulması, bölgedeki huzur ve refahın yeniden tahsis edilmesi, Suriye ile ilişkilerin düzelebilmesi için izlenecek politikalara katkı sunulması ve Türkiye'nin dış politikasının barışçıl temeller üzerinden yeniden yükselebilmesi için gerçekleştirildiğini belirtmiştir. Akabinde ise Arap Baharı etkisiyle birlikte Suriye'de başlayan halk ayaklanmalarının iç savaş ortamına dönüşmesi üzerine CHP'nin Türkiye'nin Orta Doğu ve Suriye politikasında neler yapması gerektiğini ifade eden çalışmaları ve CHP'nin ana muhalefet partisi olarak yaptığı girişimleri katılımcılarla paylaşmıştır.

Kılıçdaroğlu, "Değerli konuklar; bu çabalarımızın tek bir amacı vardı, doğunun ve batının buluştuğu, kültürlerin bin yıldır birbiriyle kucaklaştığı coğrafyamızda akan kanı durdurmak ve bölge halklarının geleceğe eşitlik ve kardeşlik içinde umutla bakmalarını sağlamaktı. İzlenen dış politikanın Türkiye'nin çıkarlarına endekslenmiş bir dış politika olmadığını, 90 yıllık dış politikamızın kısa süreç içinde perişan edildiğini ve bütün birikimlerimizin çöp sepetine atıldığını, Orta Doğu'ya mezhep eksenli bakılmasının Türkiye'nin tarihinde görülmemiş olduğunu hep vurguladık. Eskiden, Türkiye Orta Doğu coğrafyasına tarafsız bakışıyla bütün bölge ülkelerinde saygı görürdü. Son yıllarda izlenen politika ise tam tersi bir tablonun ortaya çıkmasına yol açtı, şimdi komşularımız Türkiye bize neden düşman diye soruyorlar."

CHP'nin izlediği yol ve attığı adımlardaki amacının Orta Doğu'daki akan kanı durdurmak ve bölgedeki normalleşmenin sağlanmasına katkı sunmak olduğunu belirten Kılıçdaroğlu, Ak Parti iktidarını Türkiye'nin çıkarlarına göre hareket etmemekle eleştirmiş, Türkiye'nin uzun yıllardan beri izlediği dış politika deneyimlerinin dışına çıkıldığını vurgu yapmıştır. Kılıçdaroğlu aynı zamanda mevcut iktidarının Orta Doğu politikasının mezhep eksenli olduğunu belirterek bunun değişmesi gerektiğini ifade etmiş ve tarafsız bir dış politika uygulanmasını gerektiğini kamuoyuyla paylaşmıştır.

Kılıçdaroğlu, "Değerli konuklar; şu hususun altını özenle çizmek isterim, biz uluslararası hukuktan yanayız. Silahlı müdahaleler bakımından uluslararası meşruiyetin tek kaynağı hala Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin kararlarıdır. Uluslararası hukuka ve sağduyulu bir dış politikaya saygı göstererek hareket etmek zorundayız. 2011 yılından bu yana yaşadıklarımız ve bugün geldiğimiz nokta, CHP'nin konuya ilişkin tutumunun ne kadar isabetli olduğunu ortaya koymaktadır. Bu nedenle doğru bildiğimiz yolda yürümeye devam edeceğiz."

Kılıçdaroğlu konuşmasının bu kısmında ise CHP'nin uluslararası hukuktan yana olduğunu paylaşmıştır. Silahlı bir müdahale gerçekleştirilecekse bile buradaki tek meşru kaynağın Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararları olduğunu ifade etmiştir. Uluslararası hukuka saygılı hareket edilmesi gerektiğini belirtmiş, CHP'nin 2011'den bu yana hem iktidara sunduğu önerilerin hem de bu çerçevede izlediği yolun doğru geline nokta doğru olduğunu ve bu yoldan yürümeye devam edileceğini açıkça ifade etmiştir. Kılıçdaroğlu bir nevi CHP'nin Orta Doğu ve Suriye politikasında bundan sonra atacağı adımları da 2011 yılından bu yana izlenen politikalardan çerçevesinde süreceğini belirtmiştir. Ana muhalefet partisinin dış politika noktasında istikrarlı bir tutum sergilemesi önemli bir durumdur. Mevcut iktidarın da danışmak istediği aşamada muhalefetin tutumunu bilmesi, öngörmesi son derece önemlidir.

Kılıçdaroğlu, "Değerli konuklar, Suriye'deki savaşın sona ermekte olduğuna ilişkin kanaat her geçen gün güçlenirken, Ankara ve Şam'ın önlerinde yanıt bekleyen sorular bulunduğunu ve barışa doğru atılması gereken adımların olduğunu unutmamalıyız. Öncelikle; Suriye Anayasasını yazacak bir Anayasa Komitesinin nihayet oluşturulmasını not ediyor, yeni anayasanın Suriye'nin demokratikleşmesini sağlamasını ve Suriye halkının geleceğini aydınlatmasını diliyoruz. Anayasa Komitesi, hepimizin bildiği gibi Suriye yönetiminin, Suriye muhalefet temsilcilerinin ve sivil toplum kuruluşlarının belirledikleri 50'şer isimden oluşan 150 kişilik bir listedir. Bu komitenin dış müdahalelerden uzak bir şekilde, Suriye halkının ortak çıkarları zemininde mutabakat sağlamaya odaklanması beklenir. Aynı şekilde; Suriye'nin farklı dil, din, mezhep ve etnik aidiyetlerinin oluşturduğu çoğulcu ve seküler toplum yapısının korunmasının da özen gösterilmesi gereken bir alan olduğu unutulmamalıdır. Biz hep savunageldik, bugün de aynı kararlılıkla savunuyoruz, Suriye'nin geleceğine Suriye halkının karar vermesi demokrasinin, egemenliğin ve bağımsızlığın olmazsa

olmazdır. Bu nedenle Suriye'deki yeni anayasa çalışmalarına atıfla rahatlıkla söyleyebilirim ki, egemenlik kayıtsız şartsız Suriye halkın olmalıdır".

Kılıçdaroğlu, Suriye'deki savaşın bitmesi konusunda uluslararası kamuoyunda ortak bir kanı olduğunu belirtmiştir. Suriye'nin biran önce barış ortamına kavuşması noktasında Şam yönetiminin, Suriye muhalefetine ve sivil toplum örgütlerinden oluşan anayasa komitesinin yazmaya hazırlandıkları yeni anayasanın önemine vurgu yapmıştır. Kılıçdaroğlu, Suriye toplumunun çoğulcu ve seküler yapısının korunmasını gerektiğini düşünmektedir. Kılıçdaroğlu'nun önemle vurguladığı bir konu ise Suriye'nin geleceğine Suriye halkının karar vermesi gerektiğidir. Egemenliğin kayıtsız şartsız Suriye halkında olması gerektiğini defehatle vurgulamıştır.

Kılıçdaroğlu, "Değerli konuklar, İdlib'deki gelişmeler son derece kaygı vericidir. İdlib'de El-Kaide ve türevi örgütlere mensup on binlerce teröristin Türkiye'ye sızma olasılıkları, ülkemizin güven ve istikrarı için ciddi bir tehlikedir. İdlib'de gözetleme noktalarındaki askerlerimizin can güvenliği hepimizin ortak kaygısıdır. Öte yandan, iktidarın izlediği savaş politikalarının mağdurları olarak ülkemize sığınan milyonlarca Suriyelinin durumu, sadece bizim değil bütün demokratik dünyayı düşündürmelidir."

Kılıçdaroğlu, konuşmasının bu kısmında İdlib'de yaşanan çatışma ortamının kaygı verici olduğunu belirtmiş, El-Kaide başta olmak üzere birçok terör grubunu barındıran İdlib'den Türkiye'ye sızma girişimlerinin yaşanabileceğini ifade etmiştir. Bu durum Türkiye'nin güvenliği için ciddi bir tehlike arz etmektedir. Kılıçdaroğlu ayrıca Türkiye'ye sığınan yaklaşık 4 milyon Suriyelinin durumunun da önemine dikkat çekmiş, bütün dünyanın bu konuya eğilmesi gerektiğini dile getirmiştir.

Kılıçdaroğlu, "Değerli konuklar, Türkiye çok uzun süredir terör örgütlerinin hedefi altındadır. Ülkemiz içinde teröre karşı sürdürülen mücadelenin sınırlarımızın ötesinde sürmesi ise, uluslararası anlaşmaların ve angajmanların sağladığı bir haktır. Bu bağlamda, Türkiye'nin kendi güvenliğini sağlamak amacıyla Suriye toprakları üzerinde sürdürdüğü terörle mücadelenin meşruluğuna inanıyoruz. Ancak terörle mücadelenin Suriye'nin toprak bütünlüğüne saygı gösterilerek ve doğrudan Şam yönetimiyle ilişki kurularak sürdürülmesinin en doğru yol olduğu inancındayız. Aklımızdan çıkarmamamız gereken bir gerçek var, o da Suriye'nin barışı ile Türkiye'nin huzurunun iç içe geçmiş olduğudur. Bunun için, Suriye için, Türkiye için, barış için ne yapmalıyız, ne düşünmeliyiz?"

- 1) Ankara ile Şam arasındaki yolun barışa giden en kestirme yol olduğunu ve Suriye'nin geleceğine ancak Suriye halkının karar verebileceğini hiç unutmamalıyız.*
- 2) ABD ve Rusya'nın çıkarları arasında savrulmamak için; toprak bütünlüğünü, siyasi bağımsızlık, egemenlik, iyi komşuluk ilişkilerine dayanan bütünlüklü, uyumlu tek bir Suriye politikası izlemeliyiz.*
- 3) Suriye yönetimi başta olmak üzere; uluslararası hukuka ve ilişkilere dayalı, meşruluğu olan bütün aktörlerle tıpkı burada olduğu gibi konuşarak diplomasiyi etkin kılmalıyız.*

4) Bugüne kadar uluslararası hukuk ve meşruiyete aykırı bütün hamlelerimizi yeniden gözden geçirmeliyiz.

5) Suriye yeniden güvenli ülke olduktan sonra, ülkemizdeki sığınmacıların gönüllü geri dönüşlerini teşvik etmeli ve bu amaca uygun politikalar geliştirmeliyiz.

Değerli konuklar; CHP'nin Türkiye'de ellerini hep barışa uzatan en güçlü siyasi parti olduğunu bir kez daha vurgulayarak ve konferansımızın başarılı geçmesini dileyerek Nazım Hikmet'in dizeleriyle sözlerime son vermek istiyorum. "Yaşamak bir ağaç gibi tek ve hür ve bir orman gibi kardeşçesine, bu hasret bizim..." Türkiye ve Suriye halklarının barış içinde, bir orman gibi kardeşçe yaşamaları için çalışmaya devam edeceğiz. Hepinize şükranlarımı sunuyorum. "

Kılıçdaroğlu, konuşmasının son bölümünde ise Türkiye'nin uzun süredir terör örgütlerinin hedefinde olmasından dolayı, sınır ötesi operasyonları gerçekleştirmesinin uluslararası anlaşmalardan kaynaklı bir hak olduğunu belirtmiştir. Suriye toprakları üzerinde gerçekleştirilen terörle mücadeleyi CHP'nin meşru gördüğünü ifade etmiştir. Fakat burada dikkat edilmesi gereken durumun ise Suriye'nin toprak bütünlüğüne saygı gösterilmesi olduğunu belirtmiştir. Kılıçdaroğlu, hem Türkiye'nin güvenliği hem de Suriye'de barış ortamının oluşması adına Türkiye'nin Şam yönetimiyle ilişki kurması gerektiğine işaret etmiştir. Çünkü Kılıçdaroğlu Suriye'nin barışı ile Türkiye'nin huzurunu iç içe geçmiş olarak görmektedir. Buradan hareketle Kılıçdaroğlu neler yapılması gerektiğini 5 maddede sıralamıştır. Kılıçdaroğlu birinci maddede Suriye'de barışın sağlanabilmesi adına Ankara ile Şam arasındaki yolun en kestirme yol olduğunu belirtmiş ve Suriye halkının kendi kaderini tayin etmesi gerektiğini ifade etmiştir. İkinci maddede Türkiye'nin Rusya ve ABD'nin çıkar odaklı politikaları karşısında savrulmaması için siyasi bağımsızlık, iyi komşuluk, toprak bütünlüğüne uyumlu ve bütünlüklü bir Suriye politikası izlemesi gerektiğini belirtmiştir. Kılıçdaroğlu, üçüncü maddede ise izlenecek Suriye politikasında Şam yönetimi başta olmak üzere diğer uluslararası aktörlerle konuşarak diplomasinin etkili kılınması gerektiğini dile getirmiştir. Dördüncü maddede Türkiye'nin uluslararası hukuka ve meşruiyete aykırı bütün hamlelerini gözden geçirmesi gerektiğini vurgulamıştır. Son olarak beşinci maddede ise Suriye'nin güvenli bölge olduktan sonra Türkiye'de bulunan Suriyeli sığınmacıların ülkelerine gönüllü geri dönüşlerinin teşvik edilmesine dönük politikalar geliştirilmesi gerektiğini paylaşmıştır.

Kemal Kılıçdaroğlu yapmış olduğu bu açıklama ile CHP'nin Arap Baharı ile başlayan Suriye krizinde partisinin yapmış olduğu çalışmaları kamuoyuyla tekrar

paylaşmış, bunun yanında Orta Doğu'da izlenmesi gerektiğine inandıkları politik adımların neler olduğunu bir kere daha ifade etmiştir.

3.1. Suriye Sorununun Uluslararası Boyutları Paneli

CHP'nin ev sahipliğinde düzenlenen Uluslararası Suriye Konferansı: "Suriye'de Barışa Açılan Kapı" konferansında beş panel gerçekleştirilerek Suriye'nin mevcut durumu tahlil edilmiş ve çözüm için ortak bir yol aranmıştır. Konferans CHP Genel Başkan Yardımcısı Ünal Çeviköz moderatörlüğünde "Suriye Sorununun Uluslararası Boyutları" konulu panelle başlamıştır. İlk panelde Türkiye Cumhuriyeti Eski Dışişleri Bakanı ve TBMM Başkanı Hikmet Çetin, AB Türkiye Delegasyonu'ndan Steven De Wilde, Harvard Üniversitesi'nden misafir öğretim üyesi Amy Austin Holmes, Irak Süleymaniye Amerika Üniversitesi'nden Akeel Abbas, Türkiye-Rusya ilişkileri uzmanı yazar Ivan Staridubtsev, Allameh Tabataba'i Üniversitesi'nden Gholam Ali Shegini Zadeh panelist olarak katılmış, sunumlar gerçekleştirmişlerdir. Suriye Sorununun Uluslararası Boyutları adlı panelde konuşmacıların sunumları sonrasında ortak olarak vardıkları nokta Suriye'deki barışın inşası ve Türkiye'nin sınır güvenliğinin sağlanarak göçmenlerin ülkelerine geri dönebilmeleri adına Esad ile Türkiye'nin ortak hareket edebilecekleri bir sürecin başlayabileceğidir. ABD, Rusya, İran gibi ülkelerden katılım gösteren, bu katılımcılara ek olarak ise AB delegasyonundan bir temsilcisinin Esad ile ortak hareket edilebileceğini düşünmesi son derece önemlidir. Türkiye pratiğinde bu düşünce değerlendirildiğinde ise Ak Parti iktidarı Esad ile görüşmeye asla sıcak bakmamakta ve Esad'lı bir Suriye barışına asla inanılmamaktadır.

3.2. Suriyeli Sığınmacıların Karşılaştıkları Sorunlar Paneli

Konferansın ikinci panelinde Suriyeli Sığınmacıların Karşılaştıkları Sorunlar ele alınmıştır. Panel, Emekli Büyükelçi ve Milletvekili Faruk Loğoğlu moderatörlüğünde, Türk Alman Üniversitesi Göç ve Uyum Araştırmaları Merkezi Müdürü M. Murat Erdoğan, İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi Başkanı ve BMMYK Türkiye Ofisi Eski Sözcüsü Metin Çorabatır, İnşa ve Değişim için Suriye Ulusal Gençlik Partisi Genel Başkanı Berwin İbrahim, Bilgi Üniversitesi'nden Ayhan

Kaya, Issam Fares Kamu Yönetimi ve Uluslararası İlişkiler Enstitüsü Müdürü Nasser Yassin, Gazeteci Sarkis Kassargian Politika Analisti Omar Kodkoy'un sunumlarıyla gerçekleştirilmiştir. Panelde, Türkiye'de bulunan Suriyelilerin üçte birinin okul çağında olduğu vurgulanmış ve bütün okul çağındaki Suriyelilerin eğitim alabilmelerinin mümkün olması için de binden fazla okulun açılarak 60 binden fazla öğretmenin görev alması gerektiği vurgulanmıştır¹¹⁸. Değerilen önemli noktalardan biri de yükseköğrenim gören Suriyeli göçmen sayısı olmuştur. 27 bin civarından Suriyeli göçmen Türkiye'de yükseköğrenim görürken bunlardan yaklaşık 500'ünün doktora öğrencisi olduğu vurgulanmıştır. Bu tablodan ise gelecekte Türkiye ile Suriye arasındaki ilişkileri düzelterek, normalleştirecek ve ileriye taşıyacak kitlenin Türkiye'de eğitim görmekte olan bu öğrenciler olduğu belirtilmiştir. Bu bölümde ayrıca kayıt dışı işçiliğe de vurgu yapılmıştır. Türkiye'de yaklaşık olarak 10 milyon yurttaş kayıt dışı çalışmaktadır. Suriyeli göçmenlerde bu sayıya ek olarak kayıt dışı çalışma yaşamına entegre olmuştur. Burada varılan ortak görüş ise Suriyeli göçmenlerin kayıt dışı çalışma yaşamına girmesi ortaya çıkabilecek daha büyük sorunların önüne geçildiği düşünülmektedir. Fakat önemli belirtmek gerekir ki zaten çalışma olanağının problemlili olduğu bir dönemde ek olarak Suriyeli göçmenlerin ucuz iş gücüyle kayıt dışı şekilde çalışma yaşamına katılması Türk vatandaşları için önemli bir sorun olmuştur. Belki çalışarak hayatlarını bir şekilde devam ettirmeleri Suriyeli göçmenler adına değerli olabilir fakat diğer yandan bu durum yerel halkın mevcut problemlerinin daha da artmasına neden olmuştur diyebiliriz.

Panelde Suriyeli göçmenlerin mülteci kabul edilememesinin önündeki coğrafi engelin kaldırılması gerektiği fikri de ön plana çıkmıştır. Mülteci statüsüne erişemeyen Suriyeli göçmenler birçok haktan mahrum kalarak problem yaşamaktadırlar. Bu problemlerin ortadan kalkması için Türkiye'deki herkesin bu konuda çalışması ve entegrasyonun sağlanması adına mevzuatın oluşması için adım atması gerektiği fikri ön plana çıkmıştır.

¹¹⁸<https://t24.com.tr/haber/t-24-yazari-sabuncu-chp-nin-suriye-konferansi-nda-ilk-oturumda-esad-ile-turkiye-nin-beraber-hareket-edecekleri-bir-surec-baslayabilir-gorusu-one-cikti,841404> (Erişim tarihi: 27.03.2021)

3.3. Toplumsal Yaşam ve Uyum Paneli

Konferansın "Toplumsal Yaşam ve Uyum" adlı paneli Eski Dışışleri Bakanı Yaşar Yakış moderatörlüğünde gerçekleştirilmiştir. Hürriyet gazetesinden Zeynep Bilgehan, Göç Araştırma Derneği'nden Didem Danış, TOBB Teknoloji ve Ekonomi Üniversitesi'nden Başak Yavcan, Hayata Destek Derneği'nden Sema Genel Karaosmanoğlu, Gazeteci Ercüment Akdeniz, Suriyeli Aktivist ve Ravdanur Vakfı Başkanı Ravda Nur Cuma sunumlarıyla Toplumsal Uyum ve Yaşam paneli gerçekleştirilmiştir. Bu panelde ise Türkiye'deki Suriyelilerin durumu konuşularak, uyum politikaları değerlendirilmiştir. Suriyelilerin ülkelerine dönebilmelerinin gün geçtikçe zorlaştığı şartlarda Türkiye'deki Suriyelilerin topluma uyum sağlaması adına bu politikalar olmazsa olmaz niteliktedir. Çünkü kültür çatışması gereği yerel halk ile Suriyeli göçmenler gerginlikler yaşamakta ve bu durumda hem Suriyeli göçmenlere bakışı kötü kılmakta hem de Suriyelilerin hayatlarını kolay bir şekilde devam ettirebilmeleri adına uyum politikalarının hayata geçirilmesi elzemdir.

3.4. Bölgedeki Aktörlerin Stratejik Konumları: Suriye'deki Güncel Duruma Askeri ve Hukuki Açidan Bakış Paneli

Konferansın 4. paneli gazeteci Aydın Selcen moderatörlüğünde "Bölgedeki Aktörlerin Stratejik Konumları: Suriye'deki Güncel Duruma Askeri ve Hukuki Açidan Bakış" başlığıyla, Emekli Tümgeneral Ahmet Yavuz, gazeteci Hüsnü Mahalli, Yazar ve Stratejist Metin Gürçan, Altınbaş Üniversitesi'nden Ahmet Kasım Han, Şam'daki Süryani Katolik Başpiskoposluğu Yardım ve Kalkınma Merkezi Halkla İlişkiler Müdürü Wael El Malasi'nin sunumlarıyla gerçekleştirilmiştir. Konferansın bu kısmında Suriye'deki çatışma ortamı ortadan kalkmadan herhangi bir siyasal ilerlemenin ve geçiş sürecinin yaşanmayacağı değerlendirilmesi yapılmıştır. Suriyeli göçmenlerin evlerine gönüllü şekilde geri dönebilmeleri ve Türkiye'nin sınırları içerisinde güvenliğin, huzurun sağlanmasının en önemli şartı Suriye'deki çatışma ortamının sona ermesi olarak belirtilmiştir. Ayrıca Suriye'deki çatışma ortamının sona ermesi için Şam yönetiminin acilen selefi cihatçı silahlı akımlar, Kürt etnomilliyetçi silahlı mobilizasyonlar ve PanŞiacı, İran

destekli milisler ile ateşkes görüşmesi yapması gerektiği vurgulanmıştır¹¹⁹. Suriye'deki iç savaş ortamının sona ermesi öncelikle insanlık, ardından Orta Doğu coğrafyası ve yaklaşık 4 milyon Suriyeli göçmen barındıran Türkiye adına çok önemlidir.

3.5. Yerel Yönetimlerin Rolü: Sorunlar ve Öneriler Paneli

Suriye'de Barışa Açılan Kapı konferansı "Yerel Yönetimlerin Rolü: Sorunlar ve Öneriler" paneliyle sona ermiştir. 5. panel Dışışleri eski Bakanı Murat Karayalçın moderatörlüğünde gerçekleşmiştir. Konuşmacı olarak ise Hatay Büyükşehir Belediye Başkanı Lütfü Savaş, Özyeğin Üniversitesi'nden Deniz Şenol Sert, Göçmen Dayanışma Derneği'nden Erhan Keleşoğlu katılım sağlamıştır. Konuşmacılardan Hatay Büyükşehir Belediye Başkanı Lütfü Savaş Hatay'ın göçmen nüfusunun giderek artması nedeniyle yerel halkın sağlık ve eğitim hizmetlerinden yararlanamadığını belirtmiştir¹²⁰. Konuşmacılar panelin sonunda merkezi yönetiminin artan Suriyeli sayısı oranında yerel yönetimlere destek vermesi gerektiği konusunda fikir birliğine varmışlardır. Nüfusun artması ile birlikte alt yapı giderlerinin artması, ulaşım, yeşil alan gibi hizmetlerde talebin fazlalaşması yerel yönetimleri zora sokmaktadır. Bu noktada yerel halka ayrılan bütçeyle tüm şehre hizmet etmek imkânsız hale gelmektedir. Panelistlerin yapmış olduğu çağrı yerinde bir çağrı olup, hayata geçirildiği takdirde ise hem yerel halk hem de Suriyeli göçmenler adına olumlu bir sonuç doğuracaktır. Aksi halde hakkı olan hizmeti alamayan sorumlu olarak Suriyeli göçmenleri görmeye devam edecek ve akabinde toplumsal gerginlik giderek artacaktır.

3.6. Uluslararası Suriye Konferansı: Barışa Açılan Kapı Özet Raporu ve Bu Çerçevede CHP'nin Suriye Politikası

CHP, 28 Eylül 2019 tarihinde İstanbul'da gerçekleştirilen Uluslararası Suriye Konferansı: Barışa Açılan Kapı konferansının ardından kamuoyuyla ev sahibi özet

¹¹⁹ <https://t24.com.tr/haber/chp-de-gundem-suriye-ankara-sam-barisa-giden-en-kisa-yol,841386>
(Erişim tarihi: 12.02.2021)

¹²⁰ <https://t24.com.tr/haber/chp-de-gundem-suriye-ankara-sam-barisa-giden-en-kisa-yol,841386>
(Erişim tarihi: 12.02.2021)

raporunu paylaşmıştır. Konferansın gerçekleştirilme amacının Türkiye'nin huzur ve güvenliğini tehdit eden, bölgenin istikrarlı yapısının bozulmasına neden olan Suriye krizinin çözümüne katkı sunmak, ayrıca meselenin insani ve siyasi boyutlarının tartışılarak yapıcı öneriler üretmek için gerçekleştirildiği belirtilmiştir¹²¹.

Özet raporunda değinilen birinci mesele Suriye'nin içinde bulunduğu çatışma ortamının bitirilmesi ve barış, huzur ve istikrarın tekrardan tahsis edilmesidir. Türkiye'de bulunan Suriyeli sığınmacıların durumu uluslararası hukuk ve insan hakları temelinde çözülmesi gerektiği Türkiye'nin öncelikli hedefi olması gerektiği vurgulanmıştır¹²².

CHP, konferansın sonucunda edindiği izlenimi ve konferanstan çıkarımlarını bu özet raporunda paylaşmıştır. CHP ilk olarak Suriye'de barışçıl gösterilerle başlayan protestoların bir iç savaşa dönüşmesi, giderek de artarak bütün ülkeye ve bölge sathına yayılmış olması, bununla birlikte farklı sorunların da tetikleyici durumuna gelmesi bölge ve bölge dışındaki uluslararası aktörlerin meşru olmayan müdahaleleri sonucu olduğunu belirtmiştir.

Bölge ve bölge dışındaki siyasi aktörlerin genelinin Suriye meselesine barışçıl yollarla son verilmesi adına attığı adımları CHP memnuniyetle karşılamaktadır. Bunun yanı sıra Türkiye'nin de Suriye'deki barış durumunu önceleyerek adımlar atması gerektiğini ve atılacak bu adımlar neticesinde de hem Türkiye'de hem de bölgede refah ve güvenlik ortamının oluşacağını dile getirmiştir.

CHP, Suriye'de faaliyet gösteren bütün terör örgütlerine karşı BM'nin de kararı olan küresel ölçekte işbirliği kararına uyulması gerektiğini ve Suriye'den Türkiye'ye yönelecek somut tehditlere karşı güvenliğini sağlamak adına Suriye yönetimi ve Suriye toplumunu oluşturan tüm meşru aktörlerle çok yönlü diplomasiye başvurulması gerektiğini vurgulamıştır. Böylelikle Suriye'de terör örgütleri faaliyet yapamayacak ve Türkiye'de bu tehditlerden kurtulmuş olacaktır.

¹²¹<https://www.chp.org.tr/haberler/suriyede-barisa-acilan-kapi-temasi-ile-gerceklestirilen-uluslararasi-suriye-konferansinin-ev-sahibi-ozeti> (Erişim tarihi: 01.03.2021)

¹²²<https://t24.com.tr/haber/chp-uluslararasi-suriye-konferansi-nin-ozetini-paylasti-tehditler-suriye-yonetimiyle-cok-yonlu-diplomasiye-basvurarak-bertaraf-edebilir,841438> (Erişim tarihi: 03.03.2021)

Konferanstan çıkarılan başka bir sonuç ise Türkiye'nin sadece Suriye yönetimiyle sorun yaşamadığı olmakla birlikte saha koşullarının akışkan ve kırılğan olması Türkiye'yi her an krize müdahil diğer aktörlerle çatışabilir durumda tutmaktadır. Uluslararası siyasette çok gerilimli olan bu durumdan çıkışın yolu ise Türkiye'nin en az hasarı alabilmesi adına biran önce Suriye ile ilişkilerini düzeltmesi gerekliliğidir¹²³. Çünkü Suriye ile ilişkiler düzelmediği takdirde sınır güvenliğini tehdit eden terör unsurlarına karşı önlemler noktasında karşıda bir muhatap bulunamayacak, göçmenlerin durumu çözümsüz kalmaya devam edecek ve atılacak adımlar bir tehdit unsuru algılanması durumunda uluslararası aktörlerle çeşitli problemler yaşanabilecektir.

Türkiye'nin Suriye sahasındaki askeri varlığını azaltması gerekirken daha fazla arttırır pozisyonda olması Türkiye'yi çok güvenlik tehditleriyle karşı karşıya bıraktığı düşüncesi CHP adına konferanstan çıkarılan başka bir sonuçtur. CHP, Türkiye'nin askeri varlığını arttırarak masada güçlü konuma geçeceği düşüncesinin hayal olduğunu vurgulayarak, Türkiye'nin desteklediği örgütlerin sivilleri yerlerinden etmeleri sonucunda yerlerinden edilen sivillerin öfkesinin Türkiye'ye yönelebileceği endişesi öne çıkmıştır.

Suriye, farklı din, dil, mezhep ve etnik aidiyetlerinin bir araya gelerek oluşturduğu çoğulcu ve seküler toplum yapısına sahip mozaik bir yapıdır. Buradan yola çıkarak Suriye'nin geleceğine Suriye toplumunu oluşturan bileşenlerin kendi aralarında müzakerelerle karar verilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Kendi kaderini tayin etme düşüncesinden hareketle 2018 yılının Ocak ayında toplanan Suriye Diyalog Kongresi'nde alınan kararlar çerçevesinde Anayasa Komitesi'nin hızlıca oluşturulması gerektiği ifade edilmiştir. Türkiye ise BM sürecini kolaylaştıran ve hızlandıran bölgesel bir aktör olmasının çok önemli olduğu belirtilmiştir. Bu düşünce çerçevesinde 16 Eylül 2019 tarihinde Ankara'da gerçekleştirilen Üçlü Zirve'de kaydedilen ilerleme not edilerek, yeni anayasa yapılması adına oluşturulacak

¹²³ <https://chp.org.tr/haberler/chpnin-suriye-politikasi-barisa-acilan-kapi> (Erişim tarihi: 26.01.2021)

Anayasa Komitesi'nin herhangi bir dış müdahale olmadan, tamamen Suriye halkının çıkarları doğrultusunda bir mutabakata varmasının önemine dikkat çekilmiştir¹²⁴.

İdlib'te yaşanan çatışmalar ve iç savaş durumu CHP'nin özellikle üzerinde durduğu bir konu olmakla birlikte konferansta da dile getirilerek çözüm aranmıştır. İdlib'de yaşanan çatışmaların günden güne şiddetini arttırması, Suriye'deki savaşın son perdesinin Türkiye'nin üzerine kapandığına ilişkin endişeleri arttırdığı belirtilmiş, burada barış ortamının sağlanamaması durumunda ise Türkiye'nin yeni bir sığınmacı dalgasıyla karşı karşıya kalabileceği vurgulanmıştır. Ayrıca İdlib'den Türkiye'ye cihatçı teröristlerin de sızma olasılığı son derece yüksektir. Bundan dolayı Türkiye'nin sınır güvenliğini arttırması gerektiği, olası yeni bir sığınmacı dalgasının bölgesel, Avrupa Birliği ve Birleşmiş Milletler 'in de dâhil olacağı bir yöntemle çözmek için arayışların yoğunlaştırılması gerektiği belirtilmiştir¹²⁵.

Türkiye, Suriye'deki iç savaş ortamından zarar gören Suriyelilere temel ihtiyaç malzemeleri göndermektedir. Konferansta bu temel ihtiyaç malzemelerin Suriyelilere zaman zaman ulaşmadığı konusunda fikir birliğine varılmış ve bu yardım malzemelerinin savaş mağdurlarına ulaşması konusunda önündeki tüm engellerin kaldırılması gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca Suriye'nin tekrar güvenli hale gelmesiyle birlikte Suriyeli göçmenlerin ülkelerine dönmeleri teşvik edilmelidir fikri ön plana çıkmıştır. Türkiye'de kalacak Suriyeliler için ise topluma uyum sağlayabilmeleri adına çeşitli plan ve stratejilerin oluşturulmasının öncelikli hedeflerinden olması gerektiği ifade edilmiştir.

Suriye'den Türkiye'ye göç eden Suriyelilerin önemli bir kısmı kayıt dışı şeklinde çalışma yaşamına dâhil olmuşlardır. Hatta çalışma yaşamına dahil olanların önemli bir kısmı da çocuk işçilerdir. Anne ve babasını kaybederek göç etmek zorunda kalan binlerce çocuk çalışmak zorunda kalmışlardır. Bu durumdan dolayı ortaya çıkabilecek kayıp kuşakların oluşumu engellenmeli ve çalışma ortamında kayıt dışı istihdamın önüne geçilmesi gerektiği ortak bir kanıdır. Kayıt dışı istihdamı engellenmenin önemli bir aşaması da yerel ve merkezi yönetimlerin birlikte hareket edebilmeleridir. Birlikte hareket ettikleri takdirde çalışma yaşamında kayıt dışı

¹²⁴ <https://t24.com.tr/haber/chp-uluslararasi-suriye-konferansi-nin-ozetini-paylasti-tehditler-suriye-yonetimiyle-cok-yonlu-diplomasiye-basvurarak-bertaraf-edebilir,841438> (Erişim tarihi: 03.03.2021)

¹²⁵ <https://chp.org.tr/haberler/chpnin-suriye-politikasi-barisa-acilan-kapi> (Erişim tarihi: 26.01.2021)

istihdamın önüne geçmek mümkün görünmektedir. Ayrıca konferansta uyum politikalarının uygulanabilmesi için yerel yönetimlerinin rolünün önemine değinilmiştir. Türkiye'de yaşamlarını devam ettiren Suriyelilerin topluma uyumlarının gerçekleşmesi için Ankara ile yerel yönetimler arasındaki koordinasyonun önemi vurgulanmıştır.

Katılımcıların üzerinde durduğu başka bir konu ise sığınmacı üreten savaş politikalarına biran önce son verilmesi gerektiğidir. Türkiye'nin Suriye'de faaliyet gösteren cihatçı örgütlere ve silahlı muhaliflere destek verdiği belirtilmekte, bu durumun da Suriye'deki savaş ortamının devamına neden olmasından kaynaklı Türkiye'nin daha fazla sığınmacıyı kabul etmesinin yolunu açmakta olduğu vurgulanmıştır. Cihatçı örgütlere ve silahlı muhaliflere verilen desteğin kesilmesi gerektiği ise ortaya çıkan kolektif bir düşüncedir.

Suriye'deki iç savaşa müdahil olan bölge ülkelerinin barışın, huzurun ve güvenliğin sağlanması için topyekûn savaş ortamının son verilmesine katkı sağlamaları gerektiği öne çıkan görüşlerden biridir. Suriye'de barış ortamı sağlansa dahi ortaya çıkan tablo ağır ve ciddidir. Yaraların sarılması noktasında da bölge devletler Suriye'ye yardım etmeleri gerekmektedir. Yapılacak yardımlar ile Suriye'de yıkılan huzur ve güven ortamı tekrar oluşabilir, kaybedilen toplum yapısı ise böylece daha hızlıca inşa edilebilir.

Türkiye'nin dış politikada Fırat'ın doğusunda başka batısında başka ülke ile işbirliği yapması Türkiye'nin çoklu dış tehditlerle karşı karşıya kaldığı vurgulanmıştır. Türkiye'nin Suriye'de siyasi bağımsızlık, egemenlik, toprak bütünlüğü ve iyi komşuluk ilişkileri ilkeleri üzerine kurulu bir politika izlemesi gerektiği katılımcılarca düşünülmektedir. Ayrıca Türkiye'nin Suriye'nin yeniden inşa sürecinde büyük bir katkı sağlarken barıştan yana ve güvenilir bir komşu ülke olduğunu hiçbir şüpheye yer vermeden Suriye ve Suriyelilere hissettirmesinin çok önemli olduğu vurgulanmıştır.

CHP, Suriye'de barışın tekrar sağlanması ile birlikte Orta Doğu'da da kalıcı bir barışın sağlanabileceğini düşünmektedir. Bu bağlamda ise hem seçim bildirgesinde hem de Suriye ile ilgili hazırlamış olduğu raporlarda belirtmiş olduğu

gibi Orta Doğu Barış ve İşbirliği Teşkilatı (OBİT) düşüncesinin hayata geçirilmesinin önemine vurgu yapmaktadır. Türkiye, Irak, İran ve Suriye ile başlaması düşünülen bu süreç, koşullar el verdiği takdirde diğer Orta Doğu Bölgesi'ndeki devletlerle de devam ederek barış, istikrar ve huzur ortamı sağlanacaktır. Bölge ülkelerinin, bölge dışı aktörlerin ve uluslararası kuruluşların desteğine açık olan bu düşüncenin önemi katılımcılar tarafından güçlü bir şekilde dile getirilmiştir¹²⁶.

Gerçekleştirilen konferansın ardından CHP, bir sonuç bildirgesi yayınlarak iktidara Suriye politikası konusunda atılması gereken adımları kendi penceresinden aktarmıştır. Bu sonuç bildirgesi aynı zamanda CHP'nin iktidara geldiği takdirde Orta Doğu'da ve Suriye'de izleyeceği yol haritasıdır. Konferansta tartışılan konulardan çıkarılan sonuçlardan yararlanarak, kendi düşünce ve tespitleriyle bu yol haritası hazırlanmıştır diyebiliriz. Bu açıdan Uluslararası Suriye Konferansı: "Suriye'de Barışa Açılan Kapı" CHP'nin izleyeceği yol ve yöntem açısından çok önemlidir.

CHP, hazırlamış olduğu sonuç bildirgesinde Suriye'de izlenmesi gerektiğine inandığı politikanın öncelikle temel ilkelerini belirlemiştir. Temel ilkelerin ilk maddesi Türkiye Suriye'nin bağımsızlığına, egemenliğine ve toprak bütünlüğüne saygı duyması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu temel ilkeyle bağlantılı olarak belirtilen ikinci madde ise Suriye'nin iç işlerine karışılmaması gerektiğidir. Türkiye, Suriye konusunda komşusunun alacağı kararlara saygı duymalı ve alınan kararlar doğrultusunda ilişkilerin şekillendirilmesi düşünülmektedir. Ayrıca konferansta Suriye'nin bu denli bir iç savaşa sürüklenmesinde uluslararası aktörlerin önemli bir payı olduğu noktasında ortak bir görüş hâkimdir. Bundan dolayı CHP, Suriye'nin iç meselelerine karışmayı doğru bulmamaktadır. Belirlenen temel ilkelerin bir diğeri ise uluslararası hukuk ve iyi komşuluk ilkelerinin benimsenmesidir. Sorunun çözümünde bu çok önemli bir ilkedir diyebiliriz. 4 milyona yakın Suriyeli göçmeni ülkesinde misafir eden Türkiye buna ek olarak Suriye'den gelebilecek terör saldırılarına karşı sınır güvenliği problemi de yaşamaktadır. Uluslararası hukuk kurallarının işlenmesi ve iyi komşuluk ilişkilerinin olması özellikle göçmenlerin durumunu çözmede Türkiye'nin elini bir hayli güçlendirecektir.

¹²⁶ <https://chp.org.tr/haberler/chpnin-suriye-politikasi-barisa-acilan-kapi> (Erişim tarihi: 26.01.2021)

CHP'nin belirlemiş olduğu başka bir temel ilke ise yürürlükte olan anlaşma ve mutabakatlara bağı kalınması gerektiğidir. Anlaşmalara bağı kalındığı takdirde en azından sorunların iyice karmaşıklaştığı noktada referans olarak bu anlaşmalar göz önünde bulundurulabilir. Ayrıca ülkelerin ortaklaşa belirlemiş olduğu bu metinlere uymamak kaos ortamını daha çok tetikleyebilir. Bu açıdan mevcut anlaşmalara uyulmasını istemek çözüme giden yolda bir mihenk taşıdır diyebiliriz. CHP, Orta Doğu ve Suriye'de beliren sorunlara bölgesel anlayışla yaklaşılması gerektiğini savunmaktadır. Yani CHP, bir Orta Doğu ülkesi olduğunu unutmadan, bölgenin çıkarlarının Türkiye'ye de yarar sağlayacağını göz önünde tutarak ve bu sorunları sahiplenerek çözüm için katkı sunmayı önemli görmüştür. CHP'nin Suriye politikasındaki en önemli temel ilkesi ise barış ve istikrar odaklı bir vizyonu savunmasıdır¹²⁷. Çünkü barışı savunmak günümüz dünyasında zor olmakta, devletler çıkarları doğrultusunda uluslararası hukuk ve insan haklarını çok rahat bir şekilde çiğneyebilmektedirler. Mevcut durumdan ötürü sözde değil özde barışı savunmak önemli bir iştir. Barışın sağlanması, bölgenin tekrar normalleşmesi ve Türkiye'nin de Suriye iç savaşından dolayı misafir etmekte olduğu göçmenlerin maddi ve toplumsal yükünden kurtulması istikrarlı bir Suriye politikasının yürütülmesine bağlıdır. CHP, bu açıdan da istikrarlı bir vizyonu temel ilkelerinden biri olarak görmektedir.

Suriye politikasında belirlenen temel ilkelerin ardından hedefler saptanmıştır. CHP'nin bu hedeflerin hayata geçirilmesi ile Suriye krizinin çözüme kavuşacağını düşünmektedir. Bu açıdan hem mevcut iktidara izlenmesi gereken yol olarak bu hedefleri göstermiş hem de kendi iktidar olduğu takdirde bu hedefleri gerçekleştirecek bir Suriye politikası izleyeceğini belirtmiştir. Belirlenen hedeflerin ilki Suriye'de çatışmaları sona erdirebilecek ortamın oluşmasına somut bir şekilde katkı sunmaktadır. CHP'nin hem Suriye politikasındaki temel ilkeleri hem de bu ilkeler çerçevesinde oluşturduğu hedefleri Suriye'deki çatışma ortamının biran önce son bulması adınadır. Çatışma ortamının bitmesi artık tarafların çözüm için masaya oturup taleplerini dillendirerek ortam bir çözüm araması adına son derece önemlidir. Savaş ortamı devam ettiğı takdirde taraflar daha çok birbirine karşı çözümsüzleşecek, buna ek olarak ise can kayıplarının artmasıyla halk daha da çözüme olan inancını

¹²⁷ <https://chp.org.tr/haberler/chpnin-suriye-politikasi-barisa-acilan-kapi> (Erişim tarihi: 26.01.2021)

kaybedecektir. CHP, barış ortamının sağlamlasında silahlarının susmasını birinci hedef olarak belirlemiştir.

Suriye'de yaşanan iç savaş ortamını bitirmek ve sivil ölümlerini durdurmak adına Birleşmiş Milletler 2016 yılında Cenevre sürecini başlatmıştır. Bu süreç Suriye hükümeti ve muhalifler arasında savaş ortamını sona erdirmek adına dolaylı olarak gerçekleşen görüşmeler bütünüdür. Görüşmelerde iki tarafta birbirlerine istek ve taleplerini bildirmiştir. Fakat bu görüşmelerden beklenen sonuçlar maalesef ortaya çıkmamış ve savaş ortamı son bulmamıştır. Cenevre görüşmeleri kısa bir süre sonra tıkanmıştır. Cenevre sürecinin tıkanması üzerine Rusya ve Türkiye'nin girişimleriyle Ocak 2017'de Astana Süreci başlamıştır. Astana Sürecinin Cenevre Sürecinden en temel farkı Cenevre Sürecinde siyasi muhalifler masada yer alırken Astana Sürecine silahlı muhalif örgütlerde davet edilmiştir¹²⁸. Suriye hükümeti bu görüşmelerde iç savaşı bitirecek kapsamlı bir müzakere süreci olmasını talep etmiştir. Muhalefet ise kuşatma altındaki bölgelere insani yardım götürülmesini istemiştir. CHP'de ortaya çıkan Cenevre sürecine tam destek verilmesini Suriye politikasının hedeflerinden biri olarak belirlemiştir. Diyalogdan yana bir tavır sergilen CHP, iktidar ile muhalefetin karşılıklı taleplerini dile getirerek barış ortamının sağlanması adına çözümün sağlanabileceğini düşünmektedir. Suriye krizinin çözümünde bir başka hedef ise Astana Süreci ile BM Sürecini birbirini tamamlayacak şekilde bir bütünün parçaları olarak ele alınması gerektiği vurgulanmıştır¹²⁹. Cenevre sürecinin tıkanmasıyla ortaya çıkan Astana Süreci uluslararası toplumda da birbirini tamamlayan iki süreç olarak değerlendirilmektedir. Türkiye'de bu iki süreci birbirinden ayrı olarak değerlendirmemektedir. Yani belirlenen bu hedefte iktidar ile CHP paralel düşünceye sahiptirler diyebiliriz.

Toplumsal barış tüm toplumun ortak bir fikir birlikteliği, inancı ve düşüncesiyle olabilmektedir. CHP'de bu düşünceden hareketle Suriye'nin geleceğinin ülkedeki tüm kesim ve katmanların, yani etnik köken, din ve mezhep, aşiret ayırmadan hepsinin katılımıyla özgürce ve sağlıklı bir şekilde belirlenebileceği ortamın oluşmasına katkı sunmayı hedeflemektedir. Toplumun düşüncelerini, fikirlerini ve kanaatlerini birlikte tartışıp, ortak kanaya varması kaos ortamından hızlı

¹²⁸ <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-38661085> (Erişim tarihi: 07.02.2021)

¹²⁹ <https://chp.org.tr/haberler/chpnin-suriye-politikasi-barisa-acilan-kapi> (Erişim tarihi: 26.01.2021)

bir şekilde uzaklaştırılması demektir. Çünkü itirazlar aynı anda yapılacak, fikirler karşılaştırılacak ve ortak bir kanı ortaya çıkacaktır. Buna itiraz eden kitle de olamayacağından normalleşme sağlanacaktır. Suriye'de Silahların susmasını hedefleyen CHP, silahların susmasıyla birlikte tüm toplumun aynı hedef doğrultusunda bir araya gelecek özgür ortamın oluşması içinde gerekli her türlü adımın atılması gerektiğini vurgulamaktadır¹³⁰.

Suriye, insanlığın ilk ortaya çıkışından bugüne çok kültürlü bir ülke olma özelliği taşımaktadır. Sünni, Nusayri Alevi, Dürzi, Hristiyan, Arap, Kürt, Süryani ve Çerkez gibi etnik yapılar yüzyıllardır Suriye'de bir arada yaşamışlardır. Görüldüğü üzere Suriye çoğulcu bir toplum yapısına sahiptir. Suriyeli toplumu çoğulculuğun yanında aynı zamanda seküler bir toplumdur. Seküler bir toplum devletin dinsel kurumlardan tamamıyla ayrılmış durumda olduğunu, farklı inançlara sahip insanların ise kanun önünde eşitliğini belirtmektedir. CHP, Suriye'de toplumun bu çoğulcu ve seküler yapısının korunması gerektiğini hedeflemektedir. Böyle bir toplum yapısı korunduğu takdirde ülke içinde kaotik ortamlarının oluşması da yasalar önünde eşitlik bozulmadığı sürece zordur. CHP'de hukuksal zeminin tekrar oluşturularak Suriye gibi yüzyıllardır birlikte yaşayan toplumların birlikte yaşamaya devam etmesini hedeflemektedir.

2011 yılı sonu itibariyle Suriye'deki protesto gösterilerinin bir iç savaş ortamına dönüşmesi ve Türkiye'nin oluşan bu ortamdan dolayı Suriye devlet yönetimini sorumlu tutması iki ülke arasındaki ilişkilerin gerilmesine neden olmuştur. Bunun sonucu olarak ise Şam yönetimi, olayların yarattığı gerginliğin başka sonuçlara yol açmamasına adına Gaziantep'te bulunan başkonsolosluğunu geçici olarak kapatma kararı almıştır. Alınan bu karardan kısa bir süre sonra ise başkonsolosluğun tamamen kapatıldığı açıklanarak, konsolosluk eşyaları İstanbul'da bulunan büyükelçilik binasına taşınmıştır¹³¹. Türkiye'de 22 Mart 2012 tarihinde yaşanan olayların yarattığı güvenlik kaygısı nedeniyle Şam'da bulunan Türkiye Şam Büyükelçiliğini geçici olarak kapatma kararı almıştır¹³². Büyükelçiliği geçici

¹³⁰ <https://chp.org.tr/haberler/chpnin-suriye-politikasi-barisa-acilan-kapi> (Erişim tarihi: 26.01.2021)

¹³¹ <https://www.trthaber.com/haber/turkiye/suriye-baskonsoloslugu-tamamen-kapandi-22495.html> (Erişim tarihi: 12.03.2021)

¹³² <http://www.aljazeera.com.tr/haber/sam-buyukelciligi-kapatildi> (Erişim tarihi: 13.02.2021)

kapatılma kararının ardından ise Türkiye Şam Büyükelçisi Ömer Önhon Türkiye'ye davet edilmiştir. Önhon, 27 Kişilik Büyükelçilik çalışanı ile birlikte Türkiye'ye dönmüştür¹³³. Karşılıklı olarak alınan bu kararlar iki ülke arasındaki iletişim ve güvenin bitme noktasına geldiğini göstermektedir. CHP, yayınlamış olduğu sonuç bildirgesinde bu gelişmelerden yola çıkarak Suriye meselesinin çözümünde belirlemiş olduğu hedeflerden birini de Büyükelçilik ve konsoloslukların karşılıklı olarak yeniden işler hale getirilmesi olarak belirlemiştir¹³⁴. CHP, iki ülke arasındaki diyalogun tekrar başlaması, Türkiye'de bulunan Suriyeli göçmenlerin Suriye'ye geri dönüş süreci başladığı andan itibaren mevcut durumlarının kolayca çözüme kavuşması adına büyükelçilik ve konsoloslukların açılmasını son derece önemli bulmaktadır.

Türkiye, Suriye'ye sınır komşusu olması itibarıyla Suriye'de yaşanan savaş ortamından en fazla tehdit gören ülkelerden biridir. Sınır hattında yaşanan çatışmalar, sınırına yönelik yapılan saldırılar ve terör örgütlerinin Suriye'den Türkiye'ye sızma girişiminde bulunması Türkiye için sınır hattının güvenliğinin sağlanmasını olmaz kılmaktadır. Bu çerçevede CHP'nin Suriye krizinin çözülmesi adına belirlemiş olduğu hedeflerden bir diğeri de yapılacak müzakereler sonucunda Türkiye'nin sınır güvenliğinin tam anlamıyla sağlandığı takdirde Suriye topraklarında bulunan Türk askerlerinin tamamının geri çekilmesi gerçekleştirilecektir.

Terör, tüm dünya için özellikle ABD'de yaşanan 11 Eylül saldırılarından sonra dış politikada öncelikli politika haline gelmiştir. Türkiye'de 1984 yılında terör örgütü PKK'nın Şemdinli ve Eruh'ta ilçe merkezlerinin basılmasıyla resmen terörle mücadeleyle başlamış ve yaklaşık olarak 37 yıldır mücadelesi devam etmektedir. Suriye'de başlayan kriz sonrası ise Türkiye, Suriye'den Türkiye'ye sızarak eylem yapan DAESH, PKK, YPG ve PYD gibi terör örgütleriyle de mücadele etmeye başlamıştır. Türkiye bu mücadele kapsamında sınır güvenliğini sağlamak, sınırda yaşayan yurttaşlarının güvenliğini sağlamak ve Suriye'nin toprak bütünlüğünü korumak adına sınır ötesi operasyonlar gerçekleştirmiştir.

¹³³ <https://www.ntv.com.tr/turkiye/sam-buyukelcisi-turkiyede,RiaB-UPPakKU1RdkT3ahmg> (Erişim tarihi: 06.02.2021)

¹³⁴ <https://chp.org.tr/haberler/chpnin-suriye-politikasi-barisa-acilan-kapi> (Erişim tarihi: 26.01.2021)

Türkiye, 24 Ağustos 2016 tarihinde terör örgütlerini sınırdan uzaklaştırmak, sınırın ve sınır bölgesinde yaşayan kişilerin güvenliğini sağlamak, DAESH, YPG ve Suriye Silahlı Kuvvetlerinden oluşabilecek saldırılara karşı bölgenin temizlenerek güvenli bölge oluşturmak ve göç sorununu yok etmek amacıyla Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) ile birlikte Suriye'ye Fırat Kalkanı Harekâtını düzenlemiştir¹³⁵. Gerçekleştirilen harekâtın bir diğer amacı ise PYD'nin bölgedeki kantonları birleştirerek otonom bir yapı kurmasının önüne geçilmesini sağlamaktır¹³⁶. Türkiye DAESH ve YPG mevzilerini vurarak başarılı bir operasyon gerçekleştirmiştir.

Fırat Kalkanı Harekâtı'ndan sonra Türkiye, Suriye Milli Ordusu (SMO) ile birlikte 28 Ocak 2018 tarihinde Suriye'nin Afrin ile Tel Rıfat bölgesine Türkiye'nin varlığına tehdit olarak gördüğü terör örgütleri olan PKK, KCK, YPG-PYD ve DAESH'in bölgeden uzaklaştırılarak, sınır güvenliğinin sağlanması adına Zeytin Dalı Harekâtını başlatmıştır. Gerçekleştirilen harekât sonrasında 332 bölge Türk Silahlı Kuvvetleri ve Suriye Milli Ordusu Kontrolüne geçmiştir. Ayrıca Afrin'in tamamı da kontrol altına alınarak. Terör örgütlerinden temizlenmiştir. Harekât, Türkiye ve Suriye Milli Ordusu adına başarıyla sonuçlanmıştır.

Türkiye, PKK ile müttefik olarak nitelendirdiği Suriye Demokratik Güçleri (SGD)'nin sınır bölgesinden uzaklaştırılması ve 30 kilometre derinliğinde bir güvenli bölge oluşturarak 3,6 milyon Suriyeli göçmenlerin oraya yerleştirilmesi amacıyla 9 Ekim 2019 yılında Suriye Milli Ordusu ile birlikte Barış Pınarı Harekâtını gerçekleştirmiştir¹³⁷. Harekât, SGD'nin sınır bölgesinden 30 kilometre uzağa çekilmesiyle sona ermiştir.

CHP, tüm bu yaşananlar neticesinde terör konusunda ülkelerin işbirliği içerisinde hareket etmesini ve teröre karşı ortak bir mücadele gerektiğini belirtmekte ve Suriye krizinin çözülmesinde bu işbirliği ortamının oluşmasını kendisine hedef olarak belirlemiştir. Terör örgütlerine karşı verilecek ortak mücadele onların hareket

¹³⁵ <https://www.aksam.com.tr/siyaset/firatin-batisina-milli-kalkan-operasyonu/haber-544243> (Erişim tarihi: 21.02.2021)

¹³⁶ <https://www.yenisafak.com/dunya/firat-kalkani-pydnin-koridor-hayalini-cokertti-2517075> (Erişim tarihi: 28.01.2021)

¹³⁷ <https://www.trthaber.com/haber/gundem/baris-pinari-harekati-basladi-434852.html> (Erişim tarihi: 19.02.2021)

alanlarını kısaltacak, kayıpların verilmediği ve ülkelerin güvenliklerinin sağlandığı bir ortam oluşacaktır.

CHP'nin belirlemiş olduğu hedeflerden biri de Suriye'deki muhalifler unsurların akıbetinin ülkelere görüşülmesidir. Bir mutabakat çerçevesinde akıbetlerinin durumunun belirlenmesini uygun gören CHP yönetimi bu noktada aktif bir şekilde rol alınmasını hedeflemektedir.

Suriye iç savaşında Türkiye için önemli bir başka konu ise Suriye'de yaşayan Türkmenlerin durumudur. Suriye'deki Türkmenler Şam, Rakka, Lazkiye, Hama, Humus ve Halep kentlerinde yaşamaktadırlar. Savaşın etkisinin artmasıyla birlikte diğer Suriyeli vatandaşlar gibi Türkmenlerde göç ederek veya güvenli bölgelere giderek hayatlarını devam ettirmeye çalışmışlardır. Fakat göç edemeyen ve güvenli bölgelere hareket edemeyen rejim kontrolünde yaşamlarını sürdüren Türkmenler de bulunmaktadır. Örneğin Lazkiye'nin kuzeyinde Bucak diye tabir edilen bölgede yaşayanlar rejim kontrolünde yaşamaktadırlar. Halep, Rakka, Şam, Humus ve Hama'da yaşanan yoğun çatışma ortamı ise orada bulunan binlerce Türkmen'in Türkiye'ye göç etmesine neden olmuştur¹³⁸. Türkiye'de kamplarda kalan Türkmenlerin sayısı yaklaşık olarak 30 bin kadardır. Ayrıca kamp dışında da Türkiye'de yaşamlarını devam ettiren, çoğu Türkiye'nin çeşitli illerinde bulunan akrabalarının yanına taşınan yaklaşık 200 bin Türkmen bulunmaktadır¹³⁹. CHP'de Suriye krizinin çözülmesi adına belirlemiş olduğu hedefler arasına Türkmenlerin durumunu da almıştır. Suriye'de hayatlarını devam ettiren fakat savaş dolayısıyla Türkiye'ye göç etmek zorunda kalan Türkmenlerin durumunun güvence altına alınması CHP'nin Suriye krizinin çözümündeki belirlediği hedeflerinden biridir¹⁴⁰.

Türkiye'de 2021 yılı itibariyle yaklaşık olarak 4 milyon Suriyeli göçmen bulunmaktadır. Suriyeli göçmenlerin eğitim, sağlık, iş yaşamı, sosyal hayat gibi birçok alanda sorun yaşadığı bilinmektedir. Türkiye, kendi imkânları doğrultusunda Suriyeli göçmenlerin herhangi bir sorun yaşamaması adına büyük bir uğraş

¹³⁸ <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/suriye-ic-savasinin-turkmenler-uzerindeki-etkileri/702594> (Erişim tarihi: 13.01.2021)

¹³⁹ Ahmet Emin Dağ, "Modern Dönem Suriye ve Halep Türkmenleri", *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 5 (1), (218),68.

¹⁴⁰ <https://chp.org.tr/haberler/chpnin-suriye-politikasi-barisa-acilan-kapi> (Erişim tarihi: 26.01.2021)

vermesine karşın Suriyeli göçmenlerin getirdiği ekonomik yükü de tek başına mücadele etmeye çalışması da acı bir gerçektir. Avrupalı devletlerin ve AB'nin göçmenler konusunda Türkiye'ye yaptıkları yardımlar Suriyeli göçmenlerin sorunlarının tam anlamıyla çözülebilmesini sağlamamaktadır. Bu açıdan hem Suriyeli göçmenler büyük bir mağduriyet yaşamakta hem de Türk vatandaşları çeşitli mağduriyetlerle karşı karşıya kalmaktadır. CHP, Suriyeli göçmenlerin ülkelerine dönmeleri için gerekli barış ortamının sağlanmasının zorunlu olduğunu savunmakta, bu barış ortamının sağlanması adına ise yukarıda da belirttiğimiz üzere çeşitli hedefler belirlemektedir. Bu hedeflerden birisi de Suriyeli göçmenlerin durumuyla alakalıdır. CHP, Suriyeli göçmenlerin sorununun insan haklarına uygun bir şekilde çözülmesi gerektiğini önemle vurgulamaktadır. Suriyeli göçmenler iç savaş ortamından dolayı bugüne kadar önemli insan hakları ihlallerine maruz kalmışlardır. Ülkelerinden, evlerinden ve yaşam alanlarından vazgeçerek hayatlarını kurtarmak adına çeşitli ülkelere göç etmişlerdir. Suriye'deki belirsizlik durumunun ise uzun yıllardır devam ediyor olması yaşanan mağduriyetlerin katlanarak devam etmesine neden olmuştur. Bu çerçevede değerlendirildiğinde Suriyeli göçmenlerin ülkelerine dönmelerinin, mevcut durumlarının ve ülkelere dönmek istemeyen Suriyelilerin yaşadıkları sorunların insan hakları temelinde çözülmesi devletlerin önceliği olmalıdır diyebiliriz.

Suriye, 2011 sonlarından itibaren savaş ortamının oluşmasıyla büyük bir yıkım yaşamıştır. Terör örgütlerinin işgal ettiği bölgeler, Şam yönetiminin baskıcı tutumunu arttırarak devam etmesi, yargının ve hukukun yok olması, milyonlarca Suriye vatandaşının canını kurtarmak adına başka ülkelere göç etmesi, yaşanan çatışmalar ve saldırılar sonrası binlerce Suriyelinin hayatını kaybetmesi yaşanan önemli gelişmelerdendir. Suriye'nin acilen barışa ihtiyacı olduğu su götürmez bir gerçektir. Ülke terör örgütlerinden temizlenmeli, Suriye'yi terk eden vatandaşların ülkelerine geri dönüş yolunun açılması, yeni bir anayasanın yapılması ve en önemlisi ise ülke güvenliğinin sağlanması gerekmektedir. CHP, bu gelişmelerin yaşanması durumunda Suriye'nin yeniden inşa sürecine Türkiye'nin katkı sunması gerektiğini belirtmektedir. Suriye krizinin çözümündeki hedeflerinden biri de tam olarak budur.

CHP'nin önemli hedeflerinden bir tanesi de bölgenin istikrara ve barışa öncülük edeceğine inandığı Orta Doğu Barış ve İşbirliği Teşkilatı (OBİT) girişimini başlatmaktır. CHP, "Sarayın Yanlış Göçmen Politikasının Faturasını Vatandaş Ödüyor" ve "Ensar ve Muhacir Söylemi Suriyeli Sığınmacıya Derman Olmuyor" raporlarında ve 2018 Seçim Bildirgesi'nde değindiği üzere Irak, İran, Suriye ve diğer ülkelerle birlikte iktidara geldiği takdirde ilk bir yıl içerisinde Orta Doğu Barış ve İşbirliği Teşkilatını kurmayı hedeflemektedir. CHP, OBİT'in kurulmasıyla birlikte Suriye sorununun çözüleceğini ve barışın sağlanarak Suriye'nin toprak bütünlüğünün korunacağını düşünmektedir. Aynı zamanda Türkiye'deki göçmenlerin krizinin de önünün açılacağı öngörülmektedir. Kurulacak bu teşkilat ile Orta Doğu coğrafyasında yeniden barış ortamının oluşacağına inanan CHP, Suriye'nin de vekalet savaşlarının yapıldığı bir alandan çıkarak barış ortamının sağlandığı bir ülkeye dönüşeceğini hedeflemektedir¹⁴¹.

Sonuç raporunda belirlenen hedeflerden sonra bu hedeflerin nasıl gerçekleştirileceğine dair yöntem açıklanmıştır. CHP, daha önce farklı mecralarda belirttiği ve iktidara da yaptığı çağrılarını kendi hedeflerini hayata geçirmek için yöntemi olarak belirlemiştir. Suriye sorununun çözümünde atılacak ilk adım olarak Şam yönetiminin Türkiye ile ilişkilerin normalleşmesinin hedeflenmesini anlamak için iktidar tarafından oluşturulacak öncü bir heyetin Suriye yönetimiyle görüşmek üzere Şam'a gönderilmesi gerektiğini düşünmektedir. Bu atılacak adım Şam tarafında olumlu karşılık bulduğu takdirde ikinci adım olarak belirlenen hedefler doğrultusunda Suriye yönetimi ile ilişkilerin normalleşmesi, müzakere süreci takviminin belirlenmesi için Suriye konusunda çalışma yapmış, barışçıl politikaları önceleyen, partiler üstü ve Türkiye çıkarlarına odaklanan uzman bir heyetin Şam'a gönderilmesi amaçlanmaktadır. Bu heyet ile Şam yönetimi arasında yapılacak görüşmeden sonra mutabakat sağlandığı takdirde ise sırayla Şam ve Ankara'da müzakerelere başlanması düşünülmektedir. Müzakereler sonucunda diğer gündem maddelerini etkilemediği takdirde üzerine anlaşmaya varılan maddeler hemen devreye sokularak olumlu bir ivme yakalanması planlanmaktadır. Yine müzakerelerle birlikte Türkiye ve Suriye ilişkilerinin normalleşmesi hakkında Suriye tarafıyla da anlaşarak BM, AB, ABD, Rusya ve İran'a karşılıklı uygun görülen

¹⁴¹ <https://chp.org.tr/haberler/chpnin-suriye-politikasi-barisa-acilan-kapi> (Erişim tarihi: 26.01.2021)

ölçülerle ve aşamada ortak bilgilendirme yapılması CHP'nin Suriye konusunda belirlediği hedefleri uygulamak için planladığı yöntemdir¹⁴².

CHP, Suriye krizinin çözümünde belirlemiş olduğu ilkeler, ortaya koymuş hedefler ve bu hedeflerin nasıl hayata geçirilmesi gerektiğine dair sunmuş olduğu yöntem sonucunda bu çerçevenin hayata geçebilmesi için ulusal bir mutabakat metni olarak görülüp kabul edildiği takdirde mümkün olduğunu belirtmektedir. CHP, Türkiye'nin sınır komşusu olan ve Türkiye'nin çıkarları adına parti olarak elinin taşın altına koyması gerektiği takdirde sorumluluktan kaçmayarak, hedefin gerçekleştirilmesi için ortaya konacak her türlü çabaya destek vereceğini ifade etmiştir. Bu aşamada üzerinde defahatle durduğu OBİT girişiminin de Suriye krizinin çözümü noktasında CHP'nin bir hazırlığı olduğu belirtilmiştir¹⁴³.

¹⁴²<https://chp.org.tr/haberler/chpnin-suriye-politikasi-barisa-acilan-kapi>(Erişim tarihi: 26.01.2021)

¹⁴³<https://chp.org.tr/haberler/chpnin-suriye-politikasi-barisa-acilan-kapi>(Erişim tarihi: 26.01.2021)

SONUÇ

Arap Baharı, Orta Doğu bölgesindeki adaletsizliğe, siyasi baskılara, adam kayırmalara, kötü ekonomiye ve eşitsizliklere karşı ortaya çıkan bir süreç olmuştur. Ortadoğu halkı mevcut rejimleri değiştirmek amacıyla protesto yolunu seçmiştir. Planlanan durumu rejimlerin değişmesi ve özgürlüğün, eşitliğin ve refahın hâkim kılınmasıydı. Fakat durum öyle olmamıştır. Arap Baharı isminde olduğu gibi "Bahar"ın gelmesi planlandığı gibi olmamış, ülkeler daha karmaşık yapılara sürüklenmişlerdir.

Suriye'de Esad, iktidarını Rusya, Çin ve İran'ın desteğiyle halka rağmen devam ettirmektedir. Görünen tabloda da devam ettirmesi olasıdır. Suriye'nin mevcut durumu en çok sınır komşusu olan ve 2020 Nisan itibarıyla yaklaşık olarak 4 milyon Suriyeliye ev sahipliği yapan Türkiye'yi ilgilendirmektedir. Buradan hareketle Türkiye'nin ana muhalefet partisi olan CHP, Suriye konusunda izlenmesi gereken yolu ve iktidara geldiği takdirde hayata geçireceği Suriye politikasını Uluslararası Suriye Konferansı'yla belirlemiştir. Konferans, Ortadoğu bölgesinden katılımcıların bulunarak barışın nasıl sağlanacağına dair fikirlerini sunması, bilim adamlarının katılımıyla akademik dünyanın Suriye'nin nasıl normalleşeceğini bilimsel çerçeveden değerlendirmesi ve Rusya, İran, Çin, ABD gibi ülkelere gelen katılımcıların Suriye ile ilgili fikirlerini paylaşması açısından önemlidir. CHP, konferansta gerçekleştirilen panellerden çıkarılan sonuçlar ve Suriye'de başlayan iç savaştan bugüne izlendiği politikaları, yaptığı çalışmaları harmanlayarak Suriye politikasını açıklamıştır.

CHP'nin Suriye krizinin çözümünde belirlediği temel hedeflerin en önemlisi bağımsızlık, egemenlik ve toprak bütünlüğüne saygıdır. Suriye'nin içişlerine karışmama, uluslararası hukuku benimseme, yürürlükte bulunan anlaşma ve mutabakatlara bağlı kalma ve barış odaklı vizyon diğer önemli hedeflerdir. Krizin çözümünde belirlenen bu hedefler aslında kimsenin itiraz etmeyeceği, uluslararası politikada da kabul gören temel ilkelerdir.

CHP, krizin çözümü için BM Cenevre ve Astana sürecine tam destek verilmesi gerektiğini düşünmekte ve hedeflemektedir. Bu hedef bakıldığında uluslararası aktörlerin de Suriye'de çözümün gerçekleşmesi için öngördüğü bir

politikadır. CHP'nin burada uluslararası kamuoyu ile paralel bir düşünceye sahip olduğunu söyleyebiliriz. CHP, Suriye'nin geleceğine Suriyelilerin karar vermesi gerektiğini belirtirken Suriye'de barış ortamının oluşmasına somut katkı sağlamayı planlamaktadır. Teröre karşı birlikte hareket etmenin, sığınmacıların sorununun insan haklarına uygun şekilde çözülmesi ve Türkmenlerin durumunun güvenceye alınmasının hedeflenmesi son derece önemli hedeflerdir. Türkmenler, Türkiye için önemli bir noktadır. Ak Parti iktidarı da Türkmenler konusunda son derece hassas davranmaktadır. Burada iktidar ile muhalefet paralel düşünceye sahiptirler. Bu da Türkiye'nin Suriye konusunda atacağı adımlar için önem taşımaktadır.

CHP, Şam yönetimiyle ilişkilerin normalleşmesi gerektiğini düşünmektedir. Ak Parti iktidarı Suriye'de Esad ile herhangi bir diyalog kurmaya sıcak bakmamakta ve barışın sağlanmasında Esad'ın devrilmesini olmazsa olmaz olarak nitelendirmektedir. Bu aşamada iktidar ile muhalefet farklı düşüncelere sahiptir. Esad, devrilmesi çok mümkün olmayan ve güçlü bir dış destek alan liderdir. Bundan ötürü CHP'nin Suriye yönetimi ile temas kurmak istemesi normaldir ve krizin çözümünde önemli görülmelidir. Çünkü Suriye'de Esad'sız bir çözüm mümkün değildir.

Şam'dan olumlu tepki geldiği takdirde partiler üstü bir uzman heyetin oluşturulmasını ve böylelikle Suriye ile müzakerelerin başlamasını öngören CHP yönetimi ilişkilerin böylece normalleşmesini hedeflemektedir. Suriyeli göçmenlerin de normalleşme ile ülkelerine dönmesini planlayan CHP, Suriye ile anlaşılması durumunda BM, AB, ABD, Rusya ve İran'a görüşmelerle ilgili bilgi vermeyi amaçlamaktadır. Normalleşme için diyalog yolunun tercih edilmesi ilişkilerin kestirilip atılmasından daha olumlu görünmektedir. Suriye'de diyalogla barış ortamının sağlanması aslında iç savaş ortamının ilk olduğu anda Ak Parti iktidarı tarafından denenmiş fakat Suriye yönetimi buna olumlu karşılık vermemiştir. Yeniden böyle bir diyalogun kurulması ne kadar barışa giden bir yol olur tartışılır ama denenmesi mutlaka yerinde olacaktır.

Suriye krizinde Türkiye için ana muhalefet partisi olan Cumhuriyet Halk Partisi'nin politika belirlemesi ve Suriye'de yaşanan krizin çözümü adına ilke, hedef ve yöntemini açıklaması son derece önemlidir. İktidar bu düşünce ve

planlardan yararlanarak, muhalefet ile diyalog kurduğu takdirde Türkiye Suriye meselesinde daha bütüncül bir politika izleyebilir. Fakat Türkiye i  siyasette çok fazla ayrılıkçı söylemler üzerinden siyaset yaptığı için şuana kadar CHP'nin büyük umutlarla gerçekleştirmiş olduğu Suriye Konferansı'ndan çıkardığı sonuçları karşılıklı olarak değerlendirme imk nı bulmamıştır. CHP'nin konferansa Ak Parti ve diğer muhalefet partilerini davet etmesine karşın herhangi bir katılım sağlanmamıştır. Bu durumda ortak bir politika oluşturmanın imkânsız olduğunu göstermektedir diyebiliriz.

CHP, iktidara geldiği takdirde Suriye politikasını ilk bir yıl içerisinde hayata geçireceğini kamuoyuyla paylaşmıştır. Herkes tarafından kabul görecek ilkelerle belirlenen hedefler gerçekleştirilirse Suriye'de barış ortamına katkı sunulacağı bir gerçektir. Fakat unutulmaması gereken en önemli nokta Suriye'de barışın sağlanması sadece Türkiye'ye bağlı bir durum değildir. Türkiye, ülkesinde misafir ettiği yaklaşık 4 milyon Suriyeliyi gönüllü şekilde ülkesine gönderebilir ve sınır güvenliğini sağlarsa kendisi açısından büyük oranda Suriye krizini çözmüş olacaktır diyebiliriz. CHP'nin de kurulacak OB T teşkilatı ile çözmeyi hedeflediği temel sorunlar aslında bunlardır. Açıklanan Suriye politikası diğer ülkelerle uyumlu gittiği takdirde bu sorunların da çözümünün gerçekleşmesi olası gözükmektedir.

KAYNAKÇA

- Akdemir, Salih. "Suriye'deki Etnik ve Dini Yapının Siyasi Yapının Oluşmasındaki Rolü". *Avrasya Dosyası (Arap Özel)*, 6(1), 2000, 201-237.
- Arı, Tayyar. *Geçmişten Günümüze ORTA DOĞU (Siyaset, Savaş ve Diplomasi)* (Cilt 1). İstanbul: Mkm Yay. 2012.
- Ayhan, Veysel. "Türkiye ve Arap Birliği'nin Suriye'ye Yaptırım Kararları ve Olası Sonuçları". *ORSAM*, 2011, 1-20.
- Ayhan, Veysel. "Türkiye ve Suriye Muhalefeti: Şam'a Siyasi, Diplomatik, Ekonomik ve Askeri Yaptırımlar". *ORSAM Dış Politika Analizi*, 2011, 1-3.
- Başkan, Birol. "Buazizi'nin Yaktığı Ateş: 21. yy. Başında Arap İsyanları". *Akademik Orta Doğu*, 6(1), 2011, 1-22.
- Bingöl, Oktay. "Arap Baharı ve Orta Doğu: Çok Eksenli Güç Mücadelesinde Denge Arayışları". *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, XIII(2), 2013, 25-49.
- Cantürk, Caner. "Suriye Baas Partisi: İdeoloji, Örgüt, İktidar". *Emperyalizmin Oyununda İkinci Perde. Arap Baharı ve Suriye*. Barış Adıbelli (Ed.), 17-29, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2012.
- Çelik, Ahmet Hüsrev. "Buazizi'den Rabia'ya, Trablus'tan Şam'a Arap Baharının Sonuçları Üzerine Bir Değerlendirme". *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 6(2), 2015, 34-53.
- Dağ, Ahmet. Emin. "Modern Dönem Suriye ve Halep Türkmenleri". *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 2018, 49-72.
- Dinçer, Osman Bahadır ve Coşkun, Gamze. *Mayınlı Arazide Yürümenin Adı: Suriye'de Değişimi Zorlamak*. USAK Orta Doğu ve Afrika Araştırmaları Merkezi, 2011.
- Doğan, Gürkan ve Durgun, Bülent. "Arap Baharı ve Libya: Tarihsel Süreç ve Demokratikleşme Kavramı Çerçevesinde Bir Değerlendirme". *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (15), 2015, 61-90.
- George, Alan. *Syria: Neither Bread nor Freedom*. Londra: Zed Books, 2003.
- Jaber, Kamel Abu. *Arap Baas Sosyalist Partisi*. Ahmet Ersoy (Çev.). Ankara: Altınok Matbaası, 1970.
- Khashan, Hilal. "The View from Syria and Lebanon". *Middle East Quarterly*, 18(3), 2011, 25-30.

- Kıran, Abdullah."Arap Baharı, Suriye ve Demokratik Dönüşüm Beklentileri", **Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2 (1), 2014, 97-115.
- Kıymaz, Ahmet. **Arap Baharında Kışta Açan Çiçek SURİYE**. Ankara: Sarkaç Yayınları, 2012.
- Mahalli, Hüsnü. **Diren Suriye** (2 b.). İstanbul: Destek Yayınları, 2014.
- Oğuzlu, Tarık. "Arap Baharı ve Yansımaları". **Orta Doğu Analiz**, 3(36),2011,8-16.
- Okur, Mehmet Akif. "Emperyalizmin Orta Doğu Tecrübesinden Bir Kesit: Suriye’de Fransız Mandası". **Bilig**,2009,137-156.
- Özbek, Ali. "Arap Bahar’ı Nedir? Arap Bahar’ının Ekonomik Nedenleri".**3rd International EUREFE Congress**,M. Özçağ (Ed.), (53-70), Aydın, Türkiye1-3 Kasım 2019.
- Özdemir, Çağatay. "Suriye’de İç Savaş’ın Nedenleri: Otokratik Yönetim mi, Bölgesel ve Küresel Güçler mi?"**Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi**(2), 2016, 81-102.
- Sayın, Yusuf. "Arap Baharı ve Tunus’un Yasemin Devrimi’ni Yeniden Anlamak". **International Journal of Politics and Security**, 1(2), 2019, 104-121.
- Şen, Sabahattin. **Orta Doğu’da İdeolojik Bunalım: Suriye Baas Partisi ve İdeolojisi**. İstanbul: Bir Yay, 2004.
- Şen, Yağmur. "Suriye’de Arap Baharı". **Yasama Dergisi**,2013,54-79.
- Toraman, İbrahim.**Arap Baharı ve Suriye**.(Yüksek Lisans Tezi), Yalova Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yalova, 2015.
- YaşarTanrıverdi, Nebahat. "Tunus’ta Demokratikleşme Sürecinin Kavramsal Değerlendirilmesi". **Akademik Orta Doğu**, 6(2), 2012, 99-113.
- Yüksek Çendek, Sinem ve Örki, Armağan. "Arap Baharı Sürecinde Libya, Suriye ve Yemen’de Yaşanan İç Savaşlar : Karşılaştırmalı Bir Çözümleme". **Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi**, 10(1), 2019, 42-58.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

<http://www.aljazeera.com.tr/haber/bingazide-roket-saldirisi-7si-cocuk-8-sivil-oldu>
(Erişim Tarihi: 18.12.2020)

Muhittin Ataman, Suriye’de İktidar Mücadelesi: Baas Rejimi, Toplumsal Talepler ve Uluslararası Toplum, SETA RAPOR, www.setav.org Nisan 2012, s.9 (Erişim tarihi: 15.02.2021)

Suriye Krizinin Kronolojisi, <http://www.21yyte.org/arastirma/suriye-krizi/izlememerkezi/2013/09/02/7192/suriye-krizinin-kronolojisi> (Erişimtarihi:20.05.2021)

<http://www.hurriyet.com.tr/planet/18273730.asp> (Erişim tarihi: 22.03.2021)

<http://www.aktuel.com.tr/Dunya/2012/11/21/ilk-saniyesinden-bugune-suriye-ic-savasinin-takvimi> (Erişim tarihi: 24.03.2021)

<http://www.hurriyet.com.tr/planet/18792954.asp> (Erişim tarihi: 01.03.1021)

Suriye’de Aktörle; Rejim, Muhalefet, Dini Yapı ve Medya, SETA, Şubat 2012, www.setav.org (Erişim tarihi: 10.03.2021)

<http://www.odatv.com/n.php?n=isim-isim-suriyedesavasan-orgutlerin-listesi-30909141200> (Erişim tarihi: 10.03.2021)

Suriye Muhalefeti’nin Aktörleri, 21.yy Türkiye Enstitüsü, <https://21yyte.org/tr/merkezler/bolgesel-arastirma-merkezleri/orta-dogu-ve-afrika-arastirmalari-merkezi/suriye-muhalefatinin-aktorleri> (Erişim tarihi: 15.02.2021)

<http://www.mfa.gov.tr/turki-ye-suriye-siyasi-iliskileri-.tr.mfa> (Erişim tarihi : 06.01.2021)

<http://www.bloomberg.com/news/2011-12-01/eu-u-s-toughen-syria-sanctions-as-un-says-crackdown-death-toll-increase.html>(Erişim tarihi : 16.01.2021)

<http://www.mfa.gov.tr/turki-ye-suriye-siyasi-iliskileri-.tr.mfa> (Erişim tarihi : 18.04.2021)

<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/chp-heyeti-esad-ile-gorustu/414215> (Erişim tarihi: 03.04.2021)

<https://m.bianet.org/bianet/print/137208-sosyalist-enternasyonal-suriye-yi-kinadi> (Erişim tarihi: 26.01.2021)

<https://www.haberler.com/kilicdaroglu-sosyalist-enternasyonal-uyelerine-3473991-haberi/> (Erişim tarihi: 16.01.2021)

<https://m.bianet.org/bianet/print/137208-sosyalist-enternasyonal-suriye-yi-kinadi> (Erişim tarihi: 23.01.2021)

<https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/kilicdaroglundan-erdogana-yanit-338452https://m.bianet.org/bianet/print/137208-sosyalist-enternasyonal-suriye-yi-kinadi> (Erişim tarihi: 26.01.2021)

<https://www.dunya.com/gundem/arap-emekcilerin-yanindayiz-haberi-172707> (Erişim tarihi: 07.02.2021)

<https://www.haberler.com/arap-halklarinin-demokrasi-ve-ozgurluk-icin-3577155-haberi/> (Erişim tarihi: 03.03.2021)

<https://t24.com.tr/haber/chpli-vekiller-esedle-gorustu,225227> (Erişim tarihi: 06.02.2021)

<https://www.hurriyet.com.tr/gundem/kilicdaroglundan-bmye-suriye-mektubu-22842632> (Erişim tarihi: 10.02.2021)

<https://www.memurlar.net/haber/538581/turkiye-deki-suriye-400-suriyeli-baslamisti.html#:~:text=29%20Nisan%202011%20tarihinde%20can,ye%20kitlesel%20g%C3%B6C%20A7%C3%BCn%20ilk%20ad%C4%B1m%C4%B1yd%C4%B1> (Erişim tarihi: 11.11.2021)

<https://www.uikpanorama.com/blog/2020/04/29/onuncu-yilinda-turkiyedeki-suriyeliler/> (Erişim tarihi: 19.12.2021)

<https://content.chp.org.tr/file/65204.pdf> (Erişim tarihi: 10.03.2021)

<https://chp.azureedge.net/a10fe87d039c4459938a878c4a33aa9a.pdf> (Erişim tarihi: 13.03.2021)

<http://chp.azureedge.net/c7bdb9ed5f2e4be9a70e40615d8240de.pdf>, (Erişim tarihi: 13.03.2021)

<https://www.aa.com.tr/tr/politika/chp-uluslararası-suriye-konferansi-duzenleyecek/1587529> (Erişim tarihi: 19.03.2021)

<https://t24.com.tr/haber/t-24-yazari-sabuncu-chp-nin-suriye-konferansi-nda-ilk-oturumda-esad-ile-turkiye-nin-beraber-hareket-edebilecekleri-bir-surec-baslayabilir-gorusu-one-cikti,841404>(Erişim tarihi: 27.03.2021)

<https://t24.com.tr/haber/chp-de-gundem-suriye-ankara-sam-barisa-giden-en-kisa-yol,841386> (Erişim tarihi: 12.02.2021)

<https://www.chp.org.tr/haberler/suriyede-barisa-acilan-kapi-temasi-ile-gercekleştirilen-uluslararası-suriye-konferansinin-ev-sahibi-ozeti> (Erişim tarihi: 01.03.2021)

<https://t24.com.tr/haber/chp-uluslararası-suriye-konferansı-nin-özetini-paylasti-tehditler-suriye-yonetimiyle-cok-yonlu-diplomasiye-basvurarak-bertaraf-edebilir,841438> (Erişim tarihi: 03.03.2021)

<https://chp.org.tr/haberler/chpnin-suriye-politikasi-barisa-acilan-kapi>(Erişim tarihi: 26.01.2021)

<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-38661085> (Erişim tarihi: 07.02.2021)

<https://www.trthaber.com/haber/turkiye/suriye-baskonsoloslugu-tamamen-kapandi-22495.html> (Erişim tarihi: 12.03.2021)

<http://www.aljazeera.com.tr/haber/sam-buyukelciligi-kapatildi> (Erişim tarihi: 13.02.2021)

<https://www.ntv.com.tr/turkiye/sam-buyukelcisi-turkiyede,RiaB-UPPakKU1RdkT3ahmg> (Erişim tarihi: 06.02.2021)

<https://www.aksam.com.tr/siyaset/firatin-batisina-milli-kalkan-operasyonu/haber-544243> (Erişim tarihi: 21.02.2021)

<https://www.yenisafak.com/dunya/firat-kalkani-pydnin-koridor-hayalini-cokertti-2517075> (Erişim tarihi: 28.01.2021)

<https://www.trthaber.com/haber/gundem/baris-pinari-harekati-basladi-434852.html> (Erişim tarihi: 19.02.2021)

<https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/suriye-ic-savasinin-turkmenler-uzerindeki-etkileri/702594> (Erişim tarihi: 13.01.2021)

EKLER

CHP’NİN SURİYE POLİTİKASI: BARIŞA AÇILAN KAPI

7 Ekim, 2019

CHP’NİN SURİYE POLİTİKASI: BARIŞA AÇILAN KAPI

Suriye’de Mart 2011’den bu yana süren savaş, bir yandan bölgemizin istikrarı bakımından yeni tehditler üretmeye devam ederken, diğer yandan ülkemizin güvenliği, ekonomisi, toplumsal huzuru ve uluslararası konumu üzerinde sürekli olumsuz etki yapmakta, her alanda ülkemize zarar vermektedir. Diğer bir deyişle, Suriye kanadıkça, Türkiye de kanamaktadır.

Öte yandan, Suriye’de yaşanan krizle ilişkili sorunların etkisi bölgemizi aşarak küresel bir nitelik kazanmıştır. Bölgedeki ve bölge dışındaki ülkelerin Suriye’ye müdahale ve etkileri, cihatçı terör örgütlerinin farklı coğrafyalardaki varlık ve eylemleri, çatışmaların sonucunda ülkelerini terk etmek zorunda kalan milyonlarca sığınmacı Suriye’deki krizin yarattığı karmaşık küresel etkilerden bazılarıdır.

İktidar, 2011 yılından bu yana bütün uyarılara rağmen ısrarla izlediği yanlış dış politikalarla Türkiye’yi Suriye’deki yıkıcı savaşın aslî sorumlularından birisi haline getirmiştir. Ankara, tarafgir ve müdahaleci bir anlayışla Suriye’de savaşan bazı devlet dışı aktörlere silah göndererek ve Suriye topraklarına askeri müdahalede bulunarak komşumuzdaki ateşi körüklemiştir. Suriye yönetimiyle diplomatik iletişim kanallarını kapatan iktidar, kendi manevra alanını da yok ederek, maceraperest ve mezhepçi bir anlayışla beslediği saplantıların, yanlış kararların ve zincirleme hesap hatalarının esiri olmuştur. AKP yönetimleri tercihlerini barıştan yana değil, savaştan yana yaparak çatışmaların uzamasına ve barışın hep ötelenmesine sebebiyet vermiştir.

Oysa Suriye, ortak tarih ve kültür, en uzun kara sınırı ve sınır aşan nehirler, karşılıklı olarak soydaş, kardeş ve akraba topluluklar paylaştığımız komşumuz, aynı zamanda taşımacılık ve ticaret bakımından Arap yarımadasına açılan kapımızdır. Ortadoğu’nun kilit ülkelerinden biri olan Suriye, 2011 yılına kadar ilişkilerimizin giderek iyileştiği, geçmişte yaşanan ciddi ikili sorunlara rağmen çatışmadan barış içinde yaşamayı başardığımız komşumuzdur.

Güvenliğimiz ve çıkarlarımızın en kalıcı teminatı barış ve istikrara kavuşmuş bir Suriye’dir. Bu nedenle, politikamızın, ideolojik ve mezhepsel esaslara ve bölge dışı ülkelerin çıkar ve önceliklerine göre değil, kendi esenliğimiz ve komşumuzun istikrarı zemininde, barış ve hukuk eksenli olarak belirlenmesi şarttır. Komşularının huzur ve refahı Türkiye’nin huzur ve refahıdır. Bu nedenle, Suriye ile ilgili en temel ulusal güvenlik hedefimiz bir an önce savaşın sona ermesi ve barışın sağlanması olmalıdır.

Suriye’ye yönelik iyi komşuluk, dostluk ve barış hamlesinin diğer bölge ülkeleriyle bağlarımızdan soyutlanması mümkün değildir. Dolayısıyla, Türkiye’nin Mısır’dan

başlayarak bu kritik coğrafyadaki tüm ülkelerle ilişkilerini düzeltmesi bölgesel hedefimiz olmalıdır. Türkiye'nin Suriye'ye barış getirme çabaları, bölgesel plandaki hedefimize yaklaştığımız ölçüde etkinlik kazanacaktır.

Bu koşullarda, Türkiye'nin aşağıdaki esaslara ve karşılıklılık zeminine dayanan yeni bir Suriye politikasına ihtiyacı vardır:

1. Temel ilkeler:

- a) Bağımsızlık, egemenlik ve toprak bütünlüğüne saygı,
- b) İçişlerine karışmama,
- c) Uluslararası hukuk ve iyi komşuluk ilkelerini benimseme,
- d) Yürürlükteki anlaşma ve mutabakatlara bağlılık,
- e) Bölgesel sorunlara bölgesel sahiplenme anlayışıyla yaklaşım,
- f) Barış ve istikrar odaklı vizyon.

2. Hedefler:

- a) Suriye'deki çatışmaları sona erdirebilecek ortamın oluşmasına somut katkı sunmak.
- b) BM Cenevre sürecine tam destek vermek.
- c) Astana süreci ile BM Cenevre sürecini birbirlerini tamamlayacak şekilde, bir bütünün parçaları olarak ele almak.
- d) Ülkenin geleceğinin, ülke içindeki bütün kesim ve katmanların (etnik köken, din ve mezhep, aşiret) katılımıyla, tüm Suriye toplumu tarafından özgürce ve sağlıklı bir şekilde belirlenebileceği ortamın oluşturulmasına katkıda bulunmak.
- e) Suriye toplumunun çoğulcu ve seküler yapısını korumak.
- f) Büyükelçilik ve konsoloslukları karşılıklı olarak yeniden işler hale getirmek.
- g) Müzakereler neticesinde sınır güvenliğini tam olarak sağlamak ve bu bağlamda Suriye topraklarındaki tüm askerlerimizi geri çekmek.
- h) İşbirliği halinde teröre karşı ortak mücadele etmek.
- i) Suriye'deki muhalif unsurların akıbeti için görüşmek.
- j) Türkmenlerin durumunu güvence altına almak.
- k) Suriyeli sığınmacılar sorununa insan haklarına uygun bir şekilde çözüm bulmak.
- l) Suriye'nin yeniden inşasına katkıda bulunmak.
- m) Bölgesel sahiplenme, barış ve istikrar amacına yönelik olarak Ortadoğu Barış ve İşbirliği Teşkilatı (OBİT) girişimini başlatmak.

3. Yöntem:

- a) İlk adım olarak, Şam yönetiminin Türkiye ile ilişkilerin normalleşmesi hedefine ilişkin tutumunu anlamak üzere iktidar tarafından öncü bir heyetin Suriye yönetimiyle görüşmek üzere Şam'a gönderilmesi,

- b) Şam'ın olası bir açılıma tepkisi olumlu olduğu takdirde, ikinci adım olarak, yukarıdaki hedefler kapsamında, ilişkilerin normalleşmesi için müzakere süreci takvimini belirlemek üzere bu defa tam yetkili bir heyetin Şam'a gönderilmesi,
 - i. Heyette Suriye konusunda çalışma yapmış uzmanların da görevlendirilmesi,
 - ii. Heyetin, barışçıl politikaları önceleyen ve ülkemizin çıkarlarına odaklanan isimlerden oluşması ve partiler üstü bir yapıya sahip olması.
- c) Varılacak mutabakata göre sırayla Şam ve Ankara'da müzakerelere başlanması,
- d) Üzerinde anlaşmaya varılacak gündem maddeleri-diğer gündem maddeleri üzerinde anlaşma olmadan da hayata geçirilebilecekse-hemen uygulanmaya konularak olumlu bir ivme yakalanması, bu kapsamda güven artırıcı önlemlerin ivedilikle devreye sokulması,
- e) Türkiye-Suriye ilişkilerinin normalleşmesi hakkında Suriye tarafıyla anlaşarak BM, AB, ABD, Rusya ve İran'a uygun görülen aşama ve ölçülerde ortak bilgilendirme yapılması.

4. Sonuç ve siyasi gerçekçilik:

Yukarıda çizilen çerçevenin en güçlü şekilde hayata geçebilmesi, bir ulusal mutabakat metni olarak kabul edildiği takdirde mümkündür. Ülkemizin ve halkımızın yüksek çıkarları, komşumuz Suriye'nin selameti ve bölgemizin geleceği için CHP olarak bu konuda elimizi taşın altına koymaya ve bu hedefin gerçekleştirilmesine yönelik çabalara her türlü katkıyı yapmaya hazırız. Esasen OBIT girişimimiz de bu hazırlığımızın kanıtıdır.

Zor kararlar zor zamanlarda alınır. Tek amacımız ülkemizin, komşularımızın ve bölgemizin esenliğidir. CHP, Suriye konusunda bütüncül, barıştan yana yeni bir politikanın oluşması için böyle bir girişimde bulunmayı ülkemize karşı bir sorumluluk ve halkımıza karşı bir görev olarak görmektedir.

CHP'NİN SURIYE POLİTİKASI BARIŞA AÇILAN KAPI 7 Ekim, 2019

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı : Çalığışu, Veli Can
Uyruğu : T.C
ORCID :

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Yüksek Lisans	Uluslararası Politik Ekonomi	2021
Lisans	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi	2016

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2016 – 2020	Eskişehir Odunpazarı Belediyesi	Büro Personeli
2020 – Halen	AK-AY Grup	Sevk ve Planlama Uzmanı

Yabancı Dil

İngilizce

Yayınlar

Hobiler

Seyahat etmek, Kitap okumak, Konserlere katılmak, Spor

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

LİSANSÜSTÜ TEZ ORJİNALLİK RAPORU

24/06/2021

Tez Başlığı / Konusu:

ARAP BAHARI'NIN SURİYE'YE ETKİSİ VE CUMHURİYET HALK PARTİSİ'NİN ULUSLARARASI SURİYE KONFERANSI: "BARIŞA AÇILAN KAPI" EKSENİNDE SURİYE POLİTİKASI"

Yukarıda başlığı/konusu belirlenen tez çalışmamın Kapak sayfası, Giriş, Ana bölümler ve Sonuç bölümlerinden oluşan toplam 106 sayfalık kısmına ilişkin, 16/06/2021 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 14(On Dört)tür.

Uygulanan Filtreler Aşağıda Verilmiştir:

- Kabul ve onay sayfası hariç,
- Teşekkür hariç,
- İçindekiler hariç,
- Simge ve kısaltmalar hariç,
- Gereç ve yöntemler hariç,
- Kaynakça hariç,
- Alıntılar hariç,
- Tezden çıkan yayınlar hariç,
- 7 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 7words)

Yüzüncü Yıl Üniversitesi Lisansüstü Tez Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılmasına İlişkin Yönergeyi İnceledim ve bu yönergede belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içemediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

24/06/2021
Veli Can ÇALIKUŞU

Adı Soyadı: Veli Can ÇALIKUŞU

Öğrenci No: 189220022014

Anabilim Dalı: Uluslararası Politik Ekonomi

Programı: Uluslararası Politik Ekonomi

Statüsü : Y.Lisans X Doktora ☐

DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Erkan AFSAR
24/06/2021

ENSTİTÜONAYI
UYGUNDUR
...../...../.....
Prof. Dr. Bekir KOÇLAR
EnstitüMüdürü